

OFI

Magyar nyelv munkafüzet

12

ÚJGENERÁCIÓS
TANKÖNYV

Magyar nyelv

Munkafüzet

12.

Engedélyszám: TKV/64-15/2018. (2018. 03. 26. – 2023. 08. 31.)

A tankönyv megfelel az 51/2012. (XII. 21.) EMMI-rendelet 3. sz. melléklet, 3.2.01: Kerettanterv a gimnáziumok 9–12. évfolyama számára és a 6. sz. melléklet, 6.2.01: Kerettanterv a szakközépiskolák 9–12. évfolyama számára, 14. sz. melléklet: Kerettanterv a szakgimnáziumok 9–12. évfolyama számára megnevezésű tantervek előírásainak. A tankönyv megfelel a NAT 2012 előírásainak: 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet (NAT 2012, Magyar nyelv és irodalom műveltségi terület).

A tankönyvvé nyilvánítási eljárásban közreműködő szakértők: Nagy Gabriella Ágnes, Varga István

Tananyagfejlesztő: dr. Forró Orsolya, dr. Pelczér Katalin

Vezetőszerkesztő: dr. Baranyai Katalin

Alkotószerkesztő: Téglásy Katalin

Tudományos szakmai szakértő: dr. Nádor Orsolya

Pedagógiai szakértő: Csécs Barnabás

Fedélterv: Diószegi Tamás és Slezák Ilona, Korda Ágnes tervei alapján

Látványterv és tipográfiai terv: Slezák Ilona

Fotók: © 123RF; © Thinkstock; © iStock; OFI Archívuma; © Shutterstock; © MTI Fotó: Czeglédi Zsolt, Kovács Attila, Mohai Balázs;

© CULTiRiS / Rigó Tibor; Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára, Budapest; Slezák Ilona

Szakábrák: Balogh Katalin, Kurdi István, Téglásy György, Zsoldi Katalin

A tankönyv szerkesztői köszönetet mondanak a korábban készült tankönyvek szerzőinek. Az általuk megteremtett módszertani kultúra ösztönzést és példát adott e tankönyv készítőinek is. Ugyancsak köszönetet mondunk azoknak az íróknak, költőknek, képzőművészeknek, akiknek alkotásai tankönyveinket gazdagítják. Köszönjük azoknak a tanároknak és diákoknak a munkáját, akik hasznos észrevételeikkel és javaslataikkal hozzájárultak e tankönyv végső változatának kialakításához.

© Eszterházy Károly Egyetem, 2017

ISBN 978-963-436-091-9

Eszterházy Károly Egyetem • 3300 Eger, Eszterházy tér 1.

Tel.: (+36-1) 460-1873 • Fax: (+36-1) 460-1822 • Vevőszolgálat: vevoszolgalat@ofi.hu

A kiadásért felel: dr. Liptai Kálmán rektor

Raktári szám: FI-501011202/1

Műszakiiroda-vezető: Horváth Zoltán Ákos

Műszaki szerkesztő: Szalay Ildikó, Marcsek Ildikó

Grafikai szerkesztő: Róth Ágnes, Slezák Ilona

Nyomdai előkészítés: Vidosa László, Gados László, Széll Ildikó

Terjedelem: 11,33 (A/5) ív

Tömeg: 240 gramm

1. kiadás, 2018

Az újgenerációs tankönyv az Új Széchenyi Terv Társadalmi Megújulás Operatív Program 3.1.2-B/13-2013-0001 számú, „A Nemzeti Alaptantervhez illeszkedő tankönyv, taneszköz és Nemzeti Köznevelési Portál fejlesztése” című projektje keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Nyomta és kötötte:

Felelős vezető:

A nyomdai megrendelés törzsszáma:

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

SZÉCHENYI 2020

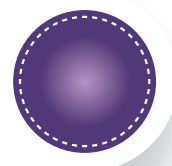

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Tartalom

I. A magyar nyelv története

1. A változó nyelv	4
2. Nyelvrokonság: módszer és elmélet	6
3. A magyar nyelv eredete és rokonsága	8
4. A magyar nyelvtörténet főbb szakaszai	10
5. Nyelvelméleteink	12
6. A magyar nyelv szókincsének változásai	14
7. A magyar nyelv egységesülése az ómagyar kortól a reformkorig	16
8. A magyar nyelv sztenderdizációja a reformkort követően	18

II. Nyelv és társadalom

9. Nyelv és társadalom viszonyáról	21
10. A köznyelvet és a nyelvi normát alakító tényezők	24
11. A nyelvváltozatok rendszere, a nyelvi sokszínűség	27
12. A csoportnyelvek	31
13. Magyar nyelvjárások a határon innen és túl	35
14. Nyelvpolitika	39
15. Nyelvi tervezés, nyelvművelés	43
16. A magyar nyelv helyzete a szomszédos államokban	46
17. A magyarországi nemzeti kisebbségek nyelvhasználata	50
18. Nyelvi tolerancia, diszkrimináció	53

III. Készüljünk az érettségire!

19. Ember és nyelvhasználat	55
20. Kommunikáció	58
21. A nyelvi szintek	61
22. A szöveg	66
23. Stílus és jelentés	69
24. A retorika alapjai	73
25. A magyar nyelv története	76
Feladatgyűjtemény az érettségihez	79

1.

I. A magyar nyelv története A változó nyelv

1.

a) Mit jelent a *szinkrón nyelvszemlélet* és a *diakrón nyelvszemlélet*? Írj példákat is!

b) Mi volt Saussure felfogása a két fogalomról?

c) Mit köszönhet a nyelv történeti szemlélete Wilhelm von Humboldtnak? Nézz utána az interneten!

2.

a) Beszéljétek meg, miért a szókincs a nyelv leggyorsabban változó eleme! Megállapításaitokat foglaljátok össze röviden!

b) Írjátok példákat egészen újkeletű, divatos szavakra!

c) Milyen témakörökből származnak a fenti példák? Miért ezekben változott a szókincs?

3.

Igazoljátok a következő állítást nyelvi példákkal (pl. szókészlet, nyelvtani szerkezet, idegen szavak átvétele)! Gondoljatok például arra, hogy a számítógép, mobiltelefon használata során milyen új szavak, nyelvi és kommunikációs elemek jelentek meg nyelvünkben, de választhatjátok a sport vagy étkezés témakörét is!

Egy adott nyelvet beszélő nép történelme, társadalmi, gazdasági élete, művelődési szokásai hatással vannak a nyelv állapotára, fejlődésére, vagyis a nyelv az életmód tükré is.

4.

a) Keressetek olyan témákat, amelyek szókészlete nem, vagy alig változott nagyszületek diákkora óta! Írjátok le a példáitokat!

b) Magyarázzátok meg, ezekben a témakörökben (életterületeken) miért nem következett be szókincsváltozás!

b)

„A neten gyűjtsetek anyagot, mentsetek egy fájlba, azután pendrájvra. Ha szükség lesz rá, kiprinteljük!”

5.

Lehet-e ezt a mondatot diakrón módon vizsgálni? Ha nem, miért?

a)

„Latiatuc feleym zumtuchel mic vogmuc. yfa pur eġ chomuv uogmuc. Menyi miloġtben terumteve eleve miv ifemucut adamut. eġ odutta vola neki paradifumut hazoa.”

(Halotti beszéd és könyörgés, részlet)

6.

Írj vitairatot arról, szerinted romlik-e nyelvünk, vagy a változások természetes velejárói életformánk megváltozásának! Válaszd ki az egyik nézőpontot, és a füzetekben leírt fogalmazásban érvelj mellette!

7.

a) Keresd a párját! Melyik névhez melyik mű tartozik? Ha nem tudod, nézz utána az interneten!
b) Írd mindegyik mellé, hogy mikor, milyen nyelve(ke)n, hol adták ki!

Szerzők

Szenczi Molnár Albert

Geleji Katona István

Sylvester János

Komáromi Csipkés György

Dévai Bíró Mátyás

Művek

Orthographia Ungarica

Novae Grammaticae

Hungaria Illustrata

Grammatica Hungarolatina

Magyar Grammatikatska

A szerző neve	A mű címe	A megjelenés éve (és helye)	A mű nyelve(i)

c) Válassz ki egy művet, és ötperces kiselőadásban mutasd be osztálytársaidnak!

2.

Nyelvrokonság: módszer és elmélet

1.

Az alábbi kifejezések használatával magyarázd meg a *nyelvcsalád* fogalmát!

közös alapnyelv

nyelvek összessége

történetileg kifejlődtek

rokonság

önállósultak

Nyelvcsalád: _____

2.

a) Mit jelent a *nyelvrokonság* fogalma?

b) Gyűjtsd össze, milyen bizonyítékai lehetnek a *nyelvrokonságnak*!

3.

Magyarázd meg és illusztráld példákkal az alábbi fogalmakat!

alapszókincs

jövevénytörzs

4.

Ismertesd röviden a történeti-összehasonlító módszer lényegét!

5.

Mi a különbség a *kihalt nyelv* és a *holt nyelv* között?

6.

Sorolj fel korábban jelentős, ma már teljesen kihalt vagy holt nyelveket!

7.

Írd be a táblázatba, a felsorolt nyelvek melyik nagy nyelvcsaládhoz tartoznak! Írj néhány példát magadtól is, ezeket jelöld más színnel!

török, angol, német, mandzsu, román, hottentotta-busman, magyar, észt, lapp, osztják, mongol, japán, svéd, bantu, koreai, baszk, grúz, dán

Indoeurópai	Uráli	Altaji	Afrikai	Kaukázusi	Egyedülálló nyelvek

8.

a) A táblázatban is szereplő nyelvcsaládokat jelöld be a vaktérképen más-más színnel!

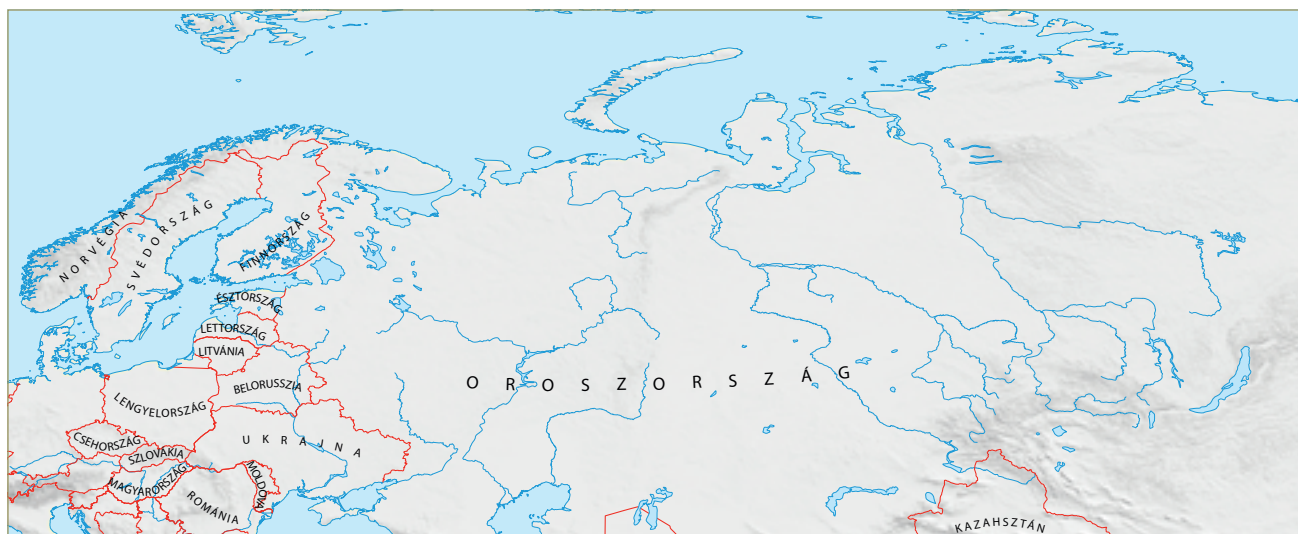
b) Jelöld be (más színnel) olyan nagy nyelvcsaládokat, amelyek nem szerepelnek a táblázatban!

3.

A magyar nyelv eredete és rokonsága

1.

- a) Válassz egy finnugor népet, majd a következő szempontok szerint írd meg rövid jellemzést róla: földrajzi helyzete, népessége, történelme! A feladat megoldásában segítségedre lehet az internet mellett a következő könyv is: *Finnugor kalauz.* Szerk.: Csepregi Márta. Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 2006.
- b) Jelöld a vaktérképen, hol él az általad választott finnugor nép!

2.

- a) Keresd ki az alábbi szavak eredetét! A feladat megoldásához használd *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótárát* (TESz.), a *Magyar nyelvtörténeti szótárt* vagy a *Magyar etimológiai nagyszótárt*!

fa

páciens

ebéd

kamat

öl (főnév)

lámpás

- b) Ezek közül melyek tartoznak az alapszókinchhez? Milyen eredetűek ezek a szavak?

3.

A nyelvrokonság legfőbb bizonyítékai a hangtani változásokban, nyelvtani szerkezetekben és az alapszó-
kincsben érhetőek tetten. Írj mindhárom esetre egy-egy példát magyarázattal, melyek bizonyítják nyelvünk
finnugor eredetét. Segítségül használd *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótárát* (TESz.), a *Magyar
nyelvtörténeti szótárát* vagy a *Magyar etimológiai nagyszótárt!*

Hangtani változás: _____

Szókincs: _____

Nyelvtani szerkezet: _____

4.

Gyűjts az alábbi szempontok alapján a finnugor nyelvrokonságra nyelvtani bizonyítékokat, és fürtábrában ábrá-
zold! Jó hasznát vedd a megoldáshoz a Reguly Társaság interaktív honlapjának: www.regulytarsasag.hu.

- Alapszókészlet közös jellege
- Rokon szavak jelentéskörének hasonlósága
- A nyelvtani eszközkészlet hasonlósága

5.

Nézzetek utána, hogyan neveznek minket a különböző nyelveken! Próbáljátok csoportosítani és megma-
gyarázni az egyes elnevezéseket!

6.

Az alábbi személyek nyelvrokonságunknak, nyelvünk eredetének kiemelkedő kutatói. Válassz ki közülük
egyét, keress róla adatokat, és néhány mondatban mutasd be legfőbb kutatási irányát, eredményeit!

Sajnovics János

Gyarmathi Sámuel

Reguly Antal

Budenz József

Vámbéry Ármin

Hunfalvy Pál

7.

A nyelvészetén kívül milyen egyéb tudományterületek kutatásai támaszthatják alá a nyelvrokonságot?

4.

A magyar nyelvtörténet főbb szakaszai

1.

Sorold fel a magyar nyelvtörténet főbb szakaszait, írd melléjük, mettől meddig tartottak! Egy-két mondatban mutasd be a korszakok legfőbb jellemzőit!

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

2.

a) Melyek az őshazakutatás legfőbb módszerei a nyelvészetben?

b) Mely tudományterületek foglalkoznak még az őshazakutatással?

3.

Írj három-három példát a nyelvi változásokra!

Területek	Példák
hangkészlet változása	
szókészlet változása	
morfológiai változások	

4.

A szókészletünknek mely részei tartoznak az alapnyelvi szókincshez? Jelöld be azt a felsorolást, amely az összes helyes választ tartalmazza!

- állatnevek, bokornevek, testrészek nevei, égtájak nevei, tőszámnevek, névelők, évszakok nevei
- névmások, egyszerű számok, testrészek, rokonságnevek, természeti jelenségek nevei, állatok és növények nevei, elemi cselekvések
- alapigék, madárnevek, sorszámnevek, ruházati elnevezések, napok nevei, fenyőnevek, névutók

5.

Nézz utána, honnan ered középkori kódexeink elnevezése (pl. Margit-legenda, Münchener kódex, Jókai-kódex)! Mutasd be a különböző elnevezéstípusokat, írd mindegyikre saját példát!

6.

Melyik volt az első magyar nyelvű nyomtatott könyv? Milyen hatással volt a magyar nyelvre? A könyvnyomtatás hogyan hatott a magyar nyelv alakulására?

7.

a) Írd át mai magyar helyesírás szerint a következő idézetet!

„Meglévén szegény néném temetése, Nagyheflánban vitetett atyámuram bennünköt, Orsicskát is, azhová maga is eljövén, Zrinyi Miklós uram csakhamar odajött avégre, hogy Julianka nénémasszont elvegye. Az kertben sétálván, azért Zrinyi uram engem meglátván magához hívott s kezemet fogván, fölemelt az földről s megcsókolt, mondván Tar Mihálynak, azki is akkor ott állott, nem sok ember tudja, micsoda gyermek légyen ez. Kire mondá Tar Mihály, talám szerencsés leszen, mert hetedik gyermeke az úrnak, igen is szereti, majd jobban az többinél. Kire felelt Zrinyi Miklós: »Bár sok ilyen gyermek volna Magyarorszáiban.« Kit én ugyan igen szivemben vettem ekkor, s tekéntvén Zrinyi uramat, eszemben vettem, hogy egyféle természetűek vagyunk, kit nékem atyámuram már esztendővel azelőtt megjelentett vala.”

(Részlet Esterházy Pál [1635–1713] ifjúkori naplójából)

b) Milyen nyelvi változásokat tudsz megnevezni az eredeti szöveg és az átiratod között?

Foglald táblázatba a változások típusait szófajok szerint a füzetedbe!

c) Melyik nyelvtörténeti korszakba sorolnád a forrást? Mi alapján határozható meg? Válaszodat indokold!

5.

Nyelvemlékeink

1.

Határozd meg az alábbi fogalmakat! Meghatározásaidhoz írd példákat is!

nyelvemlék

szórványemlék

szójegyzék

glossza

vendégszöveg

2.

a) Írd példákat a *Tihanyi alapítólevél*-ből hangtani változásokra!

b) Keres példákat az *Ómagyar Mária-siralom*-ból a maitól eltérő morfológiai jelenségekre!

c) Írd példákat a *Halotti beszéd és könyörgés*-ből a maitól eltérő mondatszerkesztésbeli jelenségekre!

3.

A fenti nyelvemlékeink közül válaszd ki az egyiket, részletesen írd le a füzetedbe, hol és mikor találták meg, mi a jelentősége, műfaja, tartalma/mondanivalója!
Segítségedre lehet a nyelvelemek.oszk.hu oldal!

4.

Mit jelentenek az alábbi fogalmak?

kódex

iniciálé

ősnymtatvány

5.

a) Melyik volt az első magyar nyelvű kódex?

b) Sorolj fel három jelentős ősnyomtatványt!

6.

Milyen jelentős események kapcsolhatók az alábbi személyekhez? Írd le ezeket a hozzájuk kapcsolódó évszámokkal együtt!

Hess András:

Komjáti Benedek:

Károli Gáspár:

7.

a) Kapcsold össze a nyelvemlékek neveit a hozzájuk kapcsolódó információkkal! A feladat megoldásában segítségére lehet a nyelvemlekek.oszk.hu oldal.

b) Mikor keletkeztek ezek a nyelvemlékek?

Érsekújvári kódex

389 jogeset latin nyelvű leírását tartalmazza, 700 magyar helynév, több mint 2500 személynév szerepel benne. Kézirata nem maradt fenn, csupán 1550-es, nyomtatott változatát ismerjük. Ezt Fráter Györgynek köszönhetjük, aki elrendelte a váradi székesegyház sekrestyéjében megtalált feljegyzések kiadását.

Várad regestrum

Egy kódex újrakötésénél használták fel a Szűz Máriáról szóló szöveget, feltehetően a Wehlau-ban található ferences kolostor könyvtárában, ismeretlen nyelve miatt. Toldy Ferenc 1863-ban nevezte el most is használatos nevén.

Königsbergi töredék

Magyar nyelvű imád-ságos könyv, amelyet a nagyvázsonyi kolostorban állítottak össze Kini- zsi Pál felesége, Magyar Benigna számára.

Festetics-kódex

A Nyulak szigetén, a do- monkosrendi apácák ko- lostorában készült. Fel- tehetően közösségi fel- olvasásra szánták ezt az egyházi szövegeket (pl. elmélkedéseket, passiót, prédikációkat) tartalma- zó gyűjteményt.

6.

A magyar nyelv szókincsének változásai

1.

a) Határozd meg, mi az *idegen szó* és a *jövevényszó*! Használd fel a következő fogalmakat: *másik nyelvből átvett, felismerhetetlen, alkalmazkodott, nem alkalmazkodott!*

Az idegen szó _____

A jövevényszó _____

b) Mit jelent az alapszókincs fogalma? Mely fogalomkörhöz kapcsolódó szavaink tartoznak ide?

2.

Keress példákat a nyelvújításkor keletkezett szavakra! Nevezd meg a szóalkotás módját is!

3.

Nézz utána a történeti értelmező szótárak valamelyikében, honnan erednek az alábbi szavak, és körülbelül mikor kerültek a nyelvünkbe!

tanonc

kávét

járda

foci

füge

4.

Magyarázd meg, mit jelentenek az alábbi fogalmak! Írj öt-öt példát!

vándorszavak

nemzetközi szavak

5.

Magyarázd meg a következő idegen szavak jelentését!

flexibilis

ignorál

kvaterkázik

talentum

regnál

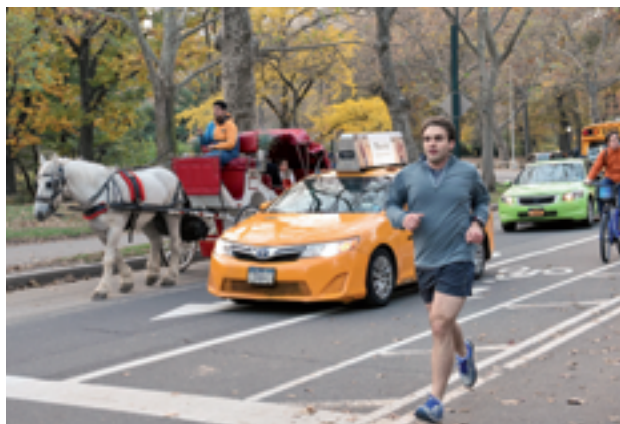
akusztika

6.

Gyűjts tíz idegen szót a magyar nyelvtan tárgyköréből, és magyarázd meg jelentésüket!

7.

a) Írj a kép alapján tíz szót!

b) Nézz utána *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótárában* (TESz.), honnan erednek, milyen „idősek” ezek a kifejezéseink! Nevezd meg, melyik kifejezés milyen típusba tartozik a magyar nyelv szókincsében!

7.

A magyar nyelv egységesülése az ómagyar kortól a reformkorig

1.

A következő idézet a Görög Demeter és Kereses Sámuel által szerkesztett *Magyar Hírmondó* 1792. március 6-i számából való. Olvasd el figyelmesen, majd az idézet segítségével fogalmazd meg, milyen szerepe lehetett a magyar sajtónak a nyelvújításban!

Hogy Sopronban Magyar Nyelv-tanuló Társaságot sika (így nevezi' t. i. ez magát mindenkor) állott-öszve: már ezt régen jelentettük egész hazafiúi örömmel; sőt közlöttük Irásait is ezen kis Társaságnak. — Erdélyben, Nagy-Enyeden hasonló-képpen egyesítették magokat néhány jó igyekezetű Tanuló Ifjak, a' Magyar Nyelv' gyarapítása végett. — Most nem régen Pesten is tselekedtek ezt némelly Tanuló Hazafiak. — A' két első Társaságokat kérjük, hogy származásoknak históriáját hozzánk meg-küldeni ne terhelteffenek: hadd közölhessük a' Hazával. A' harmadiknak, t. i. a' Pestinek eredetéről és tzeilyéről már egyfzer emlékeztünk vólt egy két szóval; közelébbi Hírmondónak' Tóldalékjában mind azt közlöttük arról, rélz szerént szóról szóra, rélz szerént summásan, valami tsak kezünkhöz jött még róla ekkoráig.

2.

- a) Fogalmazd meg röviden a herderi jóslat lényegét!
b) Az idézetek alapján fogalmazd meg, milyen hatása lehetett Herder jóslatának a magyar nyelvi öntudat alakulására!

„Én azt hiszem, hogy a Magyar nyelv jobb idők szüleménye lesz; mert hogy lesz jobb idő, azt szentül hiszem, hogy nem semmit szentebbül. Európát philosophusi szellem fujja végig, s ez a szellem nem nézhetné egy anyanyelvnek, még pedig egy igen szép nyelvnek, elenyészését. Megfoghatatlan dolog előttem, hogy Herder ennek mint jövendőhetett elenyészést.”

Kazinczy Ferenc

„A' kik tovább szabad embereknek tartván magokat, nemzeti jussaik közé számlállyák azt is, hogy nyelvünköt tetszések szerint megváltoztassák, azoknak meg kellene gondolniok, hogy más ember is élhetvén e' rosszul értett szabadsággal, nyelvünkbul végre érthetetlen jargon és rendetlen zúrzavar válhatna; a' minek következése még az is lehetne, a' mit Herder megjövendölt, hogy nyelvünk a' föld' színérül kevés üdő múlva egészen elenyészik.”

Verseghy Ferenc

3.

Írj példákat a nyelvújítás korából a következő esetekre!

a) a nyelvjárási szavak elterjesztése: _____

b) a régi szavak felelevenítése: _____

c) az idegen szavak átalakítása: _____

4.

Hozz három példát a fenti szóalkotási módszerekre napjainkból!

5.

Milyen módszerrel alkották a nyelvújítók az alábbi szavakat?

szenvedély: _____ tan: _____

cukrászda: _____ folyóirat: _____

6.

Mi a véleményed, miért nem honosodtak meg nyelvünkben az alábbi nyelvújítási szavak?

Istókhalma ('Stockholm')

zönglejtő ('hangskála')

bemeneny ('anód')

7.

a) Mi volt a reformkor legfontosabb követelése a magyar nyelvvel kapcsolatban?

b) 1844 miért jelentős dátum a magyar nyelv szempontjából?

8.

A magyar nyelv sztenderdizációja a reformkort követően

1.

Gyűjtsd ki a szövegből a *Magyar Nyelvőr* 1872-es célkitűzéseit!

„Akarjuk ott, a hol az ingadozó alapra fektetett s rögtönözve létesített nyelvújítás szabályellenes szóalkotásokat hozott forgalomba, a helyesség visszaállítását; a hol az idegen nyelvekkel való érintkezés korcs kifejezéseket természetett, a tisztaság előmozdítását; akarjuk a követelményeknek teljesen megfelelő tudományos magyar nyelvtannak összeállítását megkönnyíteni s részben elkészíteni az által, hogy anyagot gyűjtünk s a függőben levő kérdéseket tüzetes megvitatás által tisztázzuk; mind ezt pedig a magyar nyelv életéből merített eszközök segítségével akarjuk megvalósítani.

Évegből kutatni fogjuk: 1. a történeti, 2. a népi nyelvet, 3. kiváló figyelmünk tárgyát fogja képezni az újabb irodalom, különösen pedig a forgalomban levő hibás szóalakok és idegenszerűségek.”

(Szarvas Gábor: Mit akarunk?
In: *Magyar Nyelvőr*, 1 [1872], 1.)

2.

A magyar nyelv sztenderdizációjának fontos eleme a helyesírás egységesülése. Hogyan zajlott ez a folyamat a reformkorban, illetve azt követően? Nézz utána a könyvtárban vagy az interneten, majd írd egy rövid vázlatot a témáról a füzetedbe!

3.

a) A *Lila ákácban* Szép Ernő elsők között tett kísérletet a pesti nyelv irodalmi körökbe való beemelésére. Gyűjts példákat az alábbi idézetből a városi népi nyelv használatára!

„– Itt lép fel a Műszínpadban. Mint jassz és huszár szok kijönni. Hogy mennyi rózsát kap ez a hólyag, mikor kigyön. Úgy tapsolnak, mintha legalább is egy Sziklai lépne fel, de még ki se nyitotta a pofáját, mindjárt ahogy kigyön, egy olyan tapsolást csinálnak azok a tyúkok és ott szaladgálnak a viráglányok, a kosár virágokkal, mondja, maga jár a Műszínpadba?

– Én, ritkán.

– Tudja, hogy ott direkt vásárolnak virágot a tyúkok. Húsz vas egy csokor rózsát és telihajigálják a színpadot, ahogy kezd hátulról gyönni az a majom és elkezdenek bőgni ottan: Bokorii, Bokorii... Én nem mondom, szép az alakja és higgys meg, csak is az alakjára buknek, mert a hangja olyan, mint a handlénak, aki reggel zokog az udvaron minálunk.”

b) Példáid közül az ismeretlen szavaknak nézz utána *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótárában* (TESz.)! Ma milyen kifejezéseket használunk ezekre a szavakra?

Az idegen szavak magyarosításának széles körű elterjesztését szolgálták azok a pályázatok, amelyeket 1931-től a *Nemzeti Sport* hasábjain hirdettek meg. A magyar sportnyelv fejlődésében meghatározók voltak ezek a nyelvújítási törekvések. Olvasd el az 1940-es pályázatról szóló idézeteket, majd válaszolj a kérdésekre!
a) Hány országból érkeztek pályamunkák az 1940-es pályázatra?

„Magának a »Nemzeti Sport«-nak múlt évi (kilencedik) pályázatára 312 pályamunka érkezett be; a pályázók 76 meglévő idegen sportkifejezésre 3411 új magyar szót ajánlottak. A pályázóknak csak mintegy harmada pesti olvasó, a többi vidéki, illetőleg külföldi. Meglepően nagy a visszacsatolt Felvidékről való pályázók száma. Romániából 5, Jugoszláviából 7, Németországból 5, Belgiumból 2, Franciaországból, Svédországból és Hollandiából 1-1 pályázat érkezett be. Érdekes a pályázókat foglalkozási ágak szerint csoportosítani. Azok közül, akik a pályázaton jelezték foglalkozásukat, 12% tanító és tanár, 10% fő- és középiskolás, 9,5% tisztviselő, 4% hírlapíró, 2% mérnök, a többi kereskedő, iparos stb.”

(Szabó T. Attila: A sportnyelv magyarsága. In: *Erdélyi Múzeum*, 11 [1940], 45. 2. 182.)

„A pályázóktól ajánlott szavak közül a következő hat szó nyerte meg a bírálók tetszését:

1. **Autszájder** = esélyleső. Autszájder az olyan sportember, aki a tapasztalat és formák alapján esélytelennek látszik, de a pillanat és a helyzet kedvezését kihasználva, ezt az alkalmat a maga számára sikeresen hasznosíthatja. Az esélyleső ezt valóban kifejezi. Magunk helyesnek tartjuk a másik ajánlott szót, a vakesélyest is; a többi (lesi, betörő, rangverő) már gyengébb, illetőleg meg nem felelő.

2. **Fals** = pergő. A fals labda valóban a labda forgása, pergése miatt repül a rendestől eltérő ívben. A Nemzeti Sport már régebb óta használja e kifejezést. Most véglegesen besorozták a megjavított kifejezések csoportjába.

3. **Asszó** = csörte. E magyarosítással tulajdonképpen egy elavult régi szavunkat újították fel. Az új szó, mint az asszó maga is, a fegyverek összecsapását jelenti.

4. **Doping** = ajzó. Ez a pályadíjnyertes szó is régi ajzani szavunkat eleveníti fel. A doping a teljesítőképesség mesterséges, erőszakos felcsigázását, megsokszorozását jelenti, az ajzás is ilyenfélét jelentett a régi nyelvben (pl. íjat felajzani = megfeszíteni az íj idegét, húrját).

5. **Fault** = dancs. E szót a bizottság azzal a megjegyzéssel fogadta el, hogy „a dancs székely tájszó annyit jelent, mint gonosz, erőszakos, kárt, bajt okozó”. Minthogy az erdélyi köznyelvben a szónak ma is van piszkos, mocskos értelme, e szót, éppen megőrző jelentésváltozatáért nem tartjuk sikerült magyarításnak.

6. **Plans** = pást. A pást régi magyar szó; jelentése: pázsit. »Remek, rövid s a régít egy csapásra kiszorító új szó ez« — véli a Nemzeti Sport.

A pályázaton részt vettek közül egy-egy ezüstveretet kaptak a következő pályázók:

Buday Borna Izabella, Budapest (csörte, dancs, pergő, ajzó),

Nyáry József, Berlin (esélyleső),

Settényi Ervin, Pécs (pást).

A Nemzeti Sportnak ez az újabb pályázata ismét szaporította a magyarított sportszavak számát.

E példaadóan működő sportújságunk eddig 41 új magyar sportműszó születését segítette elő. Ezek: mez, rajt, szint, rosta, bórszeg, roggyant, légbukfenc, kezezés, hajrá, edző, portya, rangadó, versenyóra, járom, lelátó, öttusa, műlesiklás, kullancs, szorító, kalló, szöglet, tízpróba, váltósúly, toldó, csüd, hajráív, tenyeres, röpte, csúcs, fonák, harmatsúly, vágta, váltófutás, sarkos, visszavágás, esélyleső, pergő, csörte, ajzó, dancs, pást. Az újság működése nemcsak azért jelentős, mert e szavak megszületését siettetette, hanem azért is, mert folytonos és kizárólagos használatukkal elterjedésüket valósággal kikényszerítette. Hány sportember és hány avatatlan ajkáról hallottunk kicsinylő, gúnyos megjegyzéseket egy-egy olyan nagyszerű sportműszóra, mint amilyen a rajt, hajrá, edző, portya, rangadó, öttusa, vágta stb. S ma mégis ezek már kiszakíthatatlan részét képezik a magyar sportnyelvnek.”

(Szabó T. Attila: A sportnyelv magyarsága. In: *Erdélyi Múzeum*, 11 [1940], 45. 2. 183.)

b) Milyen szóalkotási módokkal próbálkoztak a pályázók? Mindegyikre keress egy-egy példát!

c) Van köztük olyan, amely megragadt a sportnyelvben és mai is használatos?

5.

Olvassátok el az alábbi idézetet, majd vitassátok meg a következő kérdéseket! Valóban egyszerűbb az idegen kifejezéseket használni? Milyen kifejezéseket érdemes magyarosítani? Véleményeteket példákkal is támasszátok alá!

A „Nemzeti Sport” egyik pályázója, az aradi Kanyuk János ezüstveretet (plakett) kapott a következő találó megálapításért: „Én az idegen kifejezések használatának okát nemcsak abban látom, hogy egyes fogalmak jelölésére nincs még a magyar nyelvnek megfelelő kifejezése, hanem abban is, hogy kényelmesek vagyunk, nem szeretünk az évek óta belénk gyökeresedett mondatszerkezetektől eltérni, s olyankor is idegen szót, helytelen mondatszerkezetet használunk, amikor magyarosabb mondatfűzéssel teljesen szükségtelenné tehetjük az idegen kifejezéseket. Ha például a »faultot vét« kifejezés helyett azt mondjuk, hogy X megütötte, meglökte, megrúgta, vagy elgáncsolta Y-t, elsősorban elkerültük az idegen »fault« szót, azután pedig szabatosabban, félreérthetlenebbül ismertettük azt is, hogy milyen szabálytalanságot követett el X, tehát közlésünk is érthetőbb, áttekinthetőbb, szemléltetőbb lesz. A »passz« helyett is többet mond az olvasó számára, ha arról értesül, hogy X a labdát Y elé fejelte, emelte, ejtette, pöccintette, tolta, tálalta, lőtte vagy vágta át. És így vagyunk úgyszólván valamennyi idegen kifejezéssel. El tudunk képzelni oldalakra terjedő versenytudósításokat, ahol egyetlen idegen kifejezést sem használunk, csupán csak el kell felejtenünk a külföldi sporttudósítások mintájára készült mondatszerkezeteket, le kell térnünk a sportbennfentesek nemzetközi nyelvének kitaposott ösvényéről s magyarosabb mondatokat kell összeállítanunk.”

(Szabó T. Attila: A sportnyelv magyarsága. In: *Erdélyi Múzeum*, 11 [1940], 45. 2. 182.)

6.

Sorold fel, a reformkort követően mikor, milyen külső nyelvi hatások érték a magyar nyelvet! Hogyan lehetne súlyozni ezeket a hatásokat?

II. Nyelv és társadalom

Nyelv és társadalom viszonyáról

9.

1.

Gyűjtsd össze fürtábrán, milyen kérdéseket kapcsolhatsz a *nyelv* és a *társadalom* fogalmi együtteséhez!

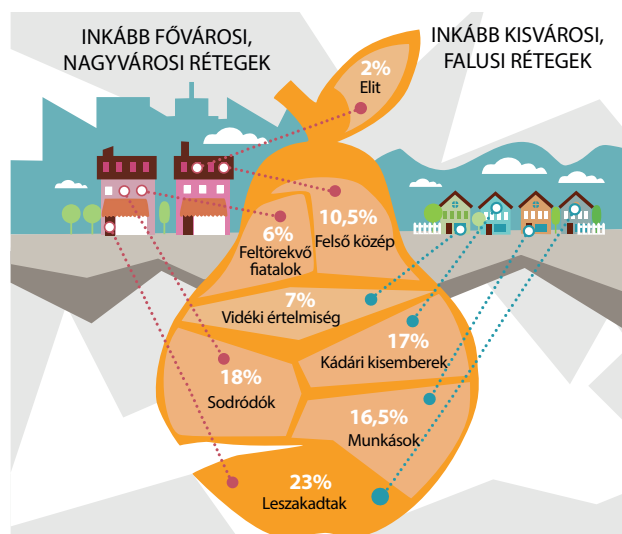
Nyelv és társadalom

2.

Olvasd el figyelmesen a szöveget, majd tanulmányozd az ábrát! Válaszolj az alábbi kérdésekre!

„Az »Osztlálylétszám2014« című kutatás eredményei azt mutatják, hogy a magyar társadalom osztályszerkezetével kapcsolatban az ezredfordulón megfogalmazott várakozások nem teljesültek, és hazánkban a mai napig nem alakult ki a középosztály. A társadalom rétegei egyfajta körte formában épülnek egymásra, amely a legszélesebb alsóbb osztályoktól felfelé haladva egyre keskenyedik. Az osztályok közötti átjárás korlátozott – míg lejjebb kerülni viszonylag könnyű, addig felsőbb osztályba lépni meglehetősen nehéz. Mindazonáltal a többség számára nem fontos az osztályhoz tartozás, a többi »osztálytársal« való azonosulás – a magyar társadalomban gyenge az osztálytudat. A kutatás felhívja a figyelmet az ország területi megosztottságára, hiszen óriási a szakadék a fővárosi-nagyvárosi és a kisvárosi-falusi lakóhely között.

A GfK és az MTA TK társadalomkutatói a Magyarországon eddigi legnagyobb, 13 560 fős online megkérdezést és 1000 fős reprezentatív lekérdezést összegző tanulmánya egyszerre kutatta a ma létező társadalmi csoportokat és főbb jellemzőiket azok gazdasági, kulturális és kapcsolati tőkéje alapján. Gazdasági tőke alatt a jövedelmet – így rendszeres havi fizetést –, illetve az ingatlant és megtakarításokat magába foglaló összetevőket vizsgálták. A kulturális tőke jelenti egyfelől a magas kultúra fogyasztását (színház, múzeum, komolyzene, könyvek), másfelől pedig az újkultúra fogyasztását (pl. internetezés, közösségi oldalak látogatása, szabadidős sportokba bekapcsolódás stb.). A kapcsolati tőke egyik formája mennyiségi (ismerősök száma), a másik pedig inkább ezen ismerősök társadalmi helyzete (például ismer-e fodrászt, bankárt, tanárt, politikust stb., és kérhet-e tőle segítséget).”

(Forrás: www.gfk.com)

a) Mit jelent az, hogy a társadalmi pozíció meghatározásához a kutatók nemcsak a résztvevők munkaerő-piaci helyzetét, hanem gazdasági, kulturális és kapcsolati tőkéjét is figyelembe vették?

b) Fogalmazd meg az ábra alapján, milyen összefüggés van a társadalmi pozíció és a lakóhely között!

c) Írj nyolc-tíz mondatos fogalmazást három-négy konkrét, saját példával arról, hogyan tükröződhet a társadalmi osztályhoz tartozás a nyelvhasználatban!

3.

a) Milyen tanulói jogokat és kötelességeket nevez meg a szövegrész? Készíts kulcsszavas vázlatot!

„2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről
46. § (1) A tanuló kötelessége, hogy

a) részt vegyen a kötelező és a választott, továbbá általános iskolában a tizenhat óráig tartó egyéb foglalkozásokon és szakmai gyakorlatokon,

b) eleget tegyen – rendszeres munkával és fegyelmezett magatartással, képességeinek megfelelően – tanulmányi kötelezettségeknek,

c) életkorához és fejlettségéhez, továbbá iskolai és kollégiumi elfoglaltságához igazodva, pedagógus felügyelete, szükség esetén irányítása mellett – a házirendben meghatározottak szerint – közreműködjön saját környezetének és az általa alkalmazott eszközöknek a rendben tartásában, a tanítási órák, kollégiumi foglalkozások, rendezvények előkészítésében, lezárásában,

d) megtartsa az iskolai tanórai és egyéb foglalkozások, a kollégiumi foglalkozások, az iskola és a kollégium helyiségei és az iskolához, kollégiumhoz tartozó területek használati rendjét, a gyakorlati képzés rendjét, az iskola, a kollégium szabályzatainak előírásait,

e) óvja saját és társai testi épségét, egészségét [...],

f) megőrizze, továbbá az előírásoknak megfelelően kezelje a rábízott vagy az oktatás során használt eszközöket, óvja az iskola létesítményeit, felszereléseit,

g) az iskola, kollégium vezetői, pedagógusai, alkalmazottai, tanuló társai emberi méltóságát és jogait tiszteletben tartsa, tiszteletet tanúsítson irántuk, segítse rászoruló tanuló társait,

h) megtartsa az iskolai, kollégiumi SZMSZ-ben, továbbá a házirendben foglaltakat.

(2) A gyermek, a tanuló személyiségét, emberi méltóságát és jogait tiszteletben kell tartani, és védelmet kell számára biztosítani fizikai és lelki erőszakkal szemben. A gyermek és a tanuló nem vethető alá testi és lelki fenyegetésnek, kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak.

[...]

(6) A tanuló joga különösen, hogy...

h) vallási, világnézeti vagy más meggyőződését, nemzetiségi önazonosságát tiszteletben tartásuk, és azt kifejezésre juttassa, feltéve, hogy e jogának gyakorlása nem ütközik jogszabályba, nem sérti másoknak ezt a jogát, és nem korlátozza a társai tanuláshoz való jogának gyakorlását...

(Forrás: www.net.jogtar.hu)

b) Milyen szerepet tölt be a nyelv a társadalom szerveződésében? Mi jellemzi a hivatalos stílusréteget?

c) Nézz utána a következő szavak pontos jelentésének!

jog

erkölcs

illemszabály

etikett

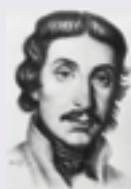
protokoll

4.

Gyűjts szavakat a képekhez! Hasonlítsd össze a két halmazt! Mutasd be a két kép leírásával, hogyan követi a nyelv a világot, a társadalom változását!

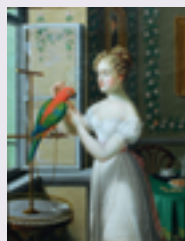

- a) Három korszakból idézzük levélkezdő formulákat és levéltémákat. Alkossatok csoportokat! Elevenítsétek fel a költői, írói pályához kapcsolódó életrajzi elemeket! Hasonlítsátok össze a levelek nyelvi megformálását!
- b) Válasszatok témát a levelek alapján, és írjátok meg egy mai szituációban e-mail, SMS vagy blog formájában!

Csokonai Vitéz Mihály – Vajda Juliannához

„Óhajtott Szép Kincsecském! balatoni útamra, sírni láttatik az Ég, és Imé midőn te Éretted kiindulok az én szomorú felhőknek fátyolával borította el kedveltető homlokát. Ah, Kincsem! ha én idejártomban elvesztelek tégedet, így fog sírni az én szemem, ily bús gyászba borúl az én lelkem; [...] ha az én kedvemnek tavaszló napja, a kívánatos Lilla, azon nem fog ragyogni.”

Vajda Julianna – Csokonai Vitéz Mihályhoz

„Kedves Drága Lélek!

Én élek és vígan – azt hallom, az Úr is vígan múlat Keszthelyen. Én az Urat óhajtom, várom is, mindazáltal, mikor legjobbnak véli és ítéli az Úr, akkor jöjjön.”

(Vargha Balázs: *Csokonai Vitéz Mihály*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1974. 184.)

Mikszáth Kálmán – Mauks Ilonához

„Kedves Ilonka! Mikor ezelőtt sok évvel elváltunk, rugó indok az volt, hogy anyagiilag ziláltan állottam, s nem tudtam, hol fogok megállani a lejtőn. Jólesett – ha bár mindennél jobban szerettem, – ha sorsa elszakad az enyémtől. De föltettem már magamban akkor, hogyha valaha vinni fogom valamire, s ha lehetséges lesz még, hibámat jóvá fogom tenni.”

Mauks Ilona – Mikszáth Kálmánhoz

„Kedves Kálmán!

Hálás szívvel köszönöm hozzáam intézett levelét, mely szívemet régen nem érzett örömmel és békével töltötte el. A múltakért már régen megbocsátottam, most pedig már boldog vagyok abban a tudatban, hogy egy nemes szívű embert szerettem, és azért a forró, lángoló szeretetért, amivel egykor maga iránt viseltem, immár nem kell szégyenkezniem.”

(*Óhajtott szép kincsecském!* Szerk.: Szathmáry Éva. Móra Könyvkiadó, Budapest, 1988. 71–72., 118–119.)

József Attila – Vágó Mártához

„Édes szívem, mind rosszabb nélküled. Csáládunk drámája is már egészen lejátszódott, nyugodni mégsem tudok – azt hiszem, hogy elveszítelek. Nem tudom, kikkel beszélsz, milyen férfakkal találkozol, és hogy hatnak-e rád – minden bizonyosságom csak az, hogy mindannak megvan a lehetősége, ami eltávolít éntőlem.”

Vágó Márta – József Attilához

„Drágám, Attilkám, édesem, egyetlenem, két leveled jött meg, 1-jéről és 3-adikáról, egyik légiposta, mit szólsz ehhez a ronda postához, hogy csak most jött meg? [...] Angyalom, hogy vehetnélek ölbe?

Hogy bírjam ezt ki, hogy egyedül vagy otthon és szenvedsz? Senkit se látsz a világon? – Ne képzelj butaságokat, hogy férfiak vannak-e körülöttem, és hatnak-e rám. Rájuk se nézek a London Schoolban”

(Vágó Márta: *József Attila*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1975. 149., 385.)

10.

A köznyelvet és a nyelvi normát alakító tényezők

1.

Hogyan gondolkodtak a magyar nyelv egységes szemléletéről a különböző korokban? Alkossatok csoportot! Emeljétek ki az alábbi idézetekből a legfontosabb gondolatokat, és fogalmazzatok meg saját szavaitokkal!

a)

„Szent, áldott és jó dolog a nyelven magán dolgozni. Nagy foganatú munka azt művelni. Ha szép nyelvünk eléri azt a tökéletességet, melyen mindnyájan látni kívánnánk, nem fog elfelejteni sok hazafiak munkálkodása, akik azt mint nyelvet csinosgatták, egyengették, és a beszéd törvényeihez szabogatták; [...] De még ez nem elég! a nyelv nem tudomány, a szó, a beszéd nem bölcsesség. Kulcsa a tudományoknak, út, mód, eszköz a bölcselkedésre. [...] A száraz, velőtlen és ízetlen grammaticális regulák nem vernek gyökeret.”

(Kármán József: *A nemzet csinosodása*, részlet, 1794)

b)

„Vagynak a nyelvnek bizonyos szabásai; melyeket a közönséges jó szokáson megerősödött hasonlóságból szedett össze a sok észrevétel a szóhajtogatásra, a szószármaztatásra, s a szókötésre.

Már a mi nyelvnek ezen szokásaival megegyez, azt mi hibátlannak mondjuk. Röviden tehát a hibátlanság a nyelvvel való megegyezés...

Olly buzgó akarom nyelvünk hibátlanságát: hogy többször is kikelek mostani íróink ellen; ámbátor úgy érje miatta szegény fejemet a sok rút szidalom, mint a jégeső.”

(Révai Miklós: *A magyar szép toll*, részlet, 1805)

c)

„S mi szabad az írónak [...] mindaz, amit a minden nyelvek ideálja megkíván, a magyar nyelv természet (örök szokása s törvénye) világosan nem tilt, a régi és újabb klasszikusok által nevelt ízlés még javasol is, s a szükség múlhatatlanul parancsol.

(Kazinczy Ferenc: *Ortológus és neológus nálunk és más nemzeteknél*, részlet, 1819)

d)

„Hogy a nyelvvel jól élhessünk, arra először is a jó nyelvérzék megőrzése és ápolása szükséges. Ezt úgy érhetjük el, ha megfigyeljük az élő népnyelvet vagy legalább figyelemmel olvassuk a népköltés termékeit s a legjelesebb költők és írók műveit. A nyelvészet nyújtotta segédeszközök csak másod sorban jöhetnek tekintetbe”

(Simonyi Zsigmond: *Helyes magyarság*, részlet, 1903)

2.

A nemzeti nyelv fogalmához a gondolattérképen két jellemzőt, a nyelvi norma és a nyelvhasználati norma fogalmát társítottuk. Értelmezd ezt a két fogalmat úgy, hogy hozzájuk kapcsolod a dőlt betűvel megadott szavakat! Bővítsd a gondolattérképet további kulcsszavakkal, példákkal!

nyelvtan, társadalmi helyzet, beszédített, minta, szaknyelv, csoportnyelv, szabályrendszer, területi nyelvváltozat, beszédhelyzet, szövegtípus, rögzítés, szokás, hagyomány, tudatosság, választás, változás

3.

Mit tanultál az állandósult stílusértékről? Nevezd meg a beszédhelyzeteket! Illeszd be a megfelelő szót!

a) **uborka – ubi – ubisali**

- Családi gazdaságunk fő profilja az _____ termesztés.
- Tessék! Friss az _____! Tessék parancsolni!
- Mama, ez a kedvencem! Az _____

b) **kutya – eb – kutylimutyuli**

- Felszólítjuk, hogy fizesse meg az erre az évre esedékes _____ adót!
- Egyik _____, másik _____
- Gyere a mamához _____!

c) **kellemetlen – ciki – gáz**

- Nem lesz _____, ha én is elmegyek a buliba?
- Jaj, olyan _____, hogy nem köszöntem neki.
- Elnézést, számomra is nagyon _____, hogy nem sikerült elintézni az ügyet.

d) Megfelel-e a beszédhelyzetnek a következő párbeszéd? Válaszodat konkrét példákkal indokold! Használd fel a 2. feladatban megadott fogalmakat!

– Helló, prof. úr!
 – Elnézést, ki ön?
 – Én diák magyar egyetem. Van orvos.
 – Bocsánat, nem értem.
 – Á! Majd lenni orvos! Segítség tantargy bevesz?
 – Kérem, fájadjon a tanulmányi osztályra!
 – Nem van farad!

4.

a) Milyen szókincsrétegek jelennek meg Szilágyi György humorista 1978-ban írott versében? Írd be a szavakat táblázatba a megfelelő helyre! (A számodra ismeretlen jelentésű szavaknak nézz utána az interneten, pl. az online elérhető *Értelmező szótár+* vagy a *nepszotar.com* oldal segítségével.)

„Miért beszélsz, fiacskám, ilyen csúnyán?
 Hol ragad rád e csúf nyelvezet,
 Tán elfelejtetted anyanyelved,
 mely utadon végig elvezet?”

Mi az, hogy »nyomott pók«? Hol tanultad?
 Rejtély, mely kideríthetetlen!
 Fejezd ki magad szép magyar nyelven,
 szókincsünk kimeríthetetlen!
 [...]

Aki téged galádul kigúnyol,
 tituláljad pátrapocskoknak!
 Csak kerüld az elnyútt pesti zsargont,
 mit satnya prasnnyák itt locsognak!

Kiáltsd bele bátran a képébe,
 mint hajdanán egy magyar úr,
 hogy: tabiha, lacsuha, mologány!
 de beszélj mindig csak magyarul!
 [...]

A történelmi példa hasson át:
 fejedelmet, császárt s a »kerált«,
 süket fülekkel hallgatta a nép,
 ha idegen nyelven vakerált!

Szépen dumálj! Legyél apukának
 szófogadó, értelmes fia!

Ma nincs több rizsa, megyek tintázni,
 kell már egy kis pia, na, szia!”

(Szilágyi György: *Nyelvi álláspont*, részlet)

Stílusminősítés	Szavak
szleng	nyomott,
tájn nyelv/ népi	pátrapocskok,
választékos	
bizalmas	
régies	
szaknyelv	

b) Nézz utána a *Szlengszótárban* (2008), hogy a vers szlengszavai közül melyek élnek tovább napjainkban is!

c) Foglald össze hat-nyolc mondatban, milyen kérdéseket vet fel Szilágyi György humorista verse!

5.

a) Milyen változások figyelhetők meg a névadásban?

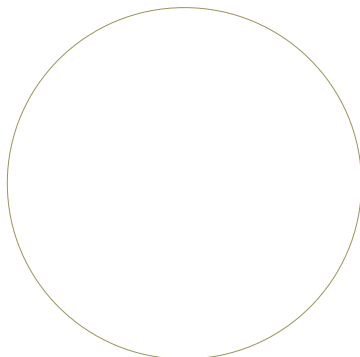
Szilágyi Ferenc a következőképpen fogalmazta meg ezt a kérdést:

„Már nem Sári, Mari s Piri, Örzi otthon a nagylány;
Anett és Nicolette, Rita, Jeanette meg Yvett –
bár a nagypapa így ismétli csak egyre: Ivott az!
hogyha fiú unokát szül menyé: léssen Ivó.
Ám e veszély se nagyon környékezi már a hazánkat:
gyermek helyett eb lett a családban a sikk;
óh, de nem ám Bundás, Tisza, Talpas, Bodri, se Morzsi:
Rex, Lucy, Lord, Néró, Gypsike, Bobby, Plutó.”

(Szilágyi Ferenc: *Európa felé*)

b) Gyűjts példákat a névadásra három generációra visszamenően a családban és az ismerőseid körében! Megfigyeléseidet foglald táblázatba, majd fogalmazd meg hat-nyolc mondatban a füzetedben!

c) Tájékozódj a magyarnevek.hu/nevek/utonev-statisztika oldalon! A leggyakoribb névelőfordulásokat ábrázold kördiagramon!

6.

Mutasd be, milyen, a magyar nyelvre jellemző, a normához kapcsolódó jelhasználati szabályokat ismersz fel a következő szövegrészletben!

„Az **emberek** általában azt hiszik, hogy szépen »művészen« írni azt jelenti, hogy egyszerű **gondolatait** is az ember jól **fölcifrázva**, bonyolultan **adja elő**. Ennek épp az ellenkezője az igaz. Szépen az ír és beszél, **akinek** sikerül még a **bonyolult** gondolatait is egyszerűen és világosan előadni. A művészet pedig ott kezdődik, ahol az ember az ilyen előadással még élvezetet is szerez hallgatóinak. [...] Az írás és a beszéd módja mindenkit leleplez. Jól **beszél**ni és írni magyarul ez tehát igazánból: jellemkérdés.

Az íráság ott kezdődik, mikor az ember felelősséget érez egy alany és egy állítvány összefűzésekor is; mert az is becsületvizsga: állítás, amiért helyt kell állni.”

(Illyés Gyula: *Magyar beszéd*, részlet, 1964)

a) Nevezd meg a türkizkék színnel kiemelt szavak szófaját! Bontsd ezeket a szavakat szóelemekre!

b) Milyen mondatrészeket ismersz fel az aláhúzott szavakban?

c) Fogalmazd meg saját szavaiddal, ki az igazi író Illyés Gyula szerint!

A nyelvváltozatok rendszere, a nyelvi sokszínűség

11.

1.

Keressd meg a *tolerancia* szó jelentését az *Értelmező szótárban!*

Írj a füzetedbe két példát arra saját tapasztalataid alapján, amikor mások megnyilatkozását toleránsan fogadtad!

2.

„A szótár csak kagyló, ezzel csak meregetünk a nyelv tengeréből. A nyelv azonban a tenger, a tenger.” (Kosztolányi Dezső)

- a) Milyen magyar egynyelvű szótárakat ismersz? Milyen kérdésekkel foglalkoznak az egynyelvű szótárak? Mutasd be a *Értelmező szótár +-t* (Szerk.: Eöry Vilma; interneten elérhető változata: www.tankonyvtar.hu)!
- b) Három szócikket olvashatsz. Mely szótárakból származhatnak az idézetek? Milyen nyelvi kérdéseket tudsz megoldani a szótárak segítségével?

potnákos mn *potnákos* (Gyula 793) *putnákos* (uo.): pocakos, kövér <has>. *Tömi aszt a nagy putnákos hasát* (uo.).

pocak **** fn ~ ok, ~ ot, ~ ja (bizalmas) Kövér, kidomborodó has. *Nagy pocakja lett, mióta nem láttam, látszik, hogy sokat eszik.*

pocak [1469 tn., 1784] Származékszó, valószínűleg a régi nyelvi *poc* 'pocak' főnév [1469 tn. (?), 1792] -k kicsinyítő képzős alakja, a képzőre vö. *torok*. A *poc* szó ismeretlen eredetű. Talán belső fejlemény lehet, mely összefügghet a 'comb' jelentésű, ma csupán nyelvjárásainkban használatos *bonc* főnév [1193 k. tn. (?), 1512 k.] *boc* alakváltozatával. A *pocak* szó ma a bizalmas nyelvhasználatban él.

3.

- a) Mit tanultál a rokon értelmű szavakról? Ismételd át, mit jelent az állandósult stílusérték! Lásd el stílusminősítéssel a következő szavakat! (Munkádat az *Értelmező szótár+* használata segíti.)

ország – állam – hon

nemzet – nép – emberek

lány – jány – csaj

esmér – ismer – ösmer

butus – ostoba – hülye

beszél – megnyilatkozik – locsog

- b) Találj olyan beszédhelyzeteket, amelyekben ezeket a szavakat választani lehet! Alkoss velük a beszédhelyzetet figyelembe véve egy-egy összetett mondatot!
- c) Foglald mondatba a szópárokat úgy, hogy a jelentéskülönbség világos legyen!

helység – helyiség

egyelőre – egyenlőre

fáradtság – fáradság

szível – szívlel

szabja – szablya

fojt – folyt

estéje – estélye

hely – hej

csukja – csuklya

fogja – foglya

adaptál – adoptál

asztrológia – asztronómia

ökológia – ökonómia

importőr – imposztor

4.

- a) Mit tanultál a szólásról? Mi az azonosság és mi a különbség a szólás, a közmondás és a szállóige között?
 b) Fejezd ki szólással az alábbi kifejezéseket! (Segítségére lehet O. Nagy Gábor *Mi fán terem?* című könyve.)

kezdő

kényeztet valakit

becsap valakit

nincs jó zenei hallása

csodálkozik

zsugori

- c) Alkoss párbeszédet, amelyekbe beilleszted a következő közmondásokat!

Jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok.

Akinek nem inge, ne vegye magára.

Közös lónak túros a háta.

5.

Nevezd meg a beszédhelyzetet! Melyik megnyilatkozás fogadható el az adott beszédhelyzetben, és melyiken kellene változtatni?

a)

- Kedves Nézőink! Közvetítést adunk a Nemzeti Kérekpárosverseny döntő futamáról. Helyszínen van tudósítónk, Kovács Lajos. Kapcsoljuk a verseny színhelyét. Halló, Lajcsikám, mi a pálya?
- Nem hiszem el! A tavalyi országos bajnok, Szabó Tyütyü az uccsó helyen... Húha! Nahát! Húúú! Figyelj! Azt a mindenit! Ha így folytatja, annyi neki!

A beszédhelyzet:

b)

Tisztelt Igazgató Bácsi!
 Azzal a kéréssel fordulok Ön felé, hogy számomra a következő tanévben kollégiumi férőhelyet szíveskedjék biztosítani.
 A várostól 70 kilométerre lakok, a bejárás így nagyon sok időmet vonná el a tanulástól. Szüleim anyagi helyzete nem teszi lehetővé, hogy más szálláslehetőséget keressék.
 Remélem, hogy kérésem elintézésre kerül.
 Tisztelettel: Sós Pista 12. b osztályos tanuló

A beszédhelyzet:

c)

- A kaucsuk a fa könnye... A fa könnye a kaucsuk... A könnye a fának, fáknak... Tanár úr, én készültem... – Takarodj a helyedre!

A beszédhelyzet:

d)

- Nagyon fáradt vagyok. Légy szíves, mosogass el!
 – Eszembe' sincs! Hagyjál békén!

A beszédhelyzet:

6.

a) Olvasd el Fülíg Jimmy levelét! Min alapszik a szöveg nyelvi humora?

Kelt mint itt Szanfranciskóban uralkodásunk elmúltával magamkezőleg.

Igen tisztelt kiráj úr, kedves mamája és T. neje őfelsége! Mai nappal keltfent levelét vettem és kibontám.

Ezennel felelek tisztelettel értesíteni!

Szíves mekhívására, hogy udvarára telepeggyek nyugodt életre, amit Felség gondtalanít, van szerencsém őszinte sajnálattal. Mer ott nekem nagy strapa a tétlenség. Én városi lakos vagyok, ha nem is bejelentett, ami csak egy üres formálinság. De városi lakos nehezen szokja a vidéket. És egy sziget, akármilyen kicsiny, mégiscsak királyi udvar, tehát nem a nagyvilág. Pedig szívesen emlékszem vissza uralkodásom naccerú idejére, amej felvirágzásba hozta a országot... És asz sem lepne meg, ha Almirában megöregítenék fénykoromat és a főt téren szobrommal találkoznék sétálva. Mer a nép bezárt engem a szívébe, és jó, hogy mégsem kell zacskót ragasztani, amint egyéb bezárás esetén ez fentforog.

Voltam Szingapurban is a klubbokban. Már nem az, ami volt. Vanek lebukott egy lopásból kifolyó rajtaérésből. Azt hiszem jól esne neki, ha felséged írna egy pár sort. Hadd lássa a Vanek, hogy felséged nem felejt el barátait, ha aszok bajba jutnak. Buszkó Mocsink mondta, irjam mek; hogy felséged, ha van miből, megadhatná neki a két és fél dollárt, amit felsékedért Tulipánt nevű közös barátunknak visszafizetett. Mert egy uralkodó nem csinálhat adósságot. Eszt ő monja. Mi uralkodók tudjuk, hogy ez nem igaz. De mikor ült ez a Mócsink egy trónon?

Itt már minden nem a réki. Unalmas és csendes lett. Szegény Velő kétoldali pisztolylovásban mekhalt, pedig üzentem neki, hogy a Hobo Fischer kiszabadult. Mondom: unalmas itt minden és csendes, úgyhogy azonnal Honkongba mentem, mert ott sincs semmi dolgom. És az ilyesmit én elintézem.

[...]

Ezzel zárom soraimat alanti tisztelettel felségednek régi barátja, ma is és a kedves mama őfelségének és az uralkodó őnacsságának kézcsókkal. Kelt most lent: Néhai kollégája:

az eksz Fülíg Jimmy, sajátulag.

(Rejtő Jenő: *Pizskos Fred, a kapitány*, részlet)

b) Csoportosítsd a normától eltérő alakokat a füzetedben!

7.

Mit érékeltet a következő szövegrész nyelvi megformálása? Hogyan használja fel az író a mű világának megteremtéséhez a nyelvet?

„– Hé.

– Netehé.

A juhász felkönyökölt és nézte a közeledőket.

Elkurjantotta magát:

– Iszkite.

Erre az ebek kicsit barátságosabban marták egymást.

Az egyik vendég már a földön volt és hosszú kacsázó léptekkel közeledett.

– Aggyon isten.

– Fogaggy isten.

Felállott a becsület kedvéért, pedig a vendég nem érdemelte a megbecsülést, mert rosszakarója volt. Hallotta a múltkor is a csárdában, hogy azt mondta, hogy az ő nyája a pusztá betyárja. Mér mond ilyet. Mikor neki módja van, hogy arra legeltessen, ahová csak szegődése engedi? De hát nem mutatja meg az ember mindjárt, hogy mit érez és mit gondol. Kezet fogott velük és azt mondta: – Szájj le tésis.”

(Móricz Zsigmond: *Barbárok*, részlet)

8.

Hasonlítsd össze a füzetedben a szövegrészeket a szókincs, a nyelvtani szabályrendszer alkalmazása és a hangrendszerbeli eltérések szempontjából! Nevezd meg, milyen nyelvváltozatokhoz, stílusrétegekhez, korokhoz kapcsolódó szövegeket olvashatsz ugyanarról a témáról!

a)

„Mikor kenyérsütéshősz készütünk, előző napom mindig bekészítettük a lisztöt, hogy az jó meleg lögyön, mert a kenyér csak akkor kelt szépen, hotyha melek hejön vót a lisztye neki. Este morzsotkát ásztattunk. Pár óra hosszájig asz kelt, utánno kovászt készítettünk, egy részit a lisztnek kivöttük a teknyőbű, féretöttük, abba készítettük a kovászt. Létakartuk, melek földöt a zabrosz alá, s az röggelig ot mökkelt.”

(Izsák, Bács-Kiskun megye. A felvétel 1961-ben készült. www.tankonyvtar.hu)

b)

„Ugye milyen gyönyörűséges? A képbe szinte bele lehetne harapni. És ilyen kenyeret olyan egyszerűen süthetünk, hogy azt nem is gondolnánk. A tésztát öt perc összeállítani, ezután éjszaka a hűtőben megkel, reggel formázzuk és azonnal sütjük! Nem kell hozzá sem idő, sem nagy tehetség. Ez a recept saját kísérlet eredménye, gondoltam, hogy hűtőben kelesztve sem történhet nagy baj. Nem is történt. A hozzávalókat kimérjük egy tálba. Nagyjából az egészet összekeverjük egy villa segítségével. Ezután összegyúrjuk. Nem kell tökéletesnek lennie, ez egy kétperces mutatvány. Letakarjuk egy konyharuhával, és éjszakára a hűtőbe rakjuk.”

(Forrás: www.rupanerkonyha.cafeblog.hu)

c)

Ha valaki otthon nekiáll kenyeret sütni, milyen tuti tippet tudsz neki adni? Mire figyeljen?

„A két legfontosabb dolog, amit mindenkinek tanácsolok, az a kováskészítés, és a sütő fölturbózása. Ha valaki otthon csinál magának kovászt, és azzal dolgozik, már óriási lépést tett afelé, hogy finom kenyere legyen. A másik a sütő: érdemes tenni bele cserepet vagy téglát, hogy a hőhatás legalább egy kicsit hasonlítson ahhoz, amit a kenyér egy rendes kemencében kap. A téglakemencének a falából sugárzik a hő, és ettől teljesen más lesz a hég kialakulása, ami a kenyéرنél az egyik legfontosabb, tekintve, hogy ott vannak a legfontosabb ízanyagok. A légkeverést hagyjuk a fenébe, mert kívülről megégeti a héját, és a tészta nem tud rendesen átsülni.”

(*Mi kell a jó kenyérhez?* Részlet Miklós Mihállal, egy pékség alapítójával készült interjúból. Forrás: www.origo.hu)

d)

Szita, szita, sűrű szita,
ma szítálok, holnap sütök,
neked egy kis cipót sütök.
Megsírozom, megvajazom,
mégis, mégis neked adom.
Hamm, hamm, hamm!

(mondóka)

e)

„A kenyér tésztáját általában kovászos tésztavezetéssel készítjük. Ez a hagyományos tésztakészítés biztosítja a számunkra megszokott, kellemes kenyér ízt, a jó, nem morzsálódó bélzetet, a kenyér tartósságát. A közvetlen tésztakészítéssel készült tészta mesterséges kovással, savanyító szerekekkel készül.”

(Tolnainé Szabó Beáta: *Így végzem a kenyértészta feldolgozását*, részlet. Forrás: www.kepzesevolucioja.hu)

f)

„Kenyér vagyok, mindennapi kenyér,
Nem cifraság a szűrőn,
Nem sujtás a magyarkán,
Nem hívságos ünnepi lobogó,
Kenyér vagyok, mindennapi kenyér,
Nem pompázom, de szükséges vagyok.

[...]

Az álmom néha kemény, keserű,
Kérges, barna, mint sokszor a kenyér,
De benne van az újrakezdés magja,
De benne van a harchoz új erő, –
De benne van az élet.”

(Reményik Sándor: *Mindennapi kenyér*, részlet)

g)

„Szitálj lisztet, tedd meleg helyre teknyőstől együtt, hogy a meleg liszt könnyebben keljen. Azonban minden kenyérre egy marok nyomta száraz párvásvázt, 's tedd fazékba, tölts reá langy vizet, tedd melegre, hogy elázzék. Kevés vártatva kézzel oszd széjjel, hadd melegen félóráig, hogy keljen 's dagadjon fel, vess osztán vagy két marok korpát közéje 's keverd el jól. Azután végy mintegy fél szakasztó lisztet el a többi közül a teknyőnek egyik végébe; az elázott langy élesztőt szitán szűrd 's facsard által a kovásznak készített lisztbe, fakalánnal keverd el, 's verd fel jól úgy, hogy se híg, se sűrű ne legyen.”

(Simai Kristóf 18. századi receptje *Némely étkek készitési módja* című könyvéből. Forrás: www.alinea.hu)

A csoportnyelvek

12.

1.

- a) Milyen társadalmi szerepeket tükröz, milyen társadalmi csoportokhoz tartozást jelölnek az alábbi megszólítások?
b) Válassz három beszédhelyzetet, és alkoss párbeszédet! Figyelj a szóválasztásra!

c) Gyűjts megfelelő megszólításokat!

d) Téged hogyan szólítottak már meg? Gyűjts saját magadról is megszólítási formákat!

2.

Milyen szaknyelvek ismeretére volt szükséged az alábbi információk megértéséhez? Keresd az adott szakterületre vonatkozó szakszavakat a szövegéből!

„Futballmérkőzés közvetítésekor hallhatunk ilyen mondatot:

A csatár lövőhelyzetben kapta a labdát, nagyon jó szögben látszik a kapu.

Ennek a szögnek a szárai a labdától a két kapufa talppontja felé húzott félegyenesek lesznek. A labdát ebben a szögtartományban kell a kapu irányába rúgni. Ezt a szöget látószögnek nevezzük.

Ha a labda a két kapufa által meghatározott szakasz mint átmérő fölé elképzelhető köríven gurulna, akkor mekkora lenne a hozzá tartozó látószög? Kérdésünkre a választ a következő állítás, a Thalész-tétel adja meg. [...] Thalész (Kr. e. VI. század) a geometria és a filozófia iránt érdeklődő tekintélyes görög kereskedő volt. Beutazta az akkor ismert világot Babilontól Egyiptomig. Valószínűsíthető, hogy Görögországba Thalész vihette a geometriát.”

3.

- Fordítsd le az alábbi, DVD-lejátszóhoz tartozó használati utasítást magyarról magyarra! Jelöld a szövegben, milyen szóhasználati és milyen nyelvtani hibákat fedeztél fel!
- Gyűjtsd össze a szövegből a műszaki nyelvre jellemző szakszavakat!
- Mit gondolsz, miért ilyen furcsa ez a szöveg?

DVD-játékosnak a három-vonalú (földszintetértető) összekapcsolóra van szüksége. Ez biztonsági funkció. Ha önöknél nincs a háromvonalúösszekapcsoló, akkor a villanszerelőtől kérségitést a helyes összekapcsolóra. Nerontsa el a földszintet érintő összekapcsolóbiztonsági elvét. Ne tegye bármilyen tárgyat az elektromosvezetékre. Ne tegye DVD-játékost arra a helyre, ahol gyakran sétálgatnak az emberek. A mennydörgés és villámlás elkerülésére kihúzza DVD-játékos dugóját abban a helyzetben, hogy DVD-játékost ne tovább használja, vagy amennydörgés és villámlás idején. Ne nagyibitsa az elektromos vezetékét vagy atérfogatót, máskülönben tüzkárt okoz vagy megrázza az ármot.

4.

Készíts hat-nyolc mondatos fogalmazást a megadott szakszavak, kifejezések felhasználásával és az ábra segítségével! Keresd meg a számodra ismeretlen szavak pontos jelentését az *Idegen szavak szótára* és a *Magyar értelmező kéziszótár* (ÉKsz.) segítségével!

környezettudatos

innováció

trend

befektet

klimavédelmi célok

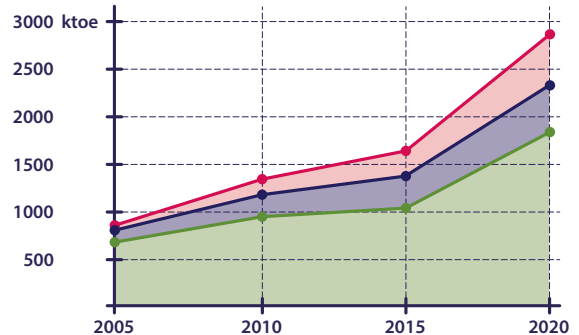
fenntartható életmód

növekedési pályára áll

megvalósuló projekt

A megújuló energiaforrások felhasználása Magyarországon

A megújuló energiaforrások felhasználásának tervezett változása 2005 és 2020 között, ktoe (kilotonna olajegyenérték)

- a fűtési és hűtési ágazat várható teljes bruttó megújuló-energia-fogyasztása
- a megújuló energiából előállított villamos energia várható teljes bruttó fogyasztása
- a megújuló energiából előállított villamos energia várható teljes felhasználása a közlekedésben

Készült az NFGM adatai alapján.

- a) Milyen beszédhelyzetekhez kapcsolódnak a táblázatban található diákszlengben megfogalmazott megnyilatkozások? (Az elsőt példaként megadtuk.)
- b) Alakítsd át a szóbeli közlést úgy, hogy figyelembe vedd a megadott címzettet!
- c) A megnyilatkozást fogalmazd meg a megadott hallgatónak szóló írott szöveggé!
- d) Ha te nem így nyilatkoznál meg valamelyik beszédhelyzetben, fogalmazd meg saját szavaiddal a tartalmát!

Megnyilatkozás (szóbeli közlés)	Ne már! Rohadtul nem akarok tovább szenvedni a sulival. Kell a lóvé.
A beszédhelyzet:	Nem akarok továbbtanulni, minél előbb pénzt akarok keresni.
Címzett: tanár	
A megnyilatkozás típusa: szóbeli közlés	
Címzett: nagymama	
A megnyilatkozás típusa: írásbeli közlés – levél	
Megnyilatkozás (szóbeli közlés)	Halod, tudsz valakit, aki penge matekból? Még a végén megvágna az érettségén. Anyám behalna.
A beszédhelyzet:	
Címzett: apa	
A megnyilatkozás típusa: szóbeli közlés	
Címzett: egy napilap olvasói	
A megnyilatkozás típusa: írásbeli közlés – apróhirdetés	
Megnyilatkozás (szóbeli közlés)	Vége vége a sulinak! Holnap leérünk, mint a cseresznye. Kéne egy uccsó buli a tancsi nénikkel és bácsikkal! Kicsit késő, de semmi para!
A beszédhelyzet:	
Címzett: a szülői munkaközösség vezetője	
A megnyilatkozás típusa: szóbeli közlés	
Címzett: egy szórakozóhely ismerős tulajdonosa	
A megnyilatkozás típusa: írásbeli közlés – SMS	
Megnyilatkozás (szóbeli közlés)	Én még itthon akarok csövezni egy darabig. Itt vannak a haverok. Amúgy sem vágom az inglist anyyira.
A beszédhelyzet:	
Címzett: anya	
A megnyilatkozás típusa: szóbeli közlés	
Címzett: egy fejtámasz cég	
A megnyilatkozás típusa: írásbeli közlés – e-mail	

6.

Olvasd el a következő szöveget, majd oldd meg a hozzá kapcsolódó feladatokat! Fogalmazd meg röviden, könnyen érthetően a tartalmát!

„A digitális nyelvhasználat – amely akár új típusú nyelvváltozatként, úgynevezett digilektusként is értelmezhető – legfontosabb jellemzői közé tartozik az angol nyelv erőteljes hatása, a rövidítések és a netspecifikus akronimák használata, a helyesírási-írás technikai módosulások, a vizualitás szerepének megnövekedése mellett az új szókinccs létrejötte is. [...]

Úgy vélem, hogy e jellegzetességek egy önálló, új nyelvváltozatot alkotnak. A digilektus saját fogalmam a (tágabb értelemben vett) számítógép közvetítette kommunikáció (CMC, computer-mediated communication) nyelvhasználati módjának megnevezésére. E nyelvváltozat lektusok közé való besorolása egyelőre kérdéses: különböző szempontok figyelembevételével lehet szociolektus, mediolektus vagy akár stílusréteg.”

(Veszelszki Ágnes: Digilektus és netszótár. In: *Irodalomismeret*, 24 [2013], 1. 184.)

a) Mit jelent a *digilektus* kifejezés? Foglald össze saját szavaiddal!

b) A szerző az új szavakat (neologizmusokat) az idegen nyelvi hatás, az informatika szaknyelvnek hatása és a szóképzés módjai szerint csoportosítja. A példák segítségével gyűjts szavakat a saját megfigyeléseid alapján! Munkádat a következő szótár is segítheti: *Netszótár. @-tól a Zuckerbergnetig*. Szerk.: Veszelszki Ágnes. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2012. Látogass el a Netszótár Facebook-oldalára is!

- angol nyelvi hatás (pl. *lájk*)
- informatikai szókinccs (pl. *szkennel*)
- új szóalkotások
 - szóképzés (pl. *kommentel*, *csézik*, *üzi*)
 - szóösszetétel (pl. *fotómegosztó*)
 - szórövidülés (pl. *mob*)
 - szóösszerántás (pl. *tnap*)
 - betűszó, mozaikszó (pl. *FB*)
 - más rövidítések (pl. *müxik*, *h.* + *hívás*)
 - új jelentés (pl. *mappa*)

c) Keresd meg *A magyar helyesírás szabályainak* legújabb kiadásában (2015), milyen szabálypontok vonatkoznak az összetett szavak és a mozaikszók helyesírására! Írj ki egy-egy példát is!

7.

a) Mit jelentenek a következő szólások?
 b) Használd O. Nagy Gábor *Mi fán terem?* című könyvét! Foglald össze saját szavaiddal az egyik szólás történetét!
 c) Milyen régi foglalkozásnevekhez kapcsolod ezeket a szólásokat?

Dugába dől

Kereket old

Cserbenhagy

Egy bordában szótték őket

Felönt a garatra

Egy gyékényen árul

Vargabetűt csinál

d) A szólásokat írástok fel egy-egy cédulára! Alkoszatok két csoportot, majd mindegyik csoport húzzon hármat-hármat közülük! Találjatok ki olyan egyperces jeleneteket, amelyekbe beleszövik mindhárom szólást! Mindkét csoport válasszon egy jelenetet, majd adja elő a többieknek!

Magyar nyelvjárások a határon innen és túl

13.

1.

- a) Készíts hat-nyolc mondatos leírást arról, mi jellemzi a következő viseleteket!
b) Keresd meg a Geolingvisztikai Műhely honlapján (geolingua.elte.hu), melyik nyelvjárás területén találsz meg őket!

▶ Matyó viselet (Mezőkövesd)

▶ Kalocsai viselet

▶ Torockói viselet

2.

- a) Milyen ruhadarabokat jelölnek a következő tájszavak?

lajbi

szűr

suba

guba

mente

pruszlik

pendely

ingváll

párta

főkötő

rokolya

harisnya

- b) Mit jelentenek a következő szólások? Találjatok ki rövid párbeszédet, amelyekben felhasználjátok őket!

Guba a gubához, suba a subához.

Jelentése: _____

Eben gubát cserél.

Jelentése: _____

Suba alatt csinál valamit.

Jelentése: _____

Kiteszik a szűrét.

Jelentése: _____

Pártában marad.

Jelentése: _____

Bekötik a fejét.

Jelentése: _____

3.

Mit jelentenek a következő tájszavak? Társítsd őket a köznyelvi jelentéssel!

pityóka

'falánk'

mózsikál

'reggeli'

firhang

'gólya'

csuri

'bögre'

csollány

'csúszkál'

nagybélű

'csalán'

öregszüle

'krumpli'

frustuk

'dorombol'

cakó

'kötény'

surc

'szülő'

csicsonkázik

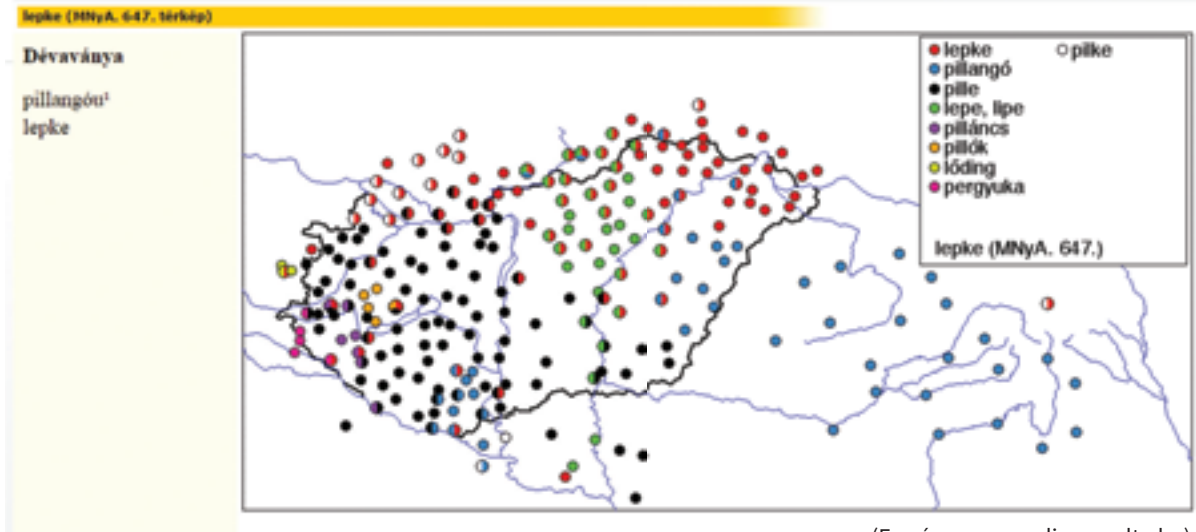
'függöny'

csuporka

'részeg'

4.

Fogalmazd meg, mit mutat meg ez a térkép! Keresd meg egy másik szó szóföldrajzát a Geolingvisztikai Műhely honlapján!

5.

- a) Keressetek ugyanolyan témájú népdalokat a különféle nyelvjárási területeken, és figyeljétek meg a különbségeket! Segítségetekre lehet a következő kiadvány: *Magyar népdalok*. Szerk.: Ortutay Gyula. Neumann Kht., Budapest, 2000 (elérhető a mek.oszk.hu oldalon is).
- b) Számoljatok be egymásnak a kutatás eredményéről!

A következő nyelvjárási szövegeket a magyar egyezményes átírásban olvashatod. Így nem a helyesírást, hanem a kiejtett hangot kell figyelned. Például a *tuggya* szót a köznyelvben is ugyanígy ejtjük. Az *ë* betűvel rövid é hangot jelölünk, az *á* betűvel rövid á hangot, amelyek a köznyelvben hiányoznak. Próbáld kiejteni őket! (Az első két szöveget meg is hallgathatod a Geolingvisztikai Műhely honlapján.)

- a) Csoportosítsd a szövegek nyelvi jelenségeit a három szempont alapján: hangkészlet, szókincs, nyelvtani rendszerbeli eltérések! Ellenőrizd megoldásodat a Geolingvisztikai Műhely *A mai magyar nyelvjárásterületek* című térképén! A megadott nyelvjárásterületekre kattintva megjelennek az adott nyelvjárási fő jellemzői.
- b) Ha te magad is nyelvjárási beszélő vagy, gyűjts és jegyezz le egy rövid szöveget szüleid, nagyszüleid, ismerőseid köréből!

Áá! koszoru, koszoru vuot, koszoru vuot. Ennekēm pirosz szoknyám vuot, pirosz liëkrim, sztán naty fejiër kendüö alatta, hogy lejërt egÿsz lejig, 'szë h^a asz lehet tuggya, ugyë ezek nëm tuggyák, a riëkli alatt. Koszoru á fejemëm vuot, kötinyëm vuot, ollá^k kisz [= kis] szük kötinyëm, olla kötím, mim mas lënyög [= lenek] vqnnqk, kisz szük ëty szë [= szél] kötÿny. Hát olla nyomoruságos, ezelöcs csak ugy vuot, ugy vuot. Nëm vuot akkor esküdü ruha, hát esküdü ruha vuot, mer akko vuot elüszö rajtam, de hoty pirozs vuot, pirozs vuot. Koszor^a mëG\osz koszoruk szijëpëg v^aöták. Azok ola kis fátyolforma kizs virágogbu álottqk.

(Bödeháza, Zala m. 1960. – nyugat-dunántúli nyelvjárástípus)

Hát á ló | lónák á szëmit nizi. Mëgnisztik szëmit, fogqát, hoty hány éves. Osz^t á lábajit, nincs-ë rájtá pók vágy mijëgy^más, nincs-ë rájtá hibá, és így osztám mënt az álku. Hát áhogyán tuttunk mëgálkudni, ugy álkuttunk mëg.

(Nagyhind, Szlovákia 1963. – palóc nyelvjárástípus)

Hát ugyë, | csináták a kölbászt, húrkat, hús^t lőszöni, sajtot mökcsináni, úty hogy ëtë^t bizon | estefelére az idö. Miko készen löttek vele, áko odaért a vacsora. Ety pár po^hár bört mögittak a böllërokkël ugyë, és vót oä hëj, ahol ëkesztek mulatozgatni, osztá mig | miko mijë^a vót a | hëjzet.

Mi volt vacsorára?

Hát igöncsak húrka, kölbász, szüve vagy disznópaprikás, vagy | ugyë szármát csinátqk, vagy nëm tom mi. Kalácsot süttöttek.

(Algyó, Csongrád m. 1962. – dél-alföldi nyelvjárástípus)

7.

Nyelvjárási beszélők véleményét idézzük. Foglald össze a felvetett kérdéseket, és ennek alapján fogalmazd meg egy vitaindítót! (Használd fel ehhez retorikai ismereteidet!)

a)

„Én is ő-zöm otthon és lakóhelyemen. A »kulturális közeg« ezt nehezen fogadja be, illetve mégis: hogy beszéljen az ember ő-vel, amikor körülötte mindenki e-zik? Nyilván a pesti barátnőimmal is e-zem, aztán amikor nyaralni jöttek, eleinte édesapám házába, és apuval nem beszélhettem előttük e-vel, hiszen nem így szoktunk otthon, alig mertem megszólalni a barátaim előtt, mert ők e-zve ismertek. Minimálisan szorítottam a kommunikációt az apámmal, és ha lehetett olyan szavakat használtam, amikben minél kevesebb ő-zési lehetőség van. Nagyon kellemetlen élmény. Ismeretlenekkel Budapesten is simán ő-zöm, ha úgy tartja kedvem. Aztán még az is nagyon fülsértő, amikor helyi ő-ző barátaimhoz elmegyek, és hallom az ő gyerekeik meg nem szólalnak már ezen a nyelven, mert az ciki – ezt tanulják, nevelik beléjük az iskolában, hiszen ez az elfogadott, ezen tanulunk, és a többség is ezt használja. A szülő ő-zik, a gyereke meg még a szülőjéhez sem szól ő-zve, csakis a helyes irodalmi magyar nyelven, e-zve. Furcsa az ilyen szülő-gyerek társalgást hallgatni, mintha nem az anyanyelvén beszélne a gyerek. Mint ahogyan hasonlóan furcsa és lehetetlen helyzet, hogy egy beszélgetésben ez a szituáció legyen. A műveltebb, értelmiségi azonnal átvált irodalmi, e-ző nyelvre, csak a »paraszt« marad ezen az ő-ző nyelven, aki más nyelven egyáltalán nem szokott beszélni, a maga zárt világában él.”

(Forrás: www.delmagyar.hu)

b)

„Ércsétök mán mög, hogy mi, akik őzni is tudunk, sokkal gazdagabbak vagyunk nyelvészeti szempontból, mert mikor feleltettek a suliba, ott irodalmi nyelven feleltünk, tehát mi kétnyelvűek vagyunk, szemben azokkal az emberekkel, akik nem tudnak így beszélni, de lebunkóznak, miközben suksükölnék és tele van az írásuk hibával. Nagyon büszkén használom. Aki meg kinevet és rád szól, az sajnos nagyon BUTA ember. Hungarikummá kellene nyilvánítani ezt a nyelvjárást.”

(Forrás: www.delmagyar.hu)

8.

a) Mi a szerepe a nyelvjárási beszédmódnak Rideg Sándor *Indul a bakterház* című regényében?

– Hát csak menj legeltetni. A mama szívesen fölmossa a szobát helyetted.

A „mama” annyira mérges lett, hogy nekem akart szaladni. Mondom neki:

– Sose acsarogjon, ténsasszony, hanem hasaljon neki a földnek, oszt vége van! Mire való ez a folytonos civódás? Vagy azt akarja kee, hogy hírbe kerüljön a bakterház?

Aszongya a banya:

– De most már tisztulj elüllem, a fene egye meg a prédikációs fajtádat! – és két kézre fogta a moslékverőt.

Mit tehettem volna mást, szépen kísértáltam a szobábul.

(Rideg Sándor: *Indul a bakterház*, részlet, 1943)

b) Gyűjts irodalmi olvasmányaidból olyan szövegrészeket, ahol a szereplő jellemzésének fontos eszköze a nyelvjárási megszólalás!

9.

a) *J* vagy *LY*? Pótold a hiányzó, *j* hangot jelölő betűt!

taré___, karé___, vá___ú, mu___a, muszá___,
biva___, gó___a, tala___, nyoszo___óány, seké___,
ká___ha, vőfé___, sa___t, ví___og, ha___tás,
kvárté___, szemé___, kirá___, bé___eg, bu___dosó

b) Melyik nyelvjárástípusban ejtik a *ly* betűvel jelölt hangot?

10.

Találjatok ki olyan jeleneteket, amelyekbe az alábbi szavak köznyelvi és tájnyelvi jelentéseit is beleszövítek! Adjátok elő őket! A feladatban segítségére lehet a *Magyar tájszavak és népies lexikai elemek adatbázisa* (Tinta Könyvkiadó, elérhető a www.tankonyvtar.hu oldalon).

aggaszt

számít

árnyékol

vádol

1.

Értelmezd a következő fogalmakat, és mutasd be egy gondolattérképen, hogyan kapcsolódnak egymáshoz!

nyelvi tervezés, nyelvpolitika, nyelvstratégia, nyelvművelés, nyelvtörvény, nyelvi emberi jogok, érdekérvényesítés, kisebbségi nyelv, többségi nyelv

2.

Az EBESZ (Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet) tevékenysége az emberi nyelvi jogok vizsgálatára is kiterjed. A táblázatban két dokumentum fő törekvéseit hasonlítja össze Szépe György nyelvész.
a) Értelmezd a két dokumentum címét!

A nemzetiségi kisebbségek oktatási jogairól szóló hágai ajánlások és értelmező megjegyzések (Hága, 1996)

A nyelvi jogok egyetemes nyilatkozata (Barcelona, 1996)

b) Tanulmányozd a táblázatot, és fogalmazd meg hat-nyolc mondatban, milyen törekvések jelennek meg a két dokumentumban, milyen hasonlóságokat, milyen eltéréseket tapasztalsz!

	A barcelonai dokumentum	A hágai dokumentum
Műfaj/stílus	deklaráció/ünnepélyes	ajánlások/hétköznapi (jogi)
Térség	globális	európai
Minek az eszköze	egy charta (kötelező jogi eszköz) státuszának elérése	konfliktusok megoldása (lágy diplomácia révén)
Alanyok	népek: nyelvi közösségek és nyelvi csoportok	kisebbségek (államokon belül): gyermekek és szülők
Alkalmazási kör	egyetemes	oktatásra vonatkozó
Jogi jelleg	személyes és kollektív (territoriális)	személyes és kollektív
Gyökerek	történelem	emberjogi filozófia
Törekvések	politikai autonómia vagy függetlenség	béke, biztonság és együttműködés
Fogalmazók köre	szociolingvista, politikus, író, filozófus	nemzetközi jogász, nyelvész, pedagógia-kutató, diplomata
Politikai háttér	populizmus („antiimperializmus” és „politikai nacionalizmus”), regionalizmus	a „status quo” megőrzése (és az új demokráciák segítése a Nyugat „jobbik részének” példái által)

(Szépe György: Nyelvi jogok a Helsinki Zárónyilatkozattal megkezdett korszakban. In: *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban*. Szerk.: Hires-László Kornélia, Karmacsai Zoltán, Márku Anita. Tinta Könyvkiadó, Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete, Budapest–Beregszász, 2011. 19. alapján)

c) Az Európa Tanács 1995-ben létrejött Keret-egyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről című dokumentuma ma is irányadó a kisebbség és a többség viszonyának meghatározásában. Foglald kulcsszavas vázlatba, milyen értelmezési kérdéseket vet föl a következő szövegrészlet!

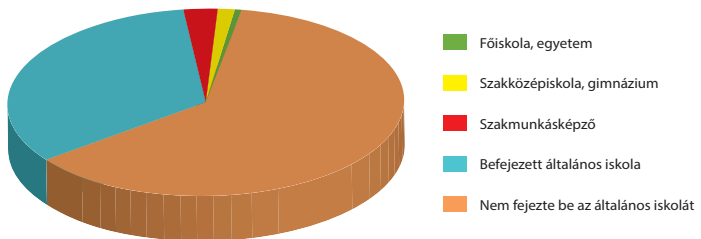
„2. Nemzeti kisebbségek által hagyományosan és jelentős számban lakott területeken, megfelelő igény esetén, a Felek törekednek – lehetőségeik szerint és oktatási rendszerük keretein belül annak biztosítására, hogy a nemzeti kisebbséghez tartozó személyeknek megfelelő lehetőségük legyen kisebbségi nyelvüket megtanulni vagy ezen a nyelven tanulni.
3. A jelen cikk 2. bekezdését úgy kell végrehajtani, hogy az ne veszélyeztesse a hivatalos nyelv tanulását, vagy ezen a nyelven való tanítást.”
(Csernicskó István: Jogok és jogtalanságok. In: *Szociolingvisztikai szöveggyűjtemény*. Szerk.: A. Jászó Anna – Bódi Zoltán. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2002. 275.)

3. Készítsétek el egy olyan rendezvény plakáttervét, ahol a különböző nyelveket beszélő nemzetek, nemzetiségek békés együttélése a téma! Csoportokban dolgozzatok!

4. Hasonlítsd össze a tanulmány szövegét és a diagramot! Fogalmazd meg, milyen problémákat kellene megoldani!

„A hazai cigány népesség egy része tannyelvi diszkrimináció áldozata, s ebből következően válik munkanélkülivé. Kemény István 1994-ben végzett cigányvizsgálatából tudjuk, hogy az általános iskola nyolc osztályát el nem végző 25–29 éves romák között »a legnagyobbak és valószínűleg a legfontosabbak az anyanyelv szerinti különbségek« (Kemény 1996: 74). A nyolc osztálynál kevesebbet elvégzők a magyar anyanyelvű cigányoknak 22,9%-át, a román anyanyelvűeknek 41,6%-át, és a cigány anyanyelvűeknek 48,2%-át teszik ki. A román és a cigány anyanyelvű gyermekeknek szinte mindegyike kénytelen egy számára idegen nyelven (magyarul) megkezdeni iskolai tanulmányait, mivel Magyarországon cigány tanítók alig találhatók, és a cigány nyelvű oktatás is ritka, mint a fehér holló.”
(Kontra Miklós: Nyelvi genocídium az oktatásban a Kárpát-medencében. In: *Magyar Tudomány*, 170 [2009], 11.)

Tiszavasvári felnőtt cigány lakosságának megoszlása iskolai végzettség szerint

(Forrás: Fónai Mihály – Vitál Attila: A tiszavasvári magyarcigány és oláhigány lakosság szociális helyzete és egészségi állapota. In: *Helyi szociális ellátórendszer*. Szerk.: Bódi Ferenc. Budapest, MTA Politikatudományok Intézete, 2008.)

5.

a) Olvasd el a 2001-ben hozott reklámyelvtörvény részletét! Milyen területen szabályozza a magyar nyelv használatát?

„A magyar nyelv védelme olyan közérdek, amelynek előmozdítása megkívánja a társadalom, különösen a gazdasági szereplők és a közélet megkülönböztetett figyelmét.

Az Országgyűlés ezért a magyar nyelv megóvása, az információszabadság alkotmányos joga nyelvi háttérének biztosítása érdekében a következő törvényt alkotja:

A gazdasági reklámok és az üzletfeliratok nyelvi követelményei

1. §

(1) Magyar nyelven kiadott sajtótermékben, magyar nyelvű rádió-, illetve televízióműsorban, továbbá szabadtéri reklámhordozón közzétett, a gazdasági reklámtevékenységről szóló 1997. évi LVIII. törvényben (a továbbiakban: Grtv.) meghatározott gazdasági reklámban a reklám szövegét – a vállalkozás neve, megjelölése, illetve az árujelző kivételével –, ideértve a jelmondatot (szlogent) is, magyar nyelven meg kell jeleníteni, függetlenül a közzététel módjától.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott követelmény teljesíthető úgy is, hogy – ugyanazon reklámban – az idegen nyelvű szövegen (szövegrészen) kívül annak magyar nyelvű megfelelőjét is megjelenítik, legalább ugyanolyan jól érthetően, valamint legalább ugyanolyan méretben, mint az idegen nyelvű szöveget (szövegrészt).”

b) Tájékozódj az interneten más országok nyelvtörvényeiről!

c) Írj vitaindítót a füzetedbe: szükséges vagy szükségtelen törvényt alkotni a nemzeti nyelv érdekében! Ismételd át, és alkalmazd a szónoki beszéd felépítéséről és az érvelés módjáról, az érvek fajtáiról tanultakat!

6.

A nyelvpolitika kérdéskörébe tartozik az is, hogy az állam milyen idegen nyelvek oktatását helyezi előtérbe.

a) Nézz utána, milyen idegen nyelv(ek) tanulása volt kötelező a gimnáziumban a két világháború között, 1945 után és 1989-től Magyarországon! Mit tudsz a történelmi háttérről?

b) Milyen nyelvek tekinthetők világnyelvnek?

c) Melyik az első számú világnyelv? Milyen okok vezettek ahhoz, hogy ilyen fontossá vált?

d) Nézz utána, hol helyezkedik el a magyar nyelv a Földön anyanyelvként beszélt nyelvek rangsorában! Mekkora beszélőközösséggel rendelkezik a nyelvek többsége?

7.

a) Melyik Magyarországon élő nemzetiség nyelvét tanulnád meg szívesen? Miért ezt választottad?

b) Írj tíz-tizenöt mondatos fogalmazást *Európa nyelvi sokszínűsége* címmel! A feladatban segítségére lehet a languagesindanger.eu oldal is.

8.

Az anyanyelv nem pusztán kommunikációs eszköz, hanem önazonosságunk kifejezője, hagyományaink, kultúránk hordozója is. Fogalmazd meg saját szavaiddal, milyen gondolatokat hordoznak a következő idézetek!

„Meleg szeretettel függj a hon nyelvén! – mert haza, nemzet és nyelv, három egymástól válhatatlan dolog; s ki ez utolsóért nem buzog, a két elsőért áldozatokra kész lenni nehezen fog. Tiszteld s tanuld más művelt népek nyelvét is, [...] de soha ne feledd, miképpen idegen nyelveket tudni szép, a hazait pedig lehetőségig művelni kötelesség.”

(Kölcsey Ferenc: *Parainesis Kölcsey Kálmánhoz*, részlet, 1837)

„Fölmagasodni nem bírhat. De lobogsz még, szél-kaszabolta magyar nyelv, lángjaidat kígyóként a talaj szintjén iramítva – sziszegvén néha a kintől, többször a béna dühtől, megalázott. Elhagytak szellemeid.”

(Illyés Gyula: *Koszorú*, részlet, 1970)

Nyelvi tervezés, nyelvművelés

15.

1.

- A tankönyvi szöveg alapján készíts gondolattérképet, amelyen ábrázolod a következő fogalmak viszonyát és a hozzájuk tartozó információkat!
- Jelöld meg a gondolattérképeden, hogy te melyik területen és mit tehetsz anyanyelvedért!

nyelvi tervezés

nyelvpolitika

nyelvstratégia

nyelvművelés

nyelvvédelem

2.

- A nyelvművelésről írott gondolatokat idézünk különböző korszakokból. Olvasd el őket figyelmesen!
- Milyen érveket találtál a nyelvművelés mellett, és milyeneket ellene? Készíts kettéosztott naplót a füzetedben!
 - Vesd össze vázlatodat a tankönyvben olvasottakkal!
 - Fogalmazd meg saját véleményedet tíz-tizenkét mondatban!

„Amikor a nyelvalkotó ösztön megbénul, segítségére kell sietni, akár a felnőttnek, aki elfelejtett járni. Újra járni kell tanítani, mankóval, öntudatosítani kell azt a folyamatot, mely egészséges korában öntudatlan volt és magától értetődő [...] Mozgalmunk nem Budapest ellen indult és nem a vidék ellen, hanem Budapestért és a vidékért, a magyar nyelvért, mely egybeforraszt mindnyájunkat. Ezt a közösséget szolgáljuk.”

(Kosztolányi Dezső: Nyelvtisztítók... Pesti Hírlap, 1932.
In: *Nyelv és lélek*. Budapest, 1971. 153–165.)

„A nyelvhelyesség a szociális nyelv, vagy ha tetszik, a nyelvészológia problémája. *Helyes az a nyelvi kifejezés, amely egy nyelvközösség szokásával megegyezik, helytelen az, ami vele ellentétben áll.* A nyelvészokás, a nyelvallapot relatív egyformasága helyhez és időhöz van kötve. Ebből természetszerűleg következik, hogy nincs egyetemes érvényű nyelvhelyességi norma; a nyelvhelyesség is tér és idő függvénye.”

(Gombocz Zoltán: Nyelvhelyesség és nyelv-tudomány.
In: *Magyar Nyelv*, 27 [1931], 1–11.)

„Mi hát voltaképp a nyelvművelés? A nyelv életébe való tudatos, határozott irányú beavatkozás, a nyelv fejlődésének bizonyos ésszerű korlátok közé szorítása, sőt e fejlődés irányítása.”

(Bárczi Géza: *Nyelvművelésünk*. Gondolat, Budapest, 1974. 15–16.)

„Napjainkban a nyelvművelés legfőképpen arra irányul, hogy a nyelv minél alkalmasabb legyen a világos, árnyalt nyelvi közlésre, a kommunikációra, a beszélő (író) ember pedig minél jobban ismerje a nyelv törvényszerűségeit, használati szabályait.”

(Lőrincze Lajos: Nyelvművelés szócikk. In: *Nyelvművelő kézikönyv*. Szerk.: Grétsy László – Kovalovszky Miklós. II. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985. 349.)

„A nyelvműveléssel tehát az első baj az, hogy a művelt köznyelvtől való eltéréseket devianciának láttatja, méghozzá valamiféle erkölcsi vagy jellemhibának, amiben a delikvens igenis elmarasztalható, s így kiérdemli a gúnyt és megvetést: miért nem szedi össze magát, miért nem beszél rendesen? Csakhogy a beszédmód az érintetteknek „úgy nőtt”, ezt kipellengérezni nem erkölcsös dolog. Én nem állítom, hogy a nyelvművelőknek, magyartanároknak ez lett volna a céljuk, de üzenetük – akarva-akaratlanul – így csapódik le a köztudatban, ezt tanúsítom sokéves tanári működésem alapján. Pedig éppen nekik kellene példát mutatniuk abban, hogy minden létező nyelvváltozatot, nyelvi szokást figyelemmel nézzünk, megkülönböztetve (de nem diszkriminálva) az irodalmi a póriástól, az elegánsat az alpáritól, a semlegeset a sértőtől.”

(Nádasdy Ádám: Mi a baj a nyelvműveléssel?
In: *Népszabadság*, 2002. 05. 19.)

„Az első és legfontosabb kíváncsi tehát szerintem az, hogy az idegen hatások előadásomban már említett várható, sőt már most is érzékelhető felerősödésének ellensúlyozására mind az iskolai anyanyelvi oktatásban, mind az iskolán kívüli anyanyelvi ismeretterjesztésben erősödjék meg a nyelvi hagyományok ápolása, ébren tartása, felélesztése.”

(Grétsy László: Hangsúlyeltolódások a nyelvművelésben.
In: *Édes Anyanyelvünk*, 27 [2005], 381–388.)

„A sztenderd nyelvi kultúrák egyik jellemzője a lingvizmus: a nyelvi alapú megkülönböztetés gyakorlata [...] Ennek lényege, hogy nyelvhasználatuk alapján előnyös vagy hátrányos megkülönböztetésben részesülnek a beszélők [...] A sztenderd kultúra bírálatának kiterjedt diskurzusa van, mivel a lingvicista gyakorlat a társadalmi egyenlőtlenségek újratemtését segíti, a sztenderd nyelvi ideológia pedig ezt a gyakorlatot van hivatva legitimálni.”

(Szabó Tamás Péter: „*Kirakunk táblákat, hogy csúnyán beszélni tilos*”. Gramma, Dunaszerdahely, 2012. 20.)

3.

- a) Milyen szempontok alapján csoportosítottuk a következő tíz mondatból álló csoportokat? Adj mindegyiknek címet az eddig elsajátított leíró nyelvtani ismereteid felhasználásával!
- b) Szerintetek mennyire felelnek meg ezek a közlések a beszédhelyzetnek? Eddigi ismereteitek alapján melyiket alakítottátok volna át a sztenderd alapján? És most, hogy a nyelvváltozatokról is tanultatok, átalakítanátok valamelyiket?

Igeragozás

1. Nem játszok. 2. Mit igyak? 3. Hol mosakodjam? 4. Aki nem dolgozik, ne is egyék. 5. Ő is boldogan lubickolnék a vízben. 6. Szívesen várnák még rád, de nem érek rá. 7. Most pedig megválasszuk a titkárt. 8. A kabátokat akasszuk a fogasra! 9. Várjatok, amíg kiosztjuk a feladatokat! 10. Reggel mindig rohanok, ezért a buszon reggelizek.

1. Az új iskola hamarosan átadásra kerül. 2. A baleset helyszínén a rendőr különböző intézkedéseket fogantatosított. 3. A szervezeti működési szabályzatban hamarosan módosításokat hajtunk végre. 4. Biztonsági őrök kerültek alkalmazásra, hogy ne történjen áruházunkban vásárlói árueltulajdonítás. 5. Végzettségem feljogosít arra, hogy ebben a munkakörben alkalmazzanak. 6. Csak akkor eszközölhetünk vásárlásokat, ha a pályázatunk elfogadást nyer. 7. A tanárok beosztása felett az igazgató gyakorol ellenőrzést. 8. Gondoskodás történt a kiskorú gyermekről a gyámhatóság részéről. 9. A gyermek a nagyszülőnél kerül elhelyezésre. 10. Minden hónap 20-án teljesítjük a kifizetéseket.

1. Az ünnepi asztal már meg van terítve. 2. Akkor már meg voltak számlálva napjai. 3. A néni már le volt ülve a villamoson. 4. „A pillanatok zörögve elvonulnak...” 5. A jegyek már kezeltek? 6. A legmeggondolandóbb kérdést Péter vetette föl. 7. Szupermarketünk biztosítja a házhoz való szállítást. 8. Ezt a feladatot neked kell megoldani. 9. Úgy láttam, ez a gyerek teljesen meg van rémülve. 10. Ez a tétel bizonyított.

1. Mély rokonszenvet érzett új ismerősével szemben. 2. Sportember lévén elég hamar elfáradt a futástól. 3. Kisgyermek létére elég sokat tudott a dinoszauruszokról. 4. Nagy lendülettel láttak neki a munkához. 5. Ezt az embert nem becsülöm semminek. 6. Ő sem különb az apjától. 7. Nem bízol ebbe az emberbe? 8. Pisti súlyos betegsége végett sokat hiányzott a második félévben. 9. A család rossz körülmények között élt. 10. Kérését közvetítettük az igazgató felé.

1. Miután születésnapit bulit rendezek, szépen föl fogom díszíteni a szobámat. 2. Szeretnének elutazni, de azonban nincs rá pénzünk. 3. Amennyiben nem kérsz tőlem bocsánatot, úgy örökre elválnak egymástól. 4. Itt a könyv, amit kértél. 5. Tekintsünk át néhány olyan fogalmat, amit kémiai tanulmányaink során már megismertünk! 6. Jóllehet mérnöknek készült, de huszonöt évesen már elismert zongorista lett belőle. 7. Nem találkoztunk sokáig, ámbar jó barátok vagyunk. 8. Azok a rendeletek, amelyek erre az esetre vonatkoztak, már nem érvényesek. 9. Elkértem a házi feladatot, mindazonáltal nem tudtam felkészülni az órára. 10. Ilyen kedvességet, aminőt irántam tanúsított, nem tapasztaltam még.

1. Lándzsát tör fölötte. 2. Lesütötte a fejét. 3. Nem enged a huszonegyből. 4. Kifelé áll a szénája. 5. Szegény, mint a hét szűk esztendő. 6. Kimutatja a foga fehérét. 7. Kevés, mint Mackó sajtban a brummogás. 8. Ritka, mint a fehér kóla. 9. Kötélhez áll. 10. Reszket, mint a miskolci kocsonyában az egér.

4.

A beszédhelyzetek és a beszédzándékok figyelembevételével alkoss rövid párbeszédet a képekhez!

a)

b)

c)

5.

Dolgozzatok csoportokban! A gyűjtésekből készítsetek prezentációt!

a) Tájékozódjatok, milyen napilapokban, hetilapokban, folyóiratokban jelennek meg a magyar nyelvről szóló írások!

b) Van-e a televízióban, a rádióban a magyar nyelvvel, nyelvműveléssel foglalkozó műsor? Melyek azok?

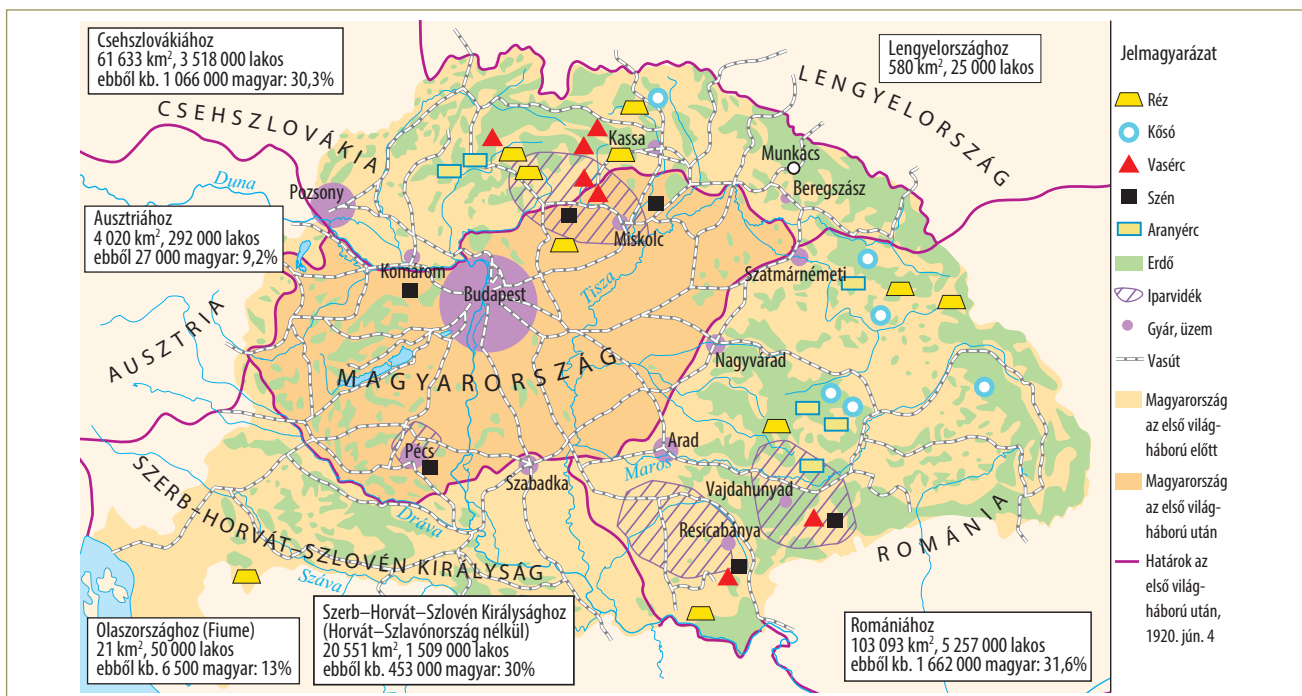
c) Milyen internetes oldalakat kereshetünk fel ebben a témában?

16.

A magyar nyelv helyzete a szomszédos államokban

1.

Történelmi tanulmányaid alapján fogalmazd meg, milyen okai vannak annak, hogy a magyar anyanyelvűek egyharmad része nem Magyarország határain belül él!

▶ A trianoni béke határozatai

2.

Fogalmazdátok meg, milyen okokból hagyhatják el az emberek a szülőföldjüket! Vitassátok meg, milyen következményei lehetnek az anyanyelvhasználatra nézve!

▶ Amerikába induló kivándorlók, 1923

▶ Menekülők az osztrák-magyar határon, 1956. november

3.

a) Jellemezd Sütő András erdélyi író szövegét a nyelvi megformálás szempontjából! Figyeld meg szóhasználatát, mondatszerkesztését! Nevezd meg és értelmezd a szóképeket!

Jön az erdő

Az elemi iskolában osztálytársaimnál hamarabb tanultam meg a betűvetést. A sikongó palatábla fölé hajolva, ebéd közben is mámorosan róttam a szavakat. Úgy éreztem: mindahánnyal egy-egy titkot csípek fölön. Még nem tudtam, mit kezdek majd velük, merre s mi végett indítok rohamot. De hogy leírtam a félelmetes szót: báró, máris többnek éreztem magam, majdnem egyenrangúnak a betűk rácsai mögé vetett fogalommal. A világ birtokbavételének illúzióját éltem át: szavaim egyes csapatának eszméltető, titkos erejét. Más örökségre – semmilyen ingó és ingatlan vagyona – nem számíthattam. Az ősök tankönyvbe foglalt testamentumaira sem. Mivel sáfárkodtam volna? A magaméihoz tehát, közeli és távoli rokonoknál, új szavakat eprésztem. Degenyeges, fazekas vándorszekelyek szekere körül ólálkodva egy-egy friss jelzőt, ígét, ikerszót dugdostam a nyelvem alá, s rohantam szívdobogva, mintha kancsót loptam volna: iafia, iafia! Anyám nevetett: pap lesz belőlem. Kérkedtem valósággal, mi mindennek tudom az elfelejtett – vagy soha meg sem tanult? – nevét.

Vitorláim csakhamar összehuttyantak. A magyar irodalomba tévedve föl kellett figyelnem valóságos helyzetemre, miszerint nem erdőbe, hanem bokorba születtem, az anyanyelv diribdarabjai közé, ahol minden, amiből a legkisebb költőnek is föl kellene ruházkodnia: csupa maradvány, foltnak való, szalagvég, elhullajtott kacat. Téli estéken Arany Toldija tartott ébren, azzal a döbbenettel, mint mikor a szilvafáról a hátamra esve, szavamat vesztettem. Nem ismerjük a nyelvünket! – kezdett sajogni bennem a felismerés, végét vetvén az iskolai dolgozatírás boldogságának.

(Sütő András: *Anyám könnyű álmot ígér*, részlet)

b) „Nem ismerjük a nyelvünket!” Fejtsd ki hatnyolc mondatban, milyen problémát összegez ez a felkiáltás!

4.

a) A *nyelvi presztízs* a nyelv társadalmi elismertségét, a gyakorlatban való felhasználhatóságát (például a továbbtanulás lehetősége) jelenti. A *stigma* ennek az ellentéte, azaz a nyelv társadalmi elutasíthatósága.

A következő tanulmányrészlet alapján mutasd be a magyar nyelv helyzetét az 1997-ben Jugoszláviához (ma Szerbiához) tartozó Újvidéken! (A vizsgálatot szerb nyelven tanuló magyar újvidéki főiskolások és egyetemisták körében végezték.)

„A nyilvánosságbeli használat jól tükrözi a nyelv társadalomban elfoglalt helyét, így presztízsének vagy stigmatizáltságának fokát. Az erre vonatkozó kérdésnél a megkérdezetteknek meg kellett jelölniük, hogy a felsorolt helyzetekben melyik nyelvet használják leggyakrabban.”

(Bene Annamária: *Presztízs és stigma többnyelvű környezetben*. In: *Iskolakultúra*, 10 [2001], 1. 33.)

	csak magyar	csak szerbet	mindkettőt (%)
boltban	14,28	1,42	82,85
orvosnál	18,57	12,85	65,71
a postán	25,71	14,28	58,57
rendőrségen	5,72	32,85	47,14
idegen megszólításakor	12,85	12,85	68,57

- b) Tájékozódj a jelen helyzetről, és gyűjts érveket, hogy napjainkra változhatott-e a nyelvhasználat aránya ezekben a beszédhelyzetekben!
- c) Hogyan függ össze a nyelvi presztízs, a stigma és az identitás fogalma? (Ha nem tudod pontosan megfogalmazni a szójelentéseket, keresd meg őket az *Idegen szavak szótárában!*)

5.

Értelmezd a következő fogalom párokat!

anyanyelv – anyanyelv

származási nyelv – idegen nyelv

asszimilálás – asszimiláció

nyelvcsere – nyelvvesztés

monokulturális – multikulturális

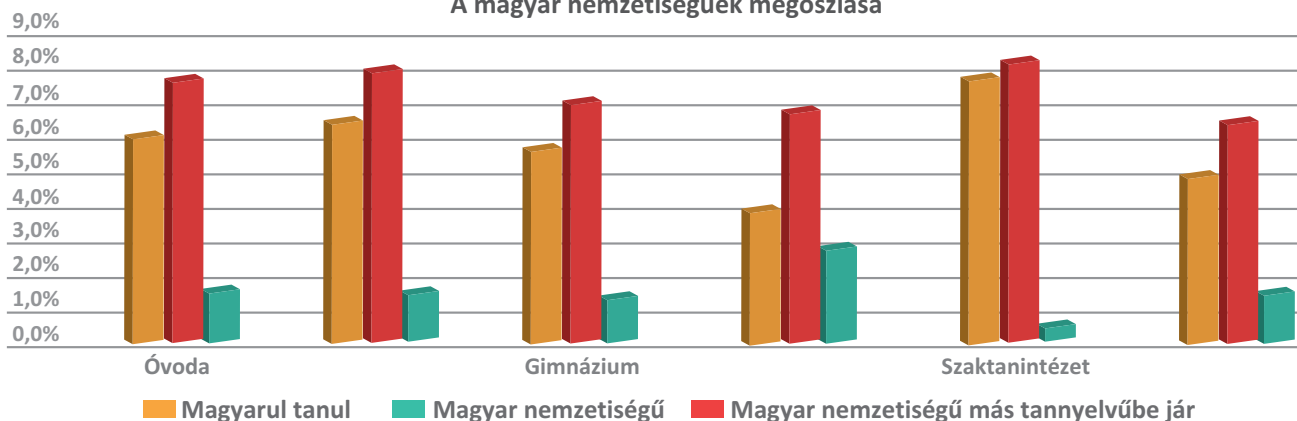
szociolektus – szociolingvisztika

7.

Vörös Ferenc *Magyar nyelvű oktatás Szlovákiában az ezredfordulón* című tanulmányában a következő táblázatban, illetve grafikonon foglalja össze a magyar nemzetiségű és magyar nyelven tanulók számarányát.

	Magyarul tanul	Magyar nemzetiségű
Óvoda	6,17%	7,84%
Alapiskola	6,6%	8,12%
Gimnázium	5,8%	7,18%
Szakközépiskola	3,99%	6,91%
Szakintézet	7,95%	8,38%
Speciális iskola	5,00%	6,59%

A magyar nemzetiségűek megoszlása

6.

a) Hogyan keveredik a magyar és az angol nyelv a következő, 20. század elején Amerikába vándorolt magyarok párbeszédében? Milyen angol kifejezésekre ismertek rá a szövegben?

- Haló, Májk!
- Haló, Stif!
- Vacuumere, Májk, nó verk tedé?
- Jesze! De a pitnyiken vótam, oszt hogy mindé bigányt kellett vóna ladolni, hát mondok, le nem akasztom a dzsek numerát, oszt ma reggel aszongya a bósz, hogy kiadi a pedámat, ha szandé drank vótam.
- Csak kiadták a pedádat?
- Nszeri, mert aszontam a bósznak, hogy miszter bósz, mi nat drank, mi lilli boj tu macs szik. Osz aszongya a bósz, acórajt, Májk.

(„Valahol túl, meseországban...”, *Az amerikai magyarok 1895–1920. I. kötet.* Szerk.: Albert Tezla. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1987. 330.)

b) Írd át a párbeszédet a mai magyar köznyelvre!

a) Értelmezd hat-nyolc összefüggő mondatban, mit tudtál meg a táblázatból és a grafikonból!

b) Milyen szerepe van az anyanyelvű oktatásnak a kisebbségi létben?

c) Mutassatok be egy-egy határon túli magyar középiskolát vagy felsőoktatási intézményt! Csoportokban dolgozzatok! Gyűjtőmunkátokból készítsetek prezentációt!

8.

József Attila *A Dunánál* című költeményének záró versszakát idézzük. Ma mit kellene még tenni a különböző nemzetek békés együttélése érdekében? Gyűjts tíz olyan dolgot, amelyet fontosnak tartasz ebben a kérdésben!

„...Én dolgozni akarok. Elegendő harc, hogy a multat be kell vallani. A Dunának, mely mult, jelen s jövőendő, egymást ölelik lágy hullámai. A harcot, amelyet őseink vívtak, békévé oldja az emlékezés s rendezni végre közös dolgainkat, ez a mi munkánk; és nem is kevés.”

(1936)

9.

- a) Hogyan értelmezed a verscímet és az ajánlást?
b) Milyen kulturális háttértudásra van szükséged a „Nessus-ing” és az „úrasztal” képek magyarázatához?
c) Nézz utána Sütő András életrajzában, mire utal a költő a „könnyű álom, a sorsod ütlegei”, a „Görgény-völgyi hordák” kifejezésekkel!

Nagy Gáspár: *Végvári ének*

Sütő András kapitány uramnak

Nyelved értünk virraszt
nemzetet vigasztal
éber gyertyafényhez
hívogat egy asztal.

Százfejű sárkányos
szörnyű éjszakákon
jöhet-e szemedre
mégis könnyű álom?

Ezt kérdezem én most
csak magamtól inkább
sorsod ütlegeit
de könnyen kihagynám!

Ama Görgény-völgyi
hordák fejszéseit
s akasztológusok
meghibbant elveit...!

Erdély foglya vagy te
sorsa: Nessus-inged
változatlanságát
magadra teríted.

Kínálgathat aztán
ugyan ki mit forral!
Keserű epével
mézes fügeborral.

NYELVÉBEN AZ ÁLDÁS
NEMZETET VIGASZTAL:
PUSZTAKAMARÁSI
HÓFEHÉR ÚRASZTAL.

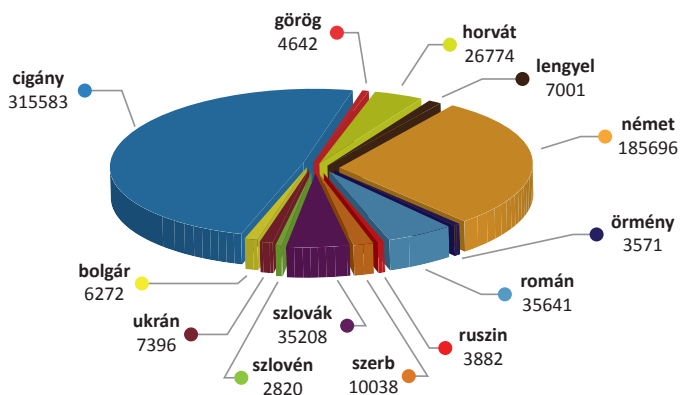
(2002. június hava)

17.

A magyarországi nemzeti kisebbségek nyelvhasználata

1.

Olvasd le az ábráról, és fogalmazd meg hat-nyolc mondatban, milyen nemzetiségek élnek Magyarországon! Állítsd őket növekvő sorrendbe a lakosság száma alapján!

Az ábra a 2011-es népszámlálás adatai alapján készült. (Forrás: Népszámlálás, 2011. 15., 19. www.ksh.hu)

2.

A képeken különböző, magyarországi nemzetiségek népviseletét láthatod. Olvasd el a megadott népviseletek leírását, majd keresd ki a szövegből azokat a szavakat, amelyek alapján ki lehet deríteni, mely nemzetiség viseletéről van szó!

horvát

szlovák

cigány

sváb

A)

„A női alap ruhadarabok általában ugyanazok. Ezek: ingváll = oplecko, pendely = rubáš, alsószoknya = spodná sukňa, felsőszoknya = vrchná sukňa, kötény = zástera, fenuška, kendő = ručník, nagykendő = veľký ručník, pruszlik = prusliak, ujjas = vizitka, szvetter = sveter, ködmön = kožuch, bekecs = bekeš, kabát = kabát. Ezek anyaguk, szabásuk, díszítésük alapján különböztethetők meg. Az alcsoportok: szügyi, bánki és sámsonházi. A Szügy környéki női viselet jellemzői: a térdet alig takaró szoknya, szűk ujjú ingváll, magas nyakú pruszlik, rojtos selyem vállkendő és a hajukat teljesen befedő főkötő, a villuška.

B)

„A ruhadarabok szabása, összeállítása puritán, nemesen egyszerű. Az ettől eltérő dekoratívabb ruházat részben visszavezethető a szomszédos vidék eltérő ízlésére, annak hatására (pl. Harta, Hajósi). Az ingre elől gombos, mélyen kivágott, ujjatlan, derékban szűk mellény (s Leibchen) került. Széleit az anyag színével egyező árnyalatú zsinórral, vagy farkasfoggal szegték be. Hátára a szűk derekat hangsúlyozó, befelé tartó tűzésvonalat varrtak. Anyaga korábban sötét alapon színes, apróvirágos. Később önmagában mintás, de mindig fekete, kék, zöld, barna, lila. Az 1930-as évektől gyakoribb a fekete bársony, ripsz, atlasz és glott. Az ünnepi viselet nélkülözhetetlen ruhadarabja volt. Szabása kétféle: derékig érő vagy attól kifelé forduló hosszabb, vagy rövidebb derékfodorral toldott típus. Ez utóbbi főleg a csípőben széles, betétes szoknyák viseletéhez illett. A szoknya (r Rock) nyáron, hétköznapra kartonból, vászonból, delénből, glottból, flokonból stb. készült. Télen: barchend, szövet, gyapjú, kockás, mintás, csikos volt a szoknyák alapanyaga. Ünnepre selymet, bársonyt, gyapjúsövetet, kasmírt viseltek. A szoknyák gyári alapanyagokból házilag vagy varrónőnél készültek.”

3.

Nézz utána az *Idegen szavak szótárában*, mit jelentenek a következő szavak! Milyen, a kisebbségi léttel kapcsolatos kérdéseket fogalmazhatsz meg segítségükkel?

szegregáció

repatriál

diaszpóra

asszimiláció

archaikus

emigráns

exodus

exlex állapot

tradicionális

migráns

ortodoxia

identitás

4.

a) Írd be a táblázat felett felsorolt múltbeli foglalkozás- és ételneveket a megfelelő helyre!

b) Keresd meg az *Értelmező szótár+-ban* a számodra ismeretlen foglalkozásnevek jelentését!

c) Jellemezd a Magyarországon élő kisebbségek hagyományait, szerepüket a magyar művelődéstörténetben!

Munkádat a következő internetes oldal is segíti: www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek.php.

muraközi lovak tenyésztése, aranyműves, kereskedő, kertész, pásztor, favágó/tutajos, üveghutás, katona, rézműves, állattenyésztő, milimári, kovács, földműves, muzsikus, sramlizenész, bányász, fazekas, nyomdász, balkáni kereskedő, lepnik, birkapörkölt, nudli (sulykanca), stifolder, hajdina, dolma, strapačky, smarni, sopszka, gibanica, tormamártásban sült leveshús (sztuka mięsa zapiekana w chrzanowym), pljeskavica, dolmades

	bolgár	cigány	görög	horvát	lengyel	német
foglalkozás-név						
ételnév						

	örmény	román	ruszin	ukrán	szerb	szlovák	szlovén
foglalkozás-név							
ételnév							

5.

A következő román, szerb és német közmondásoknak megadjuk a szó szerinti fordítását.

- Keresd meg magyar megfelelőjüket!
- Alkoss párbeszédet, amelyekbe beépíted a magyar közmondásokat!

Román:

Lupu-și schimbă părul, dar năravul ba.
'A farkas levedli a bundáját, de a szokását soha.'

Cine se scoală de dimineață, departe ajunge.
'Aki korán kel, messze ér.'

Graba strică treaba.
'A sietség elrontja a dolgot.'

Unde nu faci foc, nu iese fum.
'Ahol nem gyújtasz tüzet, ott nincs füst.'

Szerb:

Боље врабац у руци, него голуб на грани.
Bolje vrabac u ruci, nego golub na grani.
'Jobb egy veréb a kezében, mint egy galamb az ágon.'

Данас у злату, сутра у блату.
Danas u zlatu, sutra u blatu.
'Ma aranyban, holnap sárban.'

Боље обићи шуму, него на пречцу сresti вука.
Bolje obići šumu, nego na prečcu sresti vuka.
'Jobb megkerülni az erdőt, mint a rövidebb úton talákozni a farkassal.'

Német:

Einem geschenkt Gaul guckt man nicht ins Maul.
'Egy ajándék gebének nem néznek a pófájába.'

Lügen haben kurze Beine.
'A hazugságoknak rövid a lábuk.'

6.

Milyen magyarországi nemzetiséghez tartozó szereplők jelennek meg a következő művekben? Válaszd ki az egyiket! Gyűjts példákat arra, hogy mutatja be az író a szereplő hovatartozását a beszédmóddal!

- Lakatos Menyhért: *Akik élni akartak*
- Fekete István: *A koppányi aga testamentuma*
- Gárdonyi Géza: *Egri csillagok*
- Jókai Mór: *A kőszívű ember fiai*
- Kodolányi János: *Boldog békeidők*
- Móricz Zsigmond: *Árvácska*
- Sütő András: *Balkáni gerle*

7.

Olvasd el a következő interjúrészletet! Milyen képet rajzol, milyen kérdéseket vet föl a költő visszaemlékezése? Gondolataidat fogalmazd meg tíz-tizenkét mondatban a füzetedben!

„Kalász Márton baranyai német származású költő, író, műfordító, kulturálisintézmény-vezető és egyetemi oktató egész pályáját meghatározták a sváb történetek. Irodalmi nyelve a magyar lett, de a német kultúrában is otthon érzi magát. Ezekről a kapcsolatokról, csalódásokról, politikai harcokról és a tervezett regényéről is kérdeztük a márciusban Kossuth-díjjal kitüntetett szerzőt.

– Sokszor kiemelik a költészetével kapcsolatban a békességet és a derűt. Mit gondol, honnan származik ez az alaphangulat?

– Nehéz erre a kérdésre válaszolni. Talán a gyerekoromból. Szerencsém volt a szülőfalummal, Somberekkel. Német falu volt, de laktak a környéken sokan – német és szerb iskola is volt a faluban – és persze magyarok, később a betelepített bukovinai székelyek is. A Benes-dekrétumok nyomán pedig jöttek a felvidékiek, nekik is helyet kellett szorítani. A történelem viharai ellenére is viszonylagos békében, összetartásban éltünk. Ez 1956-ban látszott meg leginkább. Mi, gyerekek persze pofoztuk egymást időnként, de hamar összeszoktunk. Nekem magyartanulás szempontjából fontos volt ez a közeg. Az első versemet iskolás koromban már magyarul írtam. Utólag nehéz megmondani, hogy miért magyarul, hiszen tízéves koromig csak németül beszéltem. Amikor bekerültem Pécsre a ciszterciták gimnáziumába, pap-költő tanárom, Ágoston Julián – aki első verseimet később elküldte Rónay Györgynek – fölém hajolt, ahogy ültem a padban, és csak annyit kérdezett – megdöbbenésemre – nagyon szelíden: »Édes jó fiam, milyen nyelven beszélsz te magyarul?« Ez utólag persze érthető számomra, hisz akkor együtt használtam a felvidéki, a bukovinai székely és más magyar tájnyelv fordulatait.»

(Részlet Kalász Márton: „Milyen nyelven beszélsz te magyarul” című interjúból, 2013. 05. 13.

Forrás: www.mno.hu/)

8.

Végezzetek kutatómunkát lakóhelyeteken, családokban! Keressetek olyan embereket, akik valamelyik nemzetiséghez tartozónak vallják magukat! Készítsetek velük interjút, ismerkedjete meg a még élő szokásokkal, hagyományokkal! Gyűjtésetekből készítsetek prezentációt!

Nyelvi tolerancia, diszkrimináció

18.

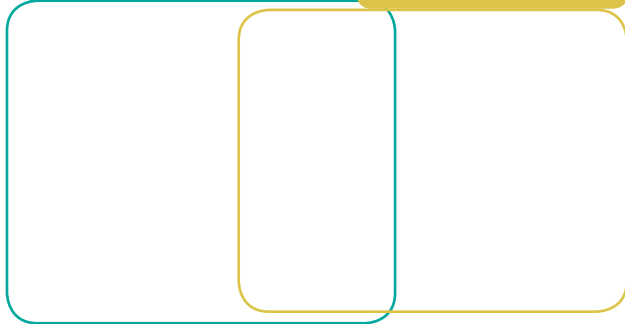
1.

Milyen közös és milyen eltérő fogalmakat kapcsolhatunk a két kifejezéshez?

a) Ábrázoljátok őket Venn-diagramban!

nyelvi tolerancia

nyelvi diszkrimináció

b) Gyűjtsetek az iskolai életből példákat konkrét beszédhelyzetekre!

2.

a) Személyi titkárt keresel. Alkoss rövid párbeszédet a képeken látható jelöltekkel olyan kérdésekről, amelyek fontosak lehetnek egy állásinterjún!

b) Kit alkalmaznál? Döntésedet indokold!

c) Te hogyan készülnél fel egy állásinterjúra?

3.

a) Olvasd el figyelmesen a következő regényrészletet! Milyen szerepe van a nyelvnek a konfliktushelyzet kialakításában?

b) Milyen nyelvi eszközökkel jellemzi az író a szereplőit? Milyen szerepük van a nem nyelvi kifejezőeszközök leírásának vagy odaképzelésének?

„Novák így szólt Vilihez:

– Az egész olyan egyszerű.

Vili mérgesen dűnnyögte, félhangosan:

– Neked minden olyan egyszerű.

Novák buzdította, hogy kedvet támasszon benne:

– És nemcsak egyszerű. Érdekes is.

Vili dörmögött:

– Neked minden érdekes.

Novák tovább próbálta kalauzolni a tudomány ösvényein: [...]

– Aki nem dolgozik, az ne is egyék.

Aki nem tanul, az...

– Tanultam.

– Tanultam, tanultam – szólt Novák –, könnyű azt mondani. Ne tanuljon soha, hanem tudjon.

Jaj, jaj, Liszner, Liszner ... [...]

– Tudja – noszogatta Vilit – vagy nem tudja?

Vili alig hallhatóan nyögte:

– A Toricelli-féle úr.

De beérte a címmel, mást nem mondott, megint lecsuklott a feje.

Novák most rátámadt.

– Igen, az a maga fejében van.

Hatalmas kacagás harsant föl.

– Csönd legyen – mondta Novák.

Ezt a sikerült élcet több ízben alkalmazta, sok diákjára [...] Senki se vette rossz néven. Vili azonban, ki eddig csak görnyedezett, fejét dacosan fölszegte, s magából kikelve kiáltotta feléje:

– Na.

– Mit morog?

– Azt, hogy ne tessék engem nevétségessé tenni, tanár úr. Nem bírom. Nem bírom.

És látszott rajta, hogy nem bírja.

Novák ordított:

– Szentelen.

– Nem vagyok szemtelen.

– Bikfic.

– Nem vagyok bikfic.

– Melák.

– Nem vagyok melák.

Mindenkiben megfagyott a vér. Zöldy se mert már röhögni.”

(Kosztolányi Dezső: *Aranyárkány*, részlet)

III. Készüljünk az érettségire! Ember és nyelvhasználat

19.

1.

a) Keresz tíz olyan magyar szót, amely létező, de nem érzékelhető dologra utal!

létező, de nem érzékelhető

b) Keresz tíz olyan magyar szót, amely nem létező dologra utal!

nem létező

2.

a) Nemcsak a nyelvek, hanem az egyes emberek „világképe” is eltér. Jegyezd le az első öt szót/dolgot/érzést, ami eszedbe jut a következő szavakról!

virág

haza

szín

szép

három

b) Hasonlítsátok össze asszociációitokat! Milyen hasonlóságokat, milyen eltéréseket figyelhetetek meg az egyes szavak esetében?

c) Hogyan nevezzük a szavak jelentésének ezt a sajátos, minden ember esetében különböző rétegét?

d) Töltsd ki a táblázatot! Milyen nyelvtani eszközöket használ a magyar és az általad tanult idegen nyelvek nem létező vagy nem jelenlévő dolgokra, eseményekre?

	Magyar		
Elmúlt események, történések			
Események, amelyek biztosan meg fognak történni			
Események, amelyek vagy megtörténnek, vagy nem			

3.

a) Keress öt-öt hangutánzó és hangulatfestő szót! Keress meg ezek megfelelőit az általad tanult nyelvekben is! Mennyire erős a hasonlóság a különböző nyelvek hangutánzó és hangulatfestő szavai között?

	Magyar		
Hangutánzó			
Hangulatfestő			

b) Írjátok fel az összes általatok gyűjtött magyar hangutánzó szót a táblára! Milyen kisebb kategóriákra tudjátok bontani ezeket a szavakat? Találjátok ki szakszavakat ezeknek a csoportoknak a megnevezésére! Végezzétek el ugyanezt a hangulatfestő szavakkal is!

4.

Keress példákat a magyarban agglutináló, izoláló és flektáló megoldásokra! Tedd meg ugyanezt a tanult idegen nyelvekkel is!

	Agglutináló	Izoláló	Flektáló
Magyar			

5.

Milyen szépítő, körülíró szinonimái vannak az alábbi szavaknak? Gyűjts hasonló jelentésű szlengszavakat, kifejezéseket is a magyarból és egy tanult idegen nyelvből!

	Magyar		Idegen nyelv	
	szépítő, körülíró	szleng	szépítő, körülíró	szleng
csúnya, elhanyagolt				
pályát módosít				

6.

Mely állítások igazak, melyek hamisak a regionális köznyelvre nézve?

- _____ Kettősnyelvűekre jellemző a használata.
 _____ Előfordulhat hivatalos helyzetekben.
 _____ Többnyire írásban használják.
 _____ Tájnyelvi elemektől mentes.
 _____ Általában családon, valamint szűkebb ismeretségi körön belül használják.

7.

a) Mely nyelvjárási régiók nyúlnak át a szomszédos országokba?

Ausztria: _____

Horvátország: _____

Románia: _____

Szerbia: _____

Szlovákia: _____

Szlovénia: _____

Ukrajna: _____

b) Melyek azok a nyelvjárási régiók, amelyek kizárólag a határokon kívül találhatóak?

8.

Vitassátok meg, milyen relációs jelekkel lehetne jelölni a kisebbségi csoportok egymáshoz viszonyított nagyságát!

a határokon kívül élő őshonos magyar kisebbség

emigráns magyarok

magyarországi nemzetiségek

9.

Keress egy-egy olyan országot, amely megfelel az alábbi jellemzőknek!

a) Nincs hivatalos nyelve: _____

b) Egy hivatalos nyelve van: _____

c) Két hivatalos nyelve van: _____

d) Három hivatalos nyelve van: _____

e) Háromnál több hivatalos nyelve van: _____

10.

a) Töltsd ki az alábbi táblázatot!

Ünnep	Nap	Miért ekkor ünnepeljük?
A magyar nyelv napja		
A nemzetiségek napja		
A nyelvek európai napja		
Az emberi jogok napja		

b) Válasszatok ki ezek közül az ünnepek közül egyet, és tervezetek programot megünneplésére az iskolátokban! Találjatok ki egy szlogent, és tervezetek egy plakátot is az ünnepséghez!

20.

Kommunikáció

1.

a) Fejezd be a mondatot négyféleképpen!

Ezennel...

b) Milyen beszédshándék hozza létre ezeket a mondatokat?

2.

Milyen szépítő, körülíró kifejezésekkel pótolhatjuk a *meghal* ígét?

3.

Gondold végig, mi a közösségi oldalak aktív használatának öt legfőbb előnye és veszélye számodra! Fogalmazd meg ezeket úgy, hogy minden céljába csak egy, legfeljebb két szót írhatsz!

4.

a) Végezzetek kérdőíves kutatást osztályotokban és családokban a közösségi oldalak használatával kapcsolatban! Elsőként gondoljátok végig: mi lenne az öt legfontosabb kérdés, amelyet egy ilyen kutatás során feltennétek? Fogalmazzatok meg a kérdéseket! Figyeljete arra, hogy ne legyen félreérthető a kérdés!

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

b) Beszéljétek meg az állatok kitalált kérdéseket! Válasszátok ki közösen a legfontosabb és legpontosabban megfogalmazott kérdéseket! Készítsetek online vagy nyomtatott kérdőívet, töltsétek ki, és töltsétek ki családtagjaitokkal, ismerőseitekkel is! Összesítsétek az eredményeket, és készítsétek belőle prezentációt!

b) Írj egy-egy specifikusan rádiós és televíziós műfajt!

7.

a) Sorold fel a televíziós műsorok típusait a piktoqramok alapján!

b) Állítsd sorba a műsортípusokat aszerint, hogy milyen gyakran nézel ilyen típusú műsорт!

5.

Határozd meg röviden, de érthetően és informatívan a következő fogalmakat!

emotikon

manipuláció

média

tömegkommunikáció

másodlagos írásbeliség

6.

a) Gyűjts tiz sajtóműfajt és helyezd el a megfelelő halmazokba!

véleményközlő

tájékoztató

c) Találjátok ki közösen, hogyan lehetne összesíteni és számszerűen kifejezni az osztály b) kérdésre adott válaszait! Ábrázoljátok az eredményeket grafikonon!

8.

Milyen motívumok biztosítják kedvenc reklámod hatásosságát? Sorolj fel négyet!

9.

a) Keresz öt szempontot, amelyet figyelembe veszel, ha egy internetes forrás hitelességét kell mérlegelned!

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

b) Vitassátok meg válaszaitokat!

11.

Fogalmazd meg, miben hasonlítanak, és miben különböznek a következő sajtóműfajok!

	Hasonlóság	Különbség
cikk – vezércikk		
kommentár – kritika		
nyílt levél – olvasói levél		

10.

Alkossd meg a következő hazugságtípusok definícióját!

elhallgatás

füllentés

hízeltetés

kegyes hazugság

rágalmazás

A nyelvi szintek

21.

1.

Keressetek egy-egy olyan szót, amelyben a magánhangzók önmagukban alkotnak szótagot!

a: _____ á: _____
 e: _____ é: _____
 i: _____ í: _____
 o: _____ ó: _____
 ö: _____ ő: _____
 u: _____ ú: _____
 ü: _____ ű: _____

2.

Keress két olyan morfémat, amelyik kisebb, mint egy szótag!

3.

Húzd alá a jó választ!

Van-e hangrend a *hangrend* szóban?

Igen

Nem

Van-e illeszkedés az *illeszkedés* szóban?

Igen

Nem

Van-e hiátustöltés a *hiátustöltés* szóban?

Igen

Nem

4.

a) Kijelentő vagy felszólító módúak-e az alábbi igealakok? Jelöld X-szel!

	Kijelentő	Felszólító
akasszátok		
edzünk		
látszunk		
metsszek		
mutassuk		
tartsák		
tetsszünk		
vonzzátok		

b) Írjátok be az üres cellákba a megfelelő igealakokat!

5.

a) Mutasd be a morféma-k jellemzőit a következő szöveg segítségével!

b) Gyűjts a szövegből példákat a szintagmák típusaira!

Az amerikai John B. Curtis figyelt fel rá, hogy az amerikai őslakos indiánok a lucfenyő gyantáját rágcsálják. Ebből kiindulva tervezte meg a saját, kereskedelmi forgalomba hozott rágcsálnivalóját. A State of Maine Pure Spruce Gum 1848-ban került a piacra; ez volt a világ első rágógumija. Két évvel később már ízesített változatban is a piacra dobta az ízesített paraffingumit, ami még az elődnél is népszerűbb volt.

(Hegyeshalmi Richárd: *A rágógumi több ezer éves találmány*. Forrás: www.index.hu)

6.

Igazak vagy hamisak a következő állítások? Jelöld I vagy H betűvel!

- _____ Minden kötött morféma tő.
- _____ Minden kötött morféma toldalék.
- _____ Minden szabad morféma tő.
- _____ Minden szabad morféma toldalék.
- _____ Minden tő kötött morféma.
- _____ Minden tő szabad morféma.
- _____ Minden toldalék kötött morféma.
- _____ Minden toldalék szabad morféma.

7.

Írj igaz állításokat a következő szópárok felhasználásával! Például: *egyalakú – toldalék*: A toldalékok lehetnek egyalakúak vagy többalakúak egyaránt.

- egyalakú – kötött: _____
- _____
- prefixum – szabad: _____
- _____
- szuffixum – tő: _____
- _____
- többalakú – toldalék: _____
- _____

8.

Az alábbi mondat kétféleképpen értelmezhető.
a) Fogalmazd át a mondatot kétféleképpen úgy, hogy nyilvánvaló legyen a kétféle értelmezés különbsége!

A kutyám kergeti a macskád.

- 1. _____
- _____
- 2. _____
- _____

b) Magyarázd meg pár szóban, mi ad lehetőséget a kétféle értelmezésre!

9.

a) Írd be a táblázat fejlécébe a következő fogalmakat!

szóalkotás

szóképzés

szóösszetétel

b) Keresz mindegyikre három-három példát a magyarból és a tanult idegen nyelvekből!

magyar		

10.

Egészítsd ki a következő mondatokat!

- a) Egy szó szerkezet mindig két alapszófajú szó – tehát _____ – kapcsolata.
- b) A szóösszetételek és a szó szerkezetek tagjainak, valamint az összetett mondatok tagmondatainak viszonya alapvetően kétféle – _____ – lehet.
- c) A mellérendelő szó szerkezetek és tagmondatok közötti viszony alapvetően ötféle – _____ – lehet.

11.

- a) Írj a táblázat első oszlopába olyan képzett szavakat, amelyek az *ír* igéből hozhatók létre! Továbbképzett alakokat is írhatsz.
- b) Írd be a második oszlopba a szavak szófaját!

- c) Összesítsétek megoldásaitokat! Hány szót sikerült találnotok? Mely szavak jutottak eszetekbe elsőként, és melyek utolsóként?

12.

Hogyan függnek össze a következő, számnevekkel kapcsolatos terminusok? Írj egy-egy mondatot a szópárok felhasználásával!

határozatlan – sorszámnev: _____

határozott – törtszámnev: _____

sorszámnev – tőszámnev: _____

13.

- a) Írj tíz határozószót! (Figyelj arra, hogy ne keverd össze a határozószót a határozóragos főnévvel!)

- b) Karikázd be azokat, amelyek végződésében határozórag ismerhető fel!

14.

- a) Milyen szófajúak a következő szavak?

miatt

végezt

- b) Beszéljétek meg, mi a különbség a magyar köznyelvben e két szó között! Írj egy-egy mondatot velük!

- c) Keressetek az interneten egy olyan, a köznyelvi normának nem megfelelő mondatot, amelyben a *végezt* a *miatt* jelentésében szerepel!

15.

Bontsd morfémákra az alábbi mondatokban kiemelt szóalakokat! Írd le, milyen morfémák (vagy morfémák részei) a kiemelt szavak *-ik* végződéséi!

A lónak négy lába van, mégis **megbotlik**.

A **nagyobbikat** kérem!

A **macskáik** nagyon aranyosak, de minden csupa szőr tőlük.

A túrát tapasztalt hegymászók **vezetik**.

Ezek közül a **csokik** közül majdnem mindegyiket szeretem.

16.

Milyen szófajúak a következő mondatokban található *magam* szavak?

„Magam vagyok. / Nagyon.”
(Tóth Árpád)

Annyira sajnálom magam!

Magam szeretem eldönteni, mit csinálok.

17.

Keress két-két példát olyan szintagmákra, amelyekben toldalékokkal jelölt, illetve jelöletlen a nyelvtani viszony!

Jelölt	tárgyas	
	határozós	
	jelzős	
Jelöletlen	tárgyas	
	határozós	
	jelzős	

18.

Ábrázold a tanult módon az alábbi összetett mondatok szerkezetét!

„Hogy rettenetes, elhiszem,
de így igaz.
Ha szeretsz, életed legyen
öngyilkosság, vagy majdnem az.”
(Szabó Lőrinc)

„Aki alszik, aludjon,
aki él az éljen,
a szegény hős pihenjen,
szegény nép reméljen.”
(Babits Mihály)

„Az meglett ember, akinek
szívében nincs se anyja, apja,
ki tudja, hogy az életet
halálra ráadásul kapja
s mint talált tárgyat visszaadja
bármikor – ezért őrzi meg,
ki nem istene és nem papja
se magának, sem senkinek.”
(József Attila)

19.

Írj egy olyan mondatot, amelyben két azonos típusú mondatrész van, azonban a mondatnak nem azonos szintjén helyezkednek el!

20.

a) Írjatok egy-egy bővített egyszerű mondatot a következő személyes névmási alakok használatával! Jelöljétek a tanult módon, milyen mondatrészi szerepet töltenek be a névmások!

én: _____

engem: _____

enyém: _____

nekem: _____

velem: _____

b) Írj egy olyan bővített mondatot, amelyben az *én* személyes névmás más mondatrészi szerepet tölt be, mint az általad írt mondatban!

21.

Mi a következő szavak szófaja? Írjatok egy-egy olyan mondatot, amelybe beillesztitek ezeket a kifejezéseket!

elől: _____

elől: _____

22.

Írj olyan mondatokat, amelyekben a következő szavak előfordulnak!

az (névelő), az (névmás): _____

az (névelő), egy (névelő): _____

az (névelő), egy (számnév): _____

egy (névelő), egy (számnév): _____

23.

Készíts egy olyan gondolatterképet, amelyben ábrázolod a mondat típusokat, azok jellemzőit! Kapcsolj hozzájuk egy-egy általad kitalált példát is!

24.

Milyen típusú alárendelő viszonyra utalnak a már kevésbé használt *ámbátor*, *jóllehet*, *noha* kötőszavak? Írj egy-egy példát ezekkel a kötőszavakkal!

ámbátor: _____

jóllehet: _____

noha: _____

- a) Fogalmazd meg néhány mondatban, hogyan függnek össze az alábbi szövegek!
 b) Gyűjts példákat a szövegből a következő szövegtani fogalmakra!

tételmondat

intertextualitás

kulcsszó

deixis

konnexió

Minden, ami bennük volt

Tizennyolc év után ismét Európa-bajnokságon mutatta meg magát a magyar férfi kosárlabda-válogatott, ráadásul negyvennyolc esztendőnyi szünet után nyernie is sikerült – mindjárt kétszer –, ezért kétségtelenül sikernek nevezhető, hogy Ivkovic Sztojan legénysége beverekedte magát a legjobb tizenhat közé. [...] A történet még friss és gyönyörű. A mieink képesek voltak az olimpiai és világbajnoki ezüstérmes Szerbia ellen magas színvonalú, szoros meccset játszani. A meglepetésre nem sok esély volt, a kosárlabda az a sportág, amelyben nem lehet csalni a játékot, és a fizikai paraméterek az esetek nagy százalékában meghatározzák a végkimenetelt is – az utóbbiak tekintetében a magyar csapat nem vehette fel a versenyt riválisával. De nem az történt, ami más csapatsportágakban azért jellemző volt a mieinkre, ezúttal a legfontosabb feladat, a cél teljesítése után sem eresztett le a társaság, küzdött az utolsó leheletéig, hogy a könyv utolsó lapjaira is szép fejezet íródjon.

(Bobory Balázs: Minden, ami bennük volt. In: *Nemzeti sport*, 2017. szeptember 12.)

Sztojan Ivkovic együttese legyőzte a házigazdát is, és ezzel a spanyol meccs eredményétől függetlenül továbbjutott Isztambulba. A fiúk újabb csodálatos estét szereztek a magyar szurkolóknak, vélhetően a kedd este elég későn ér majd véget Kolozsváron... A csarnokban zengett az „Isztambul! Isztambul!” minden magyar torokból.

(Forrás: www.bb1.hu)

A magyar férfi kosárlabda-válogatott befejezte szereplését a 2017-es Európa-bajnokságon, miután 86–78-ra kikapott Szerbiától. A mérkőzés utáni sajtótájékoztatón Eilingsfeld János és Sztojan Ivkovic értékelt. A Paks erőcsatára 25 perc alatt 4 pontot, 3 gólpaszt és 1 labdaszerzést tett bele a közösbe.

– Először is gratulálok a szerbeknek, de a saját csapatomnak is. Nagyon büszke vagyok a srácokra, hogy idáig eljutottunk, és hogy ilyen fantasztikus mérkőzést tudtunk játszani a világbajnoki ezüstérmessel. Szeretném megköszönni a fantasztikus szurkolóinknak is, akik elkísértek minket Kolozsvárra, illetve azoknak is, akik itt voltak Isztambulban. Úgy gondolom, hogy sikerült nekik megmutatnunk, hogy mekkora szívünk van, és hogy ez a csapat mire képes, milyen sokra hivatott.

Sztojan Ivkovic pedig így nyilatkozott:

– Jani előttem már megköszönte mindenkinek, úgyhogy most nekem nem kell megtennem újra ugyanezt. Illetve egy dolgot azért mégis: köszönjük a szervezőknek, akik mindkét helyszínen mindent megtettek, szuper volt Kolozsváron és itt Isztambulban is, minden rendben volt. Rendkívül boldog és büszke vagyok. A mi életünk megy tovább, most megyünk haza, engem vár a feleségem, a gyerekeim és a kutyám. Puszilunk mindenkit. Ha szakmai kérdésre szeretnének választ kapni, nyugodtan tegyék fel.

Egy újságíró arra volt kíváncsi, hogy mit énekelt el együtt a magyar csapat a lefújás után.

– A himnuszt. Mi egy kicsi, de nagyon büszke nép vagyunk, a nemzeti érzés bennünk nagyon nagy. Én ugyan nem vagyok született magyar, de ugyanezt átérzem én is. A legfontosabb egy válogatottban, ha az ember szereti a hazáját, mert ha nincs hazája, akkor az elég nagy baj. Ezek a srácok, akik itt játszanak nálunk, nem a legmagasabb szintet képviselik, de ha szeretsz valamit, akkor bármit elérhetsz.

(Forrás: www.bb1.hu)

- c) Gyűjts három olyan forgatókönyvet és tudáskeretet, amely a kosárlabdázáshoz kapcsolódik!
 d) Melyik szöveghez kapcsolnád a képet? Milyen képaláírást írnál hozzá?

4.

Írj egy-egy mondatot, amelyekben a következő utalások találhatóak!

anaforikus ez: _____

kataforikus ez: _____

deiktikus ez: _____

anaforikus az: _____

kataforikus az: _____

deiktikus az: _____

anaforikus ő: _____

kataforikus ő: _____

deiktikus ő: _____

5.

Beszélgétek meg! Hogyan tudnátok meghatározni az *intertextualitás* és a *plágium* közötti különbséget? Fogalmazzatok meg a különbséget néhány mondatban!

6.

Az internet sokat segíthet a plágiumok felfedezésében. Próbáld ki a KOPI Plágiumkereső oldalt (kopi.sztaki.hu)! Válassz egy rövid idézetet, és nyomozz a plágium után!

7.

Az alábbiak közül melyik idézőjelet használjuk magyar szövegekben?

„Csak ami nincs, annak van bokra,
csak ami lesz, az a virág,
ami van, széthull darabokra.”

(József Attila: *Eszmélet*, részlet)

„Én maradok: magam számára börtön,
mert én vagyok az alany és a tárgy,
jaj én vagyok az ómega s az alfa.”

(Babits Mihály: *A lírikus epilógja*, részlet)

’Ó, jaj, barátság, és jaj, szerelem!
Ó, jaj, az út lélektől lélekig!
Küldözzük a szem csüggedt sugarát,
S köztünk a roppant jeges úr lakik!’

(Tóth Árpád: *Lélektől lélekig*, részlet)

„S mennyire megfelel ennek Schöpflin Aladár jellemzése Tóth Árpádról: »Ha hallottad őt beszélni, megismerted csöndes melankóliáját, szomorkás rezignációját, önérzetes szerénységét, a napfényesebb élet felé kitáruló vágyát, amely nem tudott céltudatos akarássá sűrűsödni, szemléletének és gondolkodásának önkéntelen, ostentatio nélküli eredetiségét. Modorában, viselkedésében, külsejében soha nem mimelte a költőt, de aki beszélt vele, ha nem ismerte is, meg kellett hogy érezze, hogy költővel beszél... Nem vetélkedett senkivel, nem bántott soha senkit, finom és gyöngéd volt, aki ismerte, szerette is.«”

(Részlet Vas István *Tóth Árpád* című 1938-ban a *Nyugatban* megjelent tanulmányából)

8.

Beszélgétek meg! Az intertextualitás mely formáival találkoztok a mindennapi, személyes kommunikáció során?

Stílus és jelentés

23.

1.

a) Alkoss rövid párbeszédeket a képekhez úgy, hogy figyelembe vedd beszélő és hallgató viszonyát! Figyeld meg a szóválasztást és a mondatszerkesztést!

apa – lánya

igazgató – vendég

művész – tanítvány

anya – fia

pszichológus – páciens

tanár – tanítvány

b) A párbeszédhez kapcsolódva értelmezd a következő fogalmakat: *nyelvi magatartás, szociokulturális tudás, stílusréteg, stílustípus, stílusárnyalat, stílushatás!*

2.

a) A különböző beszédhelyzetekben az egyes stílusrétegekre jellemző szövegtípusokat alkalmazzuk. A publicisztikai stílusréteg fontos szövegtípusa a hír. Vizsgáld meg a következő hírt a szövegjellemzők szempontjából! Elképzelhető-e ennek a hírnek a megjelenése ebben a formában valamilyen írott vagy elektronikus sajtótermékben? Válaszodat indokold a szöveg alapján!

Régóta keresték már a zsaruk az öreg Kovács Józsi bácsit, mert azt gondolták, hogy csempészettel foglalkozik. Tegnap délután aztán elkapták az öreget, éppen akkor, amikor kisántikált a kedvenc kocsmájából. Egy nagy szatyor volt a kezében. A rendőr azt mondta: Na, mutassa, mi van benne! Rögtön látta, hogy csempészett cigit cipelt az öregúr. Azonnal be is zsúppolták.

b) Írd át a szöveget úgy, ahogy egy igényes napilapban megjelenhetne!

3.

a) Milyen kulcsszavakkal értelmezheted a jelentés fogalmát?

jelentés

b) Csoportosítsd a hangalak és jelentés viszonya alapján a következő szavakat! (A megoldásban segítségedre lehet az *Értelmező szótár* +.)

virágállvány, levél, vár, asztal, egér, öreg, fut, helység, idős, szalad, helyiség, zebra, lohol, nyúl

4.

Olvasd el a következő információkat az Europass-portfólióról!

Az Europass-portfólió végigkísérheti hallgatói életét „Az Europass önéletrajz része annak a dokumentumcsomagnak, amellyel a felhasználók könnyen és áttekinthetően mutathatják be tanulmányaikat, végzettségeiket, szakmai gyakorlataikat itthon és külföldön egyaránt.

Amennyiben tanulmányai alatt külföldi mobilitási programon, szakmai gyakorlaton, tanulmányi csereprogramon – mint például az Erasmus+ program – vesz részt, kérje oktatási intézményében az Europass mobilitási igazolványt, amellyel igazolni tudja majd később a külföldön eltöltött időszakot.

OKJ-s szakképzettségét ismertesse Europass bizonyítvány-kiegészítővel leendő munkáltatója számára.

Végzett hallgatóként diplomája mellé automatikusan megkapja az Europass oklevélmellékletet. Az oklevélmelléklet kibocsátása 2006. március 1-től kötelező, magyar és angol nyelven ingyenes. Kisebbségi nyelven történő oktatás esetén az adott kisebbségi nyelven is kiadják a dokumentumot.”

(Forrás: europass.hu)

a) Mit jelent a *portfólió* szó?

b) Mit tartalmaz az Europass-portfólió? Egészítsd ki a fenti szöveget! Készíts róla fűrtábrát, és kapcsolj minden részhez egy-egy kulcsszavas információt!

c) Keresd meg az interneten, majd olvasd el a Közös Európai Referenciakeret (KER) nyelvtudást meghatározó szempontjait! Foglald össze nyolc-tíz mondatban, mennyire voltál eredményes eddig az idegen nyelvek elsajátításában, és dönts el, melyik kategóriákat írod be az önéletrajzba! Fogalmazd meg a nyelvtanulásra vonatkozó további terveidet!

d) Készítsd el az Europass-portfóliódat! Milyen szempontokra kellett figyelned? Fogalmazd meg legalább négyet!

e) Ismételd át, mit tanultál a hivatalos levél szövegtípusról! Milyen formai követelményeket kell betartanod? Írj motivációs levelet konkrét céllal saját továbbtanulási és/vagy munkavállalási elképzeléseidnek megfelelően!

5.

a) Alkossatok a továbbtanulási és munkavállalási elképzeléseknek megfelelően csoportokat! Fogalmazzatok meg tíz kérdést, amelyek alkalmassági vizsgán vagy állásinterjúknál fontosak lehetnek!

b) Játsszátok el a beszédhelyzeteket! Gyűjtsétek össze azokat a kifejezéseket, nyelvi fordulatokat, mondatokat, amelyek a meggyőzés eszközei lehetnek!

6.

Milyen stílusrétegekhez kötheted a következő szövegrészeket?

a)

„Schweitzer Pál tanulmányában kimutatta, hogy Ady éppen ebben a versében használta először a Tegnapszimbólumot a példás múlt »mementójaként«, hiszen a lappangásra, várakozásra kényszerítő jelenből szemlélve reményekkel kecsegtetőnek tűnik a múlt, s megoldást csak a jövőbe vetett hit kínálhat. S e hármas, egymásra utaló, egymást törvényszerűen feltételező mozzanat pontosan kifejeződik a címmé emelt jelképben: Mag hó alatt.”

(Balogh László: *Mag hó alatt*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1983. 146–147.)

b)

„Ady szimbolista költő volt, így nem fordíthatjuk le verseit, hanem mögéjük kell nézni, mert a szimbolizmus fő feladata a sejtetés, több jelentés hordozása. A mag jelölheti az újrakezdést, a lehetőséget, de a hó alatt ezt valószínűleg meggátolja valami, így a lehetőségéből ki nem használt lehetőség lesz. Hiába van meg a tenni akarás, ha nem lehet cselekedni.”

(Részlet egy 12. osztályos tanuló dolgozatából)

c)

A klímaváltozás következtében Magyarország átlaghőmérséklete feltételezhetően növekszik az elkövetkezendő években. Mindez azonban a szélsőségek gyakoribbá válásával jár együtt, tehát a szélsőségesen hideg periódusok előfordulása is növekedhet, így továbbra is szükség lesz az ősszel vetett durumbúza vetőmagok hidegtűrésének javítására.”

(Vida Gyula – Veisz Ottó: *Őszi durumbúza nemesítés Martonvásáron*. Forrás: vetomag.elitmag.hu)

A költészet örök témája a szerelem, ahogy ezek a különböző korokból származó versidézetek is mutatják.

- Nevezd meg a hozzájuk kapcsolódó korstílust, stílusirányzatot, mutasd be a legfontosabb stílusjegyeket!
- Keresd meg bennük a legfontosabb szóképeket!
- Milyen alakzatokat ismersz fel?

Csokonai Vitéz Mihály: *Tartózkodó kérelem*

A hatalmas szerelemnek
Megemésztő tüze bánt.
Te lehetsz írja sebemnek,
Gyönyörű kis 'tulipánt!'

Szemeid szép ragyogása
Eleven hajnali tűz,
Ajakid harmatozása
Sok ezer gondot elűz.

Teljesítsd angyali szókkal,
Szeretőd amire kért:
Ezer ambrózia csókkal
Fizetek válaszóderét.

Petőfi Sándor: *Szeretlek, kedvesem*
(részlet)

„Szeretlek kedvesem,
Szeretlek tégedet,
Szeretem azt a kis
Könnýü termetedet,
Fekete hajadat,
Fehér homlokodat,
Sötét szemeidet,
Piros orcáidat, [...]
Oly nagyon szeretlek,
Hogy majd belehalok,
Égy személyben minden,
De mindened vagyok,
Aki csak szerethet,
Aki csak él érted:
Férjed, fiad, atyád,
Szeretőd, testvéred,
És egy személybe te
Vagy mindenem nekem:
Lányom, anyám, húgom,
Szeretóm, hitvesem!
Szeretlek szívemmel,
Szeretlek lelkemmel,
Szeretlek ábrándos
Örült szerelemmel!”

Ady Endre: *Héja-nász az avaron*

Útra kelünk. Megyünk az Őszbe,
Vijjogva, sírva, kergetőzve,
Két lankadt szárnyú héja-madár.

Új rablói vannak a Nyárnak,
Csattognak az új héja-szárnyak,
Dúlnak a csókos ütközetek.

Szállunk a Nyárból, úzve szállunk,
Valahol az Őszben megállunk,
Fölborzolt tollal, szerelmesen.

Ez az utolsó nászunk nekünk:
Egymás husába beletépünk
S lehullunk az őszi avaron.

Juhász Gyula: *Szerelem?*

Én nem tudom, mi ez, de jó nagyon,
Elrévedezni némely szavadon,
Mint alkonyég felhőjén, mely ragyog
És rajta túl derengő csillagok.
Én nem tudom, mi ez, de édes ez,
Egy pillantásod hogyha megkeres,
Mint napsugár ha villan a tetőn,
Holott borongón már az este jön.
Én nem tudom, mi ez, de érzem,
Hogy megszépült megint az életem,
Szavaid selyme szíven simogat,
Mint márciusi szél a sírokat!
Én nem tudom, mi ez, de jó nagyon,
Fájása édes, hadd fájjon, hagyom.
Ha balgaság, ha tévedés, legyen,
Ha szerelem, bocsásd ezt meg nekem!

Szabó T. Anna: *Kocka-rap*
(részlet)

„Leülök melléd a netcaféban, tőled lett ez igazán hotspot,
bedumálom magam a programodba, hogy remegjen a térdeden a laptop.

Micsoda billentyűk, micsoda tapipad, és a LCD-d sem akármilyen, hogy milyen lehet a kerneled, azt ki sem merném találni.

Ez már a közös ülés, ez a bőrkanapé, közös a szerverünk, tiszta szerelem, módosítom a forráskódod – kompatibilis vagy? Gyere velem!

Hagyd ott végre a fájlcsereológót, felejtse el végleg a VPN-ed, én vagyok csak, aki komolyan veszi, nemcsak a hardvered, de a szoftvered.

Vered a gépet, tudom, jogod van, hogy megírj engem a blogodban: „Itt egy szabadszájú lgp!” Csak nehogy valamit elgépeljél...

Én leszek a szerelmi professzorod, optimalizálom a processzorod, őrizem a szemedet, és azt akarom, hogy implementáld a protokollom!”

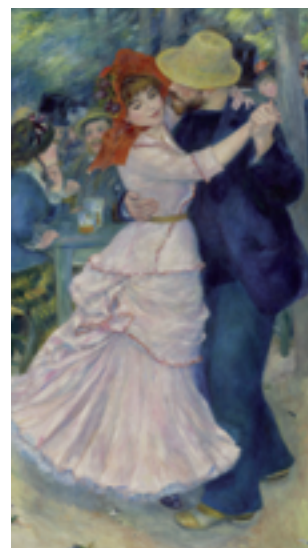
d) Milyen stílusjegyeket ismersz fel a következő művészeti alkotásokon? Írj róluk rövid ismertetőt egy múzeumi katalógus számára! Keress hozzájuk olyan versrészleteket, amelyek az adott stílushoz, irányzathoz kapcsolódnak!

▶ Paris Bordone: *Veneczei szeretők*, 1525–1530

▶ Hódmezővásárhelyi gypjűhímzés, 18. század

▶ Pierre-Auguste Renoir: *Tánc Bougivalban*, 1882–1883

8.

Foglald össze a füzetedben tizenöt-húsz mondatos fogalmazásban a hajómotívum állandó és megújuló jelentésrétegeit a különböző korok műveinek értelmezésével!

„Nem értem ésszel, honnan is ér a szél,
mert egyszer innen zúdul az ár felénk,
majd onnan – így futunk e kettős
vész közepette sötét hajónkkal.

Mig annyi kínnal álljuk a bőszi vihart,
de már az árboc-töbe kapott a hab,
s a szélcibálta nagy vitorlák
rongya lefoszlik ezer cafatban.”

A horgony enged...”

(Alkaiosz: *Az állam hajója*, részlet. Franyó Zoltán fordítása)

„Partra szállottam. Levonom vitorlám.
A szelek mérget nemesen kiálltam.
Sok Charybdis közt, sok ezer veszélyben
Izzada orcám.

Béke már részem: lekötöm hajómat,
Semmi tündérvész soha fel nem oldja.
Oh te, elzárt hely, te fogadd öledbe
A heves ifjút!”

(Berzsenyi Dániel: *Osztályrészem*, részlet)

„Siklik a lép, a máj kering,
kigyózva fut a hátgerinc:
kezem között, bőröm alatt
hullámlanak, mint a halak.
Mefodrozzák a vért, velőt,
és nem hiszik a levegőt.

S ha augusztusi éjjelek
bőrömrre tompán fénylenek,
a lomha raj a mélybe lent,
mint foszforfényben, átdereng.

És imbolyogva horgonyán,
felettük ring a koponyám.

Szakítsd a horgonyt! Tépd magad!
Hadd zúduljon az áradat –
mégis hajóm, magam felett,
az ifjúság szökken veled,
viking-jeled kibontva,
csattogj hajam: vitorla!”

(Nemes Nagy Ágnes: *Tengeren*)

A retorika alapjai

24.

1.

Milyen tényezők különböztetik meg, és melyek teszik hasonlóvá a stand up comedyt és a szónoklatot? Töltsétek ki a táblázatot!

szónoki beszéd	stand up comedy

2.

Gyűjtsetek közösen ötleteket, hogyan lehet csökkenteni a túlzott lámpalázat!

3.

Melyek egy beszéd/előadás elkészítésének főbb szakaszai? Írd le azt is, hogy milyen mozzanatok, tevékenységek alkotják az egyes szakaszokat!

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

4.

Foglald össze, mi a különbség a spontán beszéd és az előre megírt szöveg felolvasása között!

spontán beszéd

felolvasás

5.

a) Irodalomórán kiselőadást kell tartanod. Jelöld X-szel, milyen formában tartanád meg legszívesebben a kiselőadást! Csak egy lehetőséget választhatsz!

spontán beszéd

fél-reproduktív beszéd

értelmező beszéd

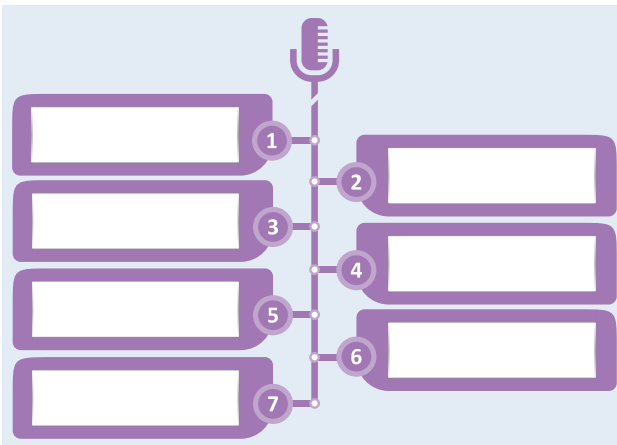
felolvasás

b) Miért? Írj két indokot!

c) Összegezzétek válaszaitokat! Milyen tanulságokat vonhattok le az eredményekből?

6.

a) Sorold fel a szóközi beszéd részeit!

b) Mit gondolsz, mennyire és miért fontos, hogy ezek a tanult sorrendben kövessék egymást?

7.

Olvasd el újra a 11. osztályos tankönyv 112. oldalán a hatásos beszéddel kapcsolatban írottakat! Válaszd ki a nyolc pontból azt az ötöt, amelyeket a leginkább fontosnak tartasz! Fogalmazd meg ezt az öt pontot saját szavaiddal úgy, hogy ne lehessen felismerni az eredeti szöveget!

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

8.

a) Dolgozzatok párokban! Készítsetek tesztet *Milyen szónok lenne belőled?* címmel egy fiataloknak szóló magazin/weboldal számára! Fogalmazzatok meg tizenegy kérdést; tízet az ábra alapján, egyet pedig saját magatok találjátok ki! Döntsétek el, milyen formában várjátok a válaszokat (igen/nem, pontozás, több válaszlehetőség stb.), és ennek megfelelően alakítsátok ki a válaszadás típusát!

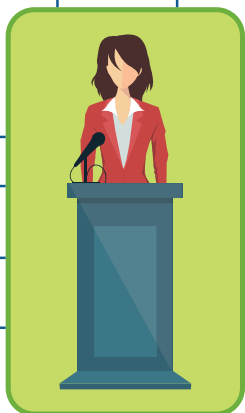
Tudatosuljon benne, hogy a viselkedése: előadás. Fejlessze, tegye kifejezővé taglejtését, arcjátékát.

Tanuljon meg élni a pillanattal, fejlessze improvizációs (rögtönzési) képességét.

Érdekelje a közélet.

Tanuljon meg egyik stílusról a másikra „fordítani”.

Legyen nagyon jó megfigyelője a világnak és érzékeny résztvevője a konkrét társas helyzeteknek és viszonyoknak.

Tanulja meg a szóra való koncentrációt; hogyan kell írni, beszélni és emlékezni.

Szeresse és alkalmazza a nyelvi játékokat, játékosságot.

Az ifjú szónok kezdje korán tanulmányait.

Erőltesse meg a memóriáját, hogy a megértése is fejlődjék.

Élvezze a nála okosabbak szellemi közelségét.

Pontosan ismerje kultúrájának szólásait, közmondásait, bölcsességeit.

b) Írjátok bevezető szöveget a teszthez, amelyben megvilágítjátok, miért fontos napjainkban a szónoki képesség! Írjátok meg a teszt eredményének kiértékelését is!

c) Készítsetek prezentációt, amelyben bemutatjátok a kész tesztet mint terméket a megrendelő újság/weboldal képviselője számára!

9.

a) Mikor elég erős egy állítás, mikor nem? Készítsetek közösen a kérdésről egy T-ábrát!

b) Játsszatok el olyan jeleneteket, amelyekben a cáfolás módjait mutatjátok be!

10.

Foglald össze a táblázatban, milyen tényezők szükségesek ahhoz, hogy egy előadás érthető és érdekes legyen!

Előadó	érthetőség	
	élvezhetőség	
Közlemény	érthetőség	
	élvezhetőség	
Előadásmód	érthetőség	
	élvezhetőség	

25.

A magyar nyelv története

1.

- a) Mely nyelvemlékeink rövidítései az alábbiak?
b) Állítsd őket időrendbe!

HB.:

TA.:

ÓMS.:

2.

Milyen történelmi-kulturális változások választják ketté a következő korszakokat? Adj meg dátumokat is!

ősmagyar kor – ómagyar kor:

ómagyar kor – középmagyar kor:

középmagyar kor – újmagyar kor:

újmagyar kor – legújabb magyar kor:

3.

Milyen határozószói tulajdonságokat őriznek még mindig az igekötők?

4.

a) Milyen eredetűek a *nokedli* és a *sáml*i szavaink?

b) Keressetek az alábbiakhoz hasonló végű szavakat!

mássalhangzó + *li*

mássalhangzó + *ni*

c) Ezeknek a szavaknak a többsége a bizalmas stílusrétegbe tartozik. Milyen szavakat használhatunk helyettük formális érintkezésben?

5.

Színezd ki az alábbi sematikus emberrajzokat az alapján, hogy milyen eredetűek a testrészek nevei!

Alapnyelvi

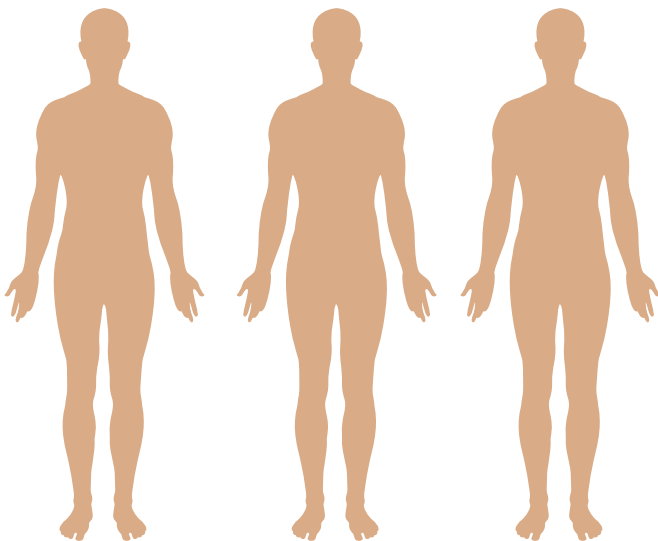
áll, fej, fül, kéz, láb, máj,
mell, szem, szív, ujj, váll

Török

boka, gyomor, kar, köldök,
szakáll, térd

Ismeretlen eredetű

comb, has

6.

a) Milyen eredetre utalnak a következő nevek?

Rác(z): _____

Polyák: _____

Tót(h): _____

b) Mely népekre utalnak a ma már kevésbé használt *talján* és *muszka* elnevezések? Mi az eredetük?

c) Milyen eredetűek a következő népvnevek?

bolgár, bosnyák, görög, horvát, lengyel, polák/polyák,
jász, szlovák, szerb, ruszin

7.

a) Írj három mondatot, amelyek három-három alapnyelvi szót tartalmaznak! Használd az összefoglalásban megadott alapnyelvi szólistát!

b) Írj tíz olyan összetételt vagy képzett szót, amelyek csak a megadott alapnyelvi töveket tartalmazzák!

c) Keress tíz olyan tövet az alapnyelvi szavak között, amelyek ma nem egyalakúak!

d) Jelöld különböző színekkel a különböző tőtípusokhoz tartozó szavakat!

8.

a) Van Győrben és Győrött, de nincs *Budapestett, csak Budapesten. Mely településnevekkel használatos ez a finnugor eredetű -t/-tt helyrag?

b) Találsz-e közös vonást ezekben a településekben?

9.

Mely nyelvújítási szavakat hozhatták létre az alábbi szavak elemeiből?

könnyű + elméjű: _____

levegő + ég: _____

híg + anyag: _____

induló + ház: _____

10.

Sorolj fel olyan könyveket és weboldalakat, amelyekben utána tudsz nézni egy köznévi vagy tulajdonnévi eredetének és történetének! A könyvek esetében tüntesd fel a fontos bibliográfiai adatokat is!

11.

A következő magyar szavak jiddis eredetűek: *balhé, jampec, jatt, mázli, meló, samesz, szajré, sóher, sólet*.

Mit tudtok a jiddis nyelvről? Nézzetek utána a történetének!

12.

Mely szavaink származhatnak a következő olasz szavakból?

castello: _____

rastello: _____

lancia: _____

mandola: _____

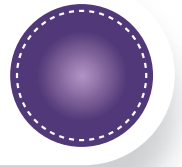
riso: _____

soprano: _____

struzzo: _____

tasca: _____

Feladatgyűjtemény az érettségihez

Kosztolányi Dezső: A kulcs (részlet)

„– Aztán hogy jössz ide, tisztességes emberek közé? Csupa piszok vagy. Meg se mosdottál. A cipőd, a harisnyád. Mint egy csavargó. Nem szégyelled magad?

– Ez a fiad? – kérdezte a kopasz.

– Az – dörmögött Takács. – Haszontalan. Mindig kódorog. A labdán jár az esze, nem a könyvön.

– De most szünidő van – jegyezte meg a kopasz. – Vagy tán megbukott?

– Majdnem – sóhajtott Takács.

Ekkor a nadrágzsebéből a padlóra hullt a kamrakulcs.

– Ott van – szólta Takács.

Pista a kulcs után ugrott, fölemelte, s indult.

Künn azonban, a teremben, egyszerre többen kiáltották:

– Takács, Takács.”

Feladatok

1. Keres példákat a szövegből a nyelvi üzenet kommunikációs funkcióira!
2. Jellemezd az alapvető kommunikációs funkciókat!

Tóth Árpád: Jó éjszakát! (részlet)

„Mi haszna, hogy papírt már jó egypárat
Beírtam? Bolygott rajtuk bús kezem,
A tollra dőlve, mint botra a fáradt
Vándor, ki havas pusztákon megyen.
Mi haszna? A sok téveteg barázdán
Hová jutottam? És ki jött velem?
Szelíd dalom lenézi a garázdán
Káromkodó és nyers dalú jelen.”

Feladatok

1. Ábrázold a közlésfolyamat tényezőit bemutató modellt!
2. Miben látja a költő a sikertelen kommunikációt az alábbi idézetben?

Melyik nyelvi jel?

kla

b

a

A fiú fut.

-ban

-bb

t

ó

k

Feladatok

Magyarázd meg egy nem magyar anyanyelvű barátodnak, hogy a fent leírt hangok, illetve hangsorok közül melyek tekinthetők jelnek és melyek nem! Választásod indokold, a nyelvi jeleket helyezd el a nyelvi jelrendszerben!

A pidzsin és a kreol nyelvek

A pidzsin nyelvek sajátos közvetítő illetve kiegészítő nyelvek. Sajátosak egyfelől azért, mert nyelvtanuk és szókészletük számottevően eltér a többi nyelvtől, beleértve természetesen a kontaktusnyelvként szolgáló mindenkori két forrásnyelvet. Sajátosak másfelől azért, mert az egyedüli olyan természetes közvetítőnyelvek, amelyek kizárólag közvetítőnyelvek. Olyan nyelvek tehát, amelyek nem anyanyelve senkinek sem. A pidzsin kialakulása [...] nem más, mint egymás nyelvét, illetőleg közös nyelvet nem ismerő csoportok közötti kapcsolatban a két érintkező nyelvből egy közös, kompromisszumos nyelv születése a kommunikációs szükséglet kielégítésére. A pidzsin nyelvek nyelvi hasonulás és egyszerűsödés folyamatával alakulnak ki, s gyakran rövid életűek.

A pidzsin nyelvek az európai terjeszkedést követően, a XV–XVI. századdal kezdődően alakultak ki kontaktusváltozatokként. Különböző nyelvű és kultúrájú, gazdaságilag nem egyenrangú csoportok kereskedelmi célú kapcsolata volt a pidzsin kialakulásának az alapja, kerete. Bázisnyelveik a világtengerek urainak a nyelvei voltak, tehát a portugál, a spanyol, a holland, az angol és a francia.

A pidzsin nyelvek nyelvtana a „bennszülött” nyelvek nyelvtanából, szókészlete pedig az idegen, a hódító (európai) csoportoknak a nyelvéből származik. A pidzsin nyelvtana a bennszülött forrásnyelvi nyelvtanhoz képest nagyon leegyszerűsített nyelvtan [...], szókészlete pedig az érintett európai nyelvek szókészletéhez viszonyítva erősen redukált szókészlet [...]. A pidzsinet mindig erősen korlátozott kommunikációs helyzetekben használták és használják: szűk körű, konkrét és gyakorlati nyelvi cserére, nem pedig elvont és specifikus gondolatok közlésére volt és van szükség a szóban forgó helyzetekben.

Egyes vélemények szerint a keresztes hadjáratok idején létrejött és használt, olasz alapú közvetítő nyelv, a lingua franca tekintendő a legrégebbi ismert pidzsinnek [...].

A kreol nyelv – eredetét tekintve – valamely csoport anyanyelvévé vált pidzsin. Az anyanyelvvé válás szükségszerűen magával hozza az adott nyelv használati körének és teljesítőképességének egyidejű, egymást föltételező bővülését [...]. Leíró szempontból nézve a kreol nyelvek önálló nyelvek, s nem tekinthetők a forrásnyelvek nyelvjárásainak sem. Nyelvészeti szempontból külön érdekessé teszi őket, hogy földrajzi szétszórtságuk és bázisnyelveik eltérő volta ellenére feltűnő szerkezeti azonosságok jellemzik valamennyit.”

(Kiss Jenő: *Társadalom és nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995. 235–238.)

Feladatok

1. Mit jelentenek a következő fogalmak: *bázisnyelv, kontaktusnyelv, forrásnyelv, lingua franca*?
2. Foglald össze hat tételmondatos vázlatpontban a szöveg tartalmát!
3. Nézz utána az interneten, hol alakultak ki ezek a nyelvek!
4. Írj vitaindítót arról, hogy létrejöhetne-e ma az angol és a magyar nyelv bázisán egy pidzsin nyelv!

A kutyák mint kommunikációs katalizátorok

Már a világháborúkban is segítették állatok a háborús sérültek lelki felépülését, de tulajdonképpen egy véletlennek köszönhető, hogy a hatvanas évek végétől kezdve a klinikai pszichológiában is használták az állatokat terápiás célra.

De hogyan? És mi teszi alkalmassá erre a kutyákat? A Magyar Terápiás és Segítőkutyás Szövetség Egyesület elnöke beszél arról, hogy miért tud segíteni egy állat ott, ahol az ember erre nem képes. [...]

Boris Levinson amerikai pszichológus, aki viselkedési zavarokkal küzdő, magukba zárkózó gyerekekkel foglalkozott, egyszer kénytelen volt magával vinni a rendelőjébe a kutyáját. Aznap éppen egy olyan tízéves kislánnyal volt találkozója, akinek már egy hónapja nem tudta elnyerni a bizalmát, a gyerek elzárkózott bármilyen pszichoterápiában való részvételtől. A retriever ott ült a sarokban, és amikor a kislány megjött, a pszichológus legnagyobb meglepetésére azt tapasztalta, hogy a gyerek egészen másképp viselkedik, mint korábban: elkezdett kommunikálni a kutyával. Így a kutyán keresztül a terapeuta is „eljutott” a gyerekekhez. A következő alkalomra azután már mindig magával hozta a retrievert, beépítette a terápiába, amit a kutya segítségével sikerült végigcsinálni. Ezután vetette fel Levinson, hogy a pszichoterápiában a kutyákat kommunikációs katalizátorként, egyfajta hídként lehetne használni. [...]

A lovaktól kezdve a delfineken át a tengerimalacig számos emlőst használnak állatterápiás foglalkozásokon. Idősek otthonában például, ahol alapvetően szellemi tevékenységet serkentő, érzelmi karbantartó szerepük van az állatoknak, simogató terápiára használnak macskákat, tengerimalacot, nyulát. Azért őket, mert fontos, hogy nyugton tudjanak maradni. [...]

Itt azért nem csak arról van szó, hogy adott egy kellemes tapintásélmény, amely hangulatjavító, fájdalomcsillapító, antidepresszáns hatású anyagokat szabadít fel az agyban. Az is számít, hogy egy élőlényt tartok a kezemben: dobog a szíve, lélegzik. [...]

Az idősek otthonára visszatérve, azért az nyilvánvaló, hogy ha én hetente egyszer odaviszek plüssállatokat, akkor az nem ugyanaz, mintha odajön egy állat, akinek neve van, lehet etetni, szeretni, személyes érzelmek fűzhetnek hozzá. Egész más típusú társas tevékenység egy élő állattal való foglalkozás. [...]

Ha valaki gyors és látványos sikerekre vágyik az állatterápiában, akkor ezt a területet kell választania. Az idősek hangulati állapotát lehet kérdőívekkel tesztelni, illetve vannak viselkedésmegfigyelések is, ahol egyszerűen azt nézik, hogy milyen gyakran kerülnek interakcióba a társaikkal. Az idősek otthonában ugyanis a bezárkózás a legnagyobb probléma, hogy nem beszélnek egymással, nem vesznek részt közös tevékenységekben. Ez a bezárkózás azután depresszióhoz, majd testi-szellemi leépüléshez vezet. A foglalkozásoknál egyértelműen megfigyelhető a társas megnyilvánulások számának növekedése, és ez már önmagában bizonyíték. [...]

A lovasterápia azokban az esetekben nagyon jó, amikor mozgáskészségeket kell javítani, mert ha valakit felültetnek a lóra, akkor a ló mozgása komplex módon stimulálja az idegrendszert.

A kutya pedig abban egyedi, hogy egy rendkívül érzékeny és nagyon jól kommunikáló lény. Nemcsak a mozgásfejlesztésben, hanem olyan embereknél is használható, akiknek kommunikációs, viselkedési problémái vannak. [...]

A terápiás munkára való alkalmasság elsősorban nem fajta kérdése, bár az tény, hogy a labrador retrieverek között – amelyek eredetileg vadász munkára kitenyésztett kutyák – sokkal gyakrabban találunk alkalmas egyedeket, mint a rottweilerek között. De ez nem jelenti azt, hogy a rottweiler eleve alkalmatlan lenne terápiás munkára. [...]

Magyarországon egy kutya csak akkor dolgozhat állatterápiában, ha rendelkezik a MATESZE által kiállított tanúsítvánnyal. Ehhez először egy tizenhárom különböző feladatból álló temperamentumvizsgán kell túljutnia, ahol helyzetgyakorlatok során megnézzük azt, hogy veleszületetten mennyire alkalmas erre a munkára: idegen emberekkel szemben milyen agressziót mutat, mennyire hagyja, hogy korlátozzuk. Egy erős ölelés is korlátozásnak számít!

Ugyanis a terápiás helyzetekben gyakran előfordulnak olyan szituációk, amelyek a kutya számára kellemetlenek lehetnek. Egy magas ingerküszöbű, emberszerető kutya ezeket jól tolerálja. A vizsga másik része pedig a terápia gyakorlati elemeinek elsajátítását jelenti. [...]

Egyáltalán nem rosszul. A lovasterápiás szövetség országos szervezetté nőtte ki magát, számos helyszínen tartanak foglalkozásokat. A kutyás terápia teljes körű honi szabályozása pedig Európában egyedülálló. Vagy háromszáz terápiás tanúsítvánnyal rendelkező kutya van ma nálunk, és a számuk dinamikusan nő. A jogszabály lehetővé teszi nagyon sok helyre a kutya bevitelét, és ez fontos dolog, mert még néhány évvel ezelőtt is ez az intézményvezető jóindulatán múlt. De az továbbra is igaz, hogy az intézményvezetők két táborra oszlanak. Közel húsz éve foglalkozom ezzel, és az én tapasztalataim azt mutatják, hogy öt perc után meg lehet mondani mindenkiről, hogyan viszonyul a kutyához. Ha valakinek ellenérzései vannak, akkor semmilyen érv, jogszabály, tény nem fogja meggyőzni arról, hogy ez jó dolog. Azoknak pedig, akik elfogultan imádják a kutyát, semmiféle jogszabály vagy bizonyíték nem kell. Én valahol középben látom az észszerű hozzáállást.

(Gócza Anita Topál József viselkedéskutatóval készített interjúja nyomán. Forrás: konyvjelzomagazin.hu)

Feladatok

1. Minek a rövidítése lehet a MATESZE?
2. Mit jelentenek a következő szavak: állatterápia, retriever, kommunikációs katalizátor?
3. Döntsd el, hogy a következő állítások igazak vagy hamisak! Választásodat indokold a szöveg alapján!
 - a) Egy amerikai pszichológus véletlenül jött rá arra, hogy a kutyákat fel lehet használni a gyógyításban.
 - b) A tengerimalac alkalmatlan arra, hogy az ember érzelmileg kötődjön hozzá.
 - c) Az idős emberekre rossz hatással van, ha állatokat visznek a közelükbe.
 - d) Az idősek otthonában jellemző, hogy az emberek elmagányosodhatnak.
 - e) Minden kutya alkalmazható terápiás célra.
 - f) A plüssállat nagyon jól helyettesítheti az élő.
 - g) A lovasterápia segíti a mozgásfejlődést.
 - h) Magyarországon még nem ismerték fel az állatok szerepét a pszichoterápiában.
4. A szövegkapcsoló elemek segítségével keresd meg az újságíró kérdéseinek, megjegyzéseinek helyét a szövegben!
 - a) De mérni is lehet a különbséget?
 - b) Európai viszonylatban hogyan áll Magyarország az állatok részvételével zajló terápiás kezeléseknél?
 - c) Mi tesz alkalmassá egy kutyát a terápiás munkára?
 - d) Ez kísérletekkel is bizonyítható? Azért az ön írásaiból is lehet tudni, hogy az állatterápiás kutatási eredmények állandóan bírálatok keresztüzében vannak.
 - e) Kicsit gonosz a kérdés: mennyivel tud többet egy élő tengerimalac, mint egy puha plüssállat?
 - f) Mi a helyzet a nagyobb állatokkal? Magyarországon talán a lovasterápia a legismertebb.
 - g) A kutyafajták között van különbség?
 - h) Hogy kezdődött a kutyák tudatos használata a terápiában?
 - i) Ma már sokféle állatot használnak a terápiában különböző feladatokkal...

„Anyanyelvi öntudat nélkül az új nemzedékek makaróninyelvűekké válnak, elvesztik nyelvi identitásukat.”

(Sebestyén Árpád)

Feladatok

Készíts egy három-öt perces kiselőadást a nyelvek világkonferenciájára *A magyar a világ nyelvei között* címmel! Próbáld meg szabadon elmondani fogalmazványodat!

Garaczi László: Pompásan buszozunk (részlet)

„Anyu hazajön a bevásárlásból, leszakad a karom, mondja, nagyon pipa, a maszek csal, szűken méri a málnát. Pult alatti kuncaftkör. Észreveszi, hogy kifolyt a víz: nem megmondtam százszor, hogy ne hagyd nyitva a csapot, egyik füleden be, a másikon ki? Átok apád megint a szakiban. A szaki a szakszervezeti klub a Honvéd utca sarkán, csak megittunk egy kisfröccsöt a srácokkal, mondja apám, lukas duma, kitalálhatna valami mást is. A faterom, a fatyóm, lehet, hogy csak én látom tökéletesnek?

Leküldenek zsírért, hazafelé lukat fúrok nyelvvel a zsírtéglába. Majd valamit hantázok, megtámadott egy lódarázs. Te istenátká, ne is lássalak. A lelkemet kiteszem érted. Ez a hála? A sírba kergetsz!

A zsírba?

Mit beszélsz? Na, majd adok én neked, várj csak.

Megkapom a lelki masszázst, a lelki fröccsöt, beszélnek a fejemmel. Világos? Vili? Vilinger?

Te süket ágyúgolyó, mondja apám, mikor megtudja, anyám mennyire kiborult, hogy megsarcoltam a zsírt.

Apu, te lehet, hogy el se hiszed, de engem megtámadott egy lódarázs a Honvéd utcában. Ne hülyülj, te gyerek, mondja pityókás jókedvvel, mert úgy maradsz.

Nagymama ilyen esetekben feddőleg így szól, haszontalan portéka, te. Vagy: kutyafejű tatár, majmit montam! Nagyapa viszont szépen megmagyarázza: ládd-e, kisunokám... Ha gurítok, azaz hazudok valami átlátszót, nagymama mindentudón: ravasz kabók vagy te, hékás-békás!, nagypapa költőien: »ezt te csak álmodtad harmatos hajnalon.«

Évésnél máshogy kell viselkedni: hogy ülsz az asztalnál? Nincs pancsolás, viritykelés, mit mondtam?

Egyél, mert még azt hiszik, éhezettünk.”

Feladatok

1. Keresd a szövegben rokon értelmű szavakat, kifejezéseket! Milyen elnevezéseket kap a főszereplő?
2. Milyen nyelvi eszközökkel utal az elbeszélő az élőbeszédre?
3. Te hogy oldanád meg ezt a beszédhelyzetet? Fogalmazd meg gondolataidat hat-nyolc mondatban egy felnőtt és egy gyerek nézőpontjából!

Létkérdés, hogy megtartsuk a vizünket

„Napjainkban egyre gyakoribbak az aszályos időszakok, amelyek ugyanúgy a klímaváltozás velejárói, mint a hirtelen lecsapó viharok. Pusztítást mindkét jelenség okozhat, a vízhiány azonban globális szinten is az egyik legfontosabb probléma. Kezelésében Magyarországnak a Kárpát-medence vízgyűjtőjeként fontos szerepe lehet.

A klímaváltozás káros hatásai ma már szemmel láthatók, a kevesebb csapadékot nagyobb tavaink is megsínyleték. A Velencei-tó például erősen feltöltődött, a vízszintje rapszodikusán változik. A Fertő tó pusztulása még előrehaladottabb: sekély, nádasokkal tarkított vize már többször ki is száradt, hasonlóan több kisebb, hazai tóhoz, amelyek néhány évtized alatt szó szerint felszívódtak [...].

Csak kevés területet öntözünk

Miközben az agrárium világviszonylatban a legnagyobb édesvíz-felhasználó a maga 70 százalékos arányával, Magyarországon a termelők csak százezer hektárt öntöznek, ami a mezőgazdasági területek mindössze egy-két százaléka [...]. Mezőgazdasági öntözésre igény 330 ezer hektáron lenne a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara (NAK) információi szerint, de nem titok, hogy az öntözési igény és a beruházás várható megtérülése nincs mindenhol összhangban az országban.

Szakértők szerint a mezőgazdasági öntözést általánosságban az elaprózódott birtokszerkezet és a vízszolgáltatási infrastruktúra leromlott állapota nehezíti meg. Természetes és mesterséges víztározók létesítésével – azok multifunkcionális felhasználásával, például a halneveldek kiépítésével – azonban előre lehetne lépni. Azért is lehet ez a jó irány, mert egyes klímaváltozási modellek szerint Magyarországon az aszályal érintett területek nagysága megdup-

lázódik a következő évtizedekben, holott a rendelkezésre álló 500 milliárd köbméternyi belvízi tárolókapacitás már most is csaknem teljesen fel van töltve.

A vízmegtartás szempontjából meghatározó, hogy hazánk egy medencében fekszik. Folyóink a környező hegy-ségekben erednek, a vízfolyások 96 százaléka külföldről érkezik. A felszíni bejövő víz nagy része ugyanakkor anélkül folyik át az országon, hogy bármi hasznot hajtana. Pedig a szakemberek szerint csak meg kellene tartani belőle valamennyit, hiszen öntözésre kiválóan alkalmas lenne.

Meghatározó a szomszédok gazdálkodása

A Kárpát-medencét érintő nemzetközi egyezmények nélkül azonban a hazai mezőgazdasági vízgazdálkodás sem tud megfelelően működni. Meghatározó ugyanis, hogy a szomszédos országok milyen vízgazdálkodást folytatnak. Ettől is függ ugyanis, hogy érkezik-e elegendő víz Magyarországra.

Az aszály okozta kihívásra válaszként az Országos Vízügyi Főigazgatóságon mindenesetre létrehoztak egy aszály-monitoring-csoportot, amely a tervek szerint az árvízi készülségi fokozatokhoz hasonlóan aszálykészülségi szinteket dolgoz majd ki. Az új uniós költségvetési időszakban pedig Magyarország jelentős összeget, 53 milliárd forintot fordíthat vízgazdálkodási feladatokra. Ezt a forrást új öntözőberendezések kiépítésére, a meglévők korszerűsítésére, talajjavításra és vízvisszatartásra különítették el a gazdák számára. A pályázatokat várhatóan még az idén, de az ígéretek szerint legkésőbb jövő év elején kiírják.

Bíró Tibor, a Szent István Egyetem Gazdasági, Agrár- és Egészségtudományi Karának dékánja lapunknak arról beszélt, hogy az öntözés elterjedésének hiánya versenyhátrányt okoz a magyar mezőgazdaságnak, aránytalanul kicsi ugyanis az öntözéssel termesztendő, nagy hozzáadott értékű növények területe. Az öntözés ugyanakkor azon fog múlni, hogy annak költségeit ki lehet-e gazdálkodni. Felhívta a figyelmet arra is, Magyarországon elsőként vízgazdálkodási agrármérnök alapszak a tervek szerint jövő ősszel indulhat a kar szarvasi campusán. Mesterszakos képzésre is jövő szeptembertől – keresztfél éves indulás esetén legkorábban februártól – nyílna lehetőség.”

(Tóth László Levente: *Létkérdés, hogy megtartsuk vizünket*, részlet, 2015. 08. 28. Forrás: www.mno.hu)

Feladatok

1. Keresd meg a szövegben a következő jelentésű szavakat!

- a) 'éghajlat' – _____ b) 'szárazság' – _____
c) 'az összességre kiterjedő' – _____ d) 'mezőgazdaság' – _____
e) 'felszereltség, alapvető létesítmény' – _____ f) 'többféle rendeltetésű' – _____

2. A kulcsszavak alapján foglald össze saját szavaiddal egy-egy mondatban, milyen fő gondolatokat vetett fel a cikk!

- A klímaváltozás jelei _____
Az öntözés helyzete Magyarországon _____
Ennek oka _____
A változtatás lehetőségei _____
A nemzetközi egyezmények szerepe _____
A szakemberképzés _____

3. Melyik stílusréteghez tartozik a szöveg? Keresz öt-hat szövegjellemzőt!

Elborít az e-szemét

Tavaly 41,8 millió tonna elektronikus hulladékot termelt a világ, amelynek 60 százalékát mikrohullámú sütők, mosó- és mosogatógépek, más háztartási berendezések, illetve irodai eszközök teszik ki, derült ki az ENSZ jelentéséből. A kisebb eszközökből (kenyérpirító, mikrosütő) 12,8 millió tonna, a nagyobbakból (mosógép, hűtő, mosogatógép, szárítógép) 18,8 millió tonna hulladék keletkezett. A legtöbb elektronikus szemetet termelő ország 2014-ben az Egyesült Államok volt 7,1 millió tonnával, a második Kína (6 millió tonna), a harmadik Japán (2,2 millió tonna), a negyedik India (1,6 millió tonna), az ötödik Nagy-Britannia 1,5 millió tonnával.

A fejlett országokban nagy mennyiségű elektronikus hulladék keletkezik, Norvégiában például tavaly lakosonként 28,4 kg, miközben ugyanez az adat Afrikában kevesebb, mint 1,7 kg. A jelentés szerint évi átlag 2 millió tonnával nő az e-hulladék, amelynek nagysága 2018-ra eléri majd az 50 millió tonnát.

A háztartási e-hulladéknak csupán 16 százalékát hasznosítják újra. A kidobott több millió tonna elektronikus eszközzel 300 tonna arany, 1000 tonna ezüst és 1900 tonna réz vész kárba, ezek összértékét 52 milliárd dollárra becsüli a jelentés. Kárba vész 16 ezer tonna vas is, mivel az eszközök nem kerülnek be az újrahasznosítási programokba.

A gyorsan növekvő e-szeméthegek ugyanakkor nagy mennyiségű mérgező anyagot is tartalmaznak. Az elektronikai eszközökben található nehézfémek (higany, kadmium, berillium) beszívároghatnak a talajba és az ivóvízkészletekbe, máj- és vesekárosodást, tüdőrákot okozva és károsítva a mentális fejlődést...

Az 1989-es bázeli egyezmény kifejezetten tiltja veszélyes hulladék szállítását a fejlett országokból a fejlődő országokba. Az újrahasznosítást és javítást azonban engedélyezi. Bár számtalan nemzetközi sajtótermék közölt már beszámolót arra a feltételezésre alapozva, hogy az e-szemét-export döntő többségének Ghána a végállomása, hivatalos szervek minderre kevés bizonyítékot találtak...

(Oravec Éva Csilla: Elborít az e-szemét. In: *Nők Lapja*, 66 [2015], 28. 66–67. nyomán)

Feladatok

1. Mit jelent az *e-szemét* kifejezés?
2. Ábrázold diagramon, hogy a világ elektronikus hulladékának hány százalékát termelik a legtöbb e-szemetet adó országok!
3. Válaszolj a szöveg alapján a következő kérdésekre!
 - Mi az oka, hogy ennyi elektronikus hulladék halmozódik fel?
 - Milyen értékes és milyen veszélyes anyagokat tartalmaznak a kidobott eszközök?
 - Miért lehet káros az egészségre, ha egyszerűen kidobják a használt elektronikai berendezéseket?
 - Hogyan lehetséges az, hogy az e-szemetet fejlődő országokba szállítják?
4. Lakóhelyeden illegálisan lerakott e-hulladékot fedezel fel. Írj hivatalos levelet az önkormányzatnak, amelyben intézkedésüket kéred!
5. Ismerősöd a közeli patakba akarja dobni javíthatatlan mikrohullámú sütőjét. Győzd meg érvekkel, hogy ne tegye ezt!
6. Találj ki szlogeneket egy olyan kampány számára, amely felhívja a figyelmet az e-szemét veszélyességére!

A törököktől elszenvedett vereségnél is tragikusabb következménnyel járt a magyar király, II. Lajos halála.

Feladatok

1. Bontsd fel szintagmákra (szó szerkezetekre) a következő mondat tagmondatait, és ábrázold ágrajzzal a szintagmatikus szerkezetet!
2. Mi a különbség az alárendelő és a mellérendelő szintagma között?

- Szia!
- Ki beszél?
- Csak megismered a hangomat!
- Jaa... Te vagy?
- Hát megbeszéltük! Szóval?
- Elmegyek. Akkorra, amit mondtál.
- Jó, én is ott leszek.

Feladatok

1. Milyen szempontok szerint rendszerezhetjük a szövegfajtákat?
2. Milyen tartalmi és nyelvi megformálási sajátosságok utalnak a szövegben az élőbeszédre?

„Hát jöjj! és hívjad holt ebed!
és hozd a vézna kerteket!
és hozd a Rákospatakat!
a zuglói alkonyatot!

Mert mind elföldelték veled...
Micsoda poggyászt vitt kezed!
Hogy bírtad el? hogy bírtad el? –
Jaj, Istenem, hogy bírjam el?”

(Zelk Zoltán: *Sirály*, részlet)

Feladatok

1. Hányféle mondatfajtra van példa a szövegben?
2. Mit fejez ki a mondatok modalitása? Mi a modalitás stílusértéke?

enyészet

matek

dumál

álláspont

balzsam

cucc

party

szerviroz

zsozsó

nyílászáró

pecázik

Feladatok

1. Csoportosítsd a megadott szavakat a nyelv társadalmi tagozódása szerint!
2. Jellemezd a mai nyelvjárásaink és a köznyelv kapcsolatát!

férfi

ipse

pali

férfiú

alak

fiatalember

legény

srác

úr/úriember

csávó

arc

Feladatok

1. Milyen minősítéssel látnád el az értelmező szótárban az alábbi szavakat?
2. Alkoss mondatot az *alak* és az *úr* használatával!
3. Mi az állandósult és az alkalmi stílusérték?

Illyés Gyula: Emlékezés Petőfi Sándorról (részlet)

„Egy nagy író attól kezdve nagy író, amikortól fogva állandóan jelen van nemzete eszmevilágában, amikortól a művei csaknem tárgyszerű részei a nép birtokának, akár egy híd vagy középület. Sőt, még jobban azoknál. Pest hajdan szép városházát lebontották. Eltűnt az utcáról, el az emberek fejéből. A »Szeptember végén«-t nem lehet lebontani, téglánként kihordani a nemzet tudatából. Vannak szellemi művek, amelyek úgy hozzátartoznak egy országhoz és olyasféleképp működnek benne, akár egy vízesés, mely erőművet hajt.”

Feladatok

1. A kiemelt részlet alapján állapítsd meg, milyen érvelési módot alkalmazott a szerző! Elemezd, miért hatásos a választott eljárás!
2. Foglald össze, milyen érvelési módszerek, érvtípusok közül választhatunk, amikor valakit meggyőzni akarunk!

Kölcsey Ferenc: Huszt

Bús düledékeiden, Husztnak romvára megállék;
Csend vala, felleg alól szállt fel az éjjeli hold.
Szél kele most, mint sír szele kél; s a csarnok elontott
Oszlopi közt lebegő rémalak inte felém.
És mond: Honfi, mit ér epedő kebel e romok ormán?
Régi kor árnya felé visszamerengni mit ér?
Messze jövendővel komolyan vess öszve jelenkort;
Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül!

Cseke, 1831. december 29.

Feladatok

1. Keress példákat Kölcsey Ferenc *Huszt* című epigrammájából nyelvi-stilisztikai alakzatokra!
2. Mivel tudnád jellemezni Kölcsey stílusát e verse alapján?

„Valahol a iiteratúra virágzásra fakadt, a nemzeti nyelv mindenkor szenvedve változást, mert az élet nyelve könyvek nyelvéné válván, az új ideákhoz magában nem találta készen szókat, s az író kénytelen vala a gondolatot és érzést élesb vonásokkal kirajzolni, s azoknak gyakran alig érezhető különbségeiket kijegyezni.”

(Kazinczy Ferenc: *Ortológus és neológus nálunk és más nemzeteknél*, részlet)

Feladatok

1. Jellemezd Kazinczy Ferenc szerepét a magyar nyelvújításban a szövegrészlet alapján!
2. Ismertesd a nyelvújítás korának különféle álláspontjait!

Tersánszky Józsi Jenő: Krúdy Gyula (részlet)

„Krúdy és Márai együtt poharaznak a Kéhliben. Márai beszél. Mégpedig kimerítően azt tárgyalja: milyen igézetes hatású reá nézve és bizonyára mindenkire Krúdy Gyulának minden sora.

Krúdynak az is szokása volt, hogy egyedül ülve is, hébe-korba bólogatott, mintegy a saját mélázatának. Márait ez még jobban föllelketzte a Krúdy írásainak magasztalására. Egyszer aztán megáll a szava, és így szögezi a kérdését Krúdynak:

– Ugye-ugye, így gondolod ezt te is, Gyula bácsi?

– Mit? – kérdi vissza Krúdy.

– Hát hiszen bólintottál rá, amit mondtam! Vagy nem azt gondoltad? – áll vitára készen Krúdyval szemben Márai. Majd mert Krúdy késik a válaszával, hozzáfűzi még egyszer: – Vagy nem azt gondoltad?

Krúdy erre így felel:

– Hát kérlek, én azon gondolkodtam, mi teszi azt, hogy van egy deci bor és vízzel kísérőcs, van két deci bor és vízzel nagyfröccs, van három deci bor és vízzel ez a házmester?... de aztán már a félliter bor jön, négy deci bort senki sem rendel, nincs is pohár, nincs is üveg hozzá. Minek hagyják ki a négy decit?... Babonából?

Márai paffá lesz. Kacagni is elfelejt!...”

(Tersánszky Józsi Jenő: Krúdy Gyula. In: Uő.: *Nagy árnyokról bizalmasan*. Holnap Kiadó, Budapest, 2002. 55–56.)

Feladatok

1. Milyen előzetes ismereted van Krúdy Gyuláról és Márai Sándorról, amelyek elvárásokat alakítanak ki benned a szöveggel kapcsolatban?
2. Mi Tersánszky anekdotájának a „csattanója”?
3. Milyen szerepe van a nonverbális kommunikációnak és a kommunikációs zavarnak a szövegben?
4. Próbáld meg befejezni másféle csattanóval a történetet: „*Krúdy erre így felelt...*”!
5. Hogyan kapcsolódik Tersánszky Józsi Jenő története az alábbi idézetekhez?

„Krúdy posztumusz, újonnan kiadott könyvét olvasom, *Szindbád megtérését*. Hasalva olvasom, csillogó szemmel, mint kamaszkoromban Jókait. Olvasom Szindbád kalandjait, percenként fölnevetek és elérékenyülök. [...] Krúdynak még nincs itt az ideje. Inkább csak az ingyencek olvassák. Az olvasók nagy többsége még nem fedezte fel ezt a kincsesbányát, nem ismeri e nagy-nagy művészt, ezt a csodálatos bőségű, gazdagságú és nemességű magyar író, akihez fogható a világirodalomban is kevés akad csak.”

(Márai Sándor: Krúdy. In: *Ihlet és nemzedék*. Európa Kiadó, Budapest, 1992. 83.)

„Márai életműve a biztos (vagy annak látszó) erkölcsi értékeken nyugvó világrend eltűnését énekli meg, nosztalgikus-fájdalmas stílusban. A Szindbád hazamegy a szerző egyik legzseniálisabb műve: emléket állít benne Krúdy Gyulának, felidézvén egy letűnőben lévő életformát, jellegzetes portrékat (szakácsnők, pincérek, kocsisok), megidézve az élet »fontos« kérdéseit: *Milyen lehet négy deci?*”

(Részlet Márai Sándor *Szindbád hazamegy* című regényéből készült hangoskönyv ajánlójából. Forrás: www.pim.hu)